

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๓๓ ตอนที่ ๑๓๒๑ – ๑๓๓๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๓๒๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๒๗

อีกชาดกหนึ่ง

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเมื่อประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ทรงปรารภท่าน
พระเทวทัตเอาอย่างพระองค์

เรื่องมีว่า เมื่อท่านพระเทวทัตนอนแสดงท่าทางอย่างพระสุคตแก่อัครสาวก
ทั้งสองผู้มาสู่คยาสี่ประเทศ

คือ เมื่อท่านพระเทวทัตได้พาพระภิกษุจำนวนหนึ่งออกไปจากสำนักของ
พระผู้มีพระภาคเพื่อตั้งตนเป็นศาสดา และพระผู้มีพระภาคตรัสให้ท่านพระสารีบุตร
และท่านพระมหาโมคคัลลานะไปติดตามสาวกเหล่านั้นกลับ ก็ได้เห็นท่านพระเทวทัต
นอนแสดงท่าทางอย่างพระผู้มีพระภาคแสดงธรรม

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระสารีบุตรว่า

ดูกร สารีบุตร เทวทัตเห็นเธอทั้งสองแล้วได้ทำอย่างไร

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ พระเทวทัตแสดงท่าทางอย่างพระองค์ แล้วถึงความพินาศใหญ่
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร เทวทัตทำตามอย่างเราถึงความพินาศใหญ่ มิใช่ในบัดนี้เท่านั้น
แม้แต่ก่อนนี้ก็ถึงความพินาศ

เมื่อพระเถระกราบทูลอาราธนา พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสเรื่อง **วินิลกชาดก**

ถ. ช่วยอธิบายถึงพระนางมุสดีที่ทูลขอพรจากพระอินทร์อย่างคร่ำว ๆ

ส. ในเวสสันดรชาดก ก่อนที่จะจุติจากสววรรคลงมาเป็นพระมารดาของพระเวสสันดร คงจะทราบว่า พระนางมุกฺขิได้กราบทูลขอพรจากพระอินทร์หลายประการ ซึ่งก็น่าสงสัยว่าพระอินทร์สามารถประทานพรนั้นให้พระนางมุกฺขิได้จริงหรือไม่ และถ้าไม่ได้ ทำไมพระนางมุกฺขิจึงกราบทูลขอพรจากพระอินทร์ แสดงให้เห็นว่า กุศลทั้งหลายเป็นเหตุที่จะให้ได้รับผลที่น่าปรารถนา น่าพอใจ แม้จะไม่ได้กล่าวเป็นคำพูด เพียงแต่ทุกคนที่ทำกุศล มีความปรารถนาอะไรอยู่ในใจก็อาจจะเป็นปัจจัยทำให้ผลนั้น ๆ เกิดขึ้น และถ้ายิ่งตั้งความปรารถนาหรือแสดงออกมาเป็นวาจา ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่า อำนาจของกุศลที่ได้กระทำแล้วนั้น ทำให้ได้รับผลเช่นนั้น ๆ

ถ. ขอพร กับอธิษฐาน มีความหมายแตกต่างกันไหม

ส. อธิษฐาน หมายความว่าความตั้งใจมั่น ซึ่งเป็นบารมี ความตั้งใจมั่นในการอบรมเจริญสติปัฏฐาน อบรมเจริญปัญญา เป็นผู้ที่ตั้งตรง

แต่ขอพร หมายความว่าถึงกุศลใด ๆ ที่ทำไปแล้ว หวังที่จะให้กุศลที่ได้กระทำแล้วเป็นเหตุให้เกิดผลสมตามความปรารถนา ซึ่งพรที่พระนางมุกฺขิปรารถนาก็เป็นเรื่องของความงามทั้งนั้น และไม่ใช่พระอินทร์สามารถจะประทานพรให้ได้ แต่หมายความว่า เป็นเจตนา เป็นความตั้งใจของนางมุกฺขิที่ต้องการผลที่ได้รับจากกุศลที่ได้กระทำแล้ว โดยฐานะการเป็นพระมารดาของพระโพธิสัตว์ ซึ่งสมควรที่จะได้รับผลอย่างนั้น ๆ

ถ. ที่อาจารย์บรรยายว่า นางวิสาขาได้ทูลขอพรจากองค์สมเด็จพระศาสดาพรที่ขอทั้งหมด สิ่งที่ขอเหล่านั้น คือ ขอให้นางได้มีโอกาสสร้างกุศล ทุกวิถีทางด้วยใช่ไหม

ส. ๘ ข้อ

ถ. พระศาสดาเมื่อได้ทรงทราบถึงคำขอพรของนางวิสาขาแล้ว ก็ทรงอนุญาต เพราะเห็นว่าเป็นการขอให้มีโอกาสทำกุศลนานัปการ มิได้หมายความว่า พระองค์มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่จะดลบันดาลให้เป็นไปได้ใช่ไหม

ส. ถูกต้อง

ถ. ปัจจุบันนี้ เมื่อเราได้อาราธนาพระภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหาร เสร็จเรียบร้อยแล้วท่านมักจะสั่งหรือเตือนว่า ตั้งใจรับพรให้ดี ๆ พร้อมกับให้เรากรวดน้ำ ผมรู้สึกขัดกับข้อความที่ว่า นางวิสาขาผู้ที่ถวายทานเป็นฝ่ายขอเอง แต่ปัจจุบันนี้เราไม่ได้เป็นฝ่ายขอ แต่พระภิกษุสงฆ์เป็นฝ่ายให้พรเอง โดยเรามีได้ทราบเลยว่า ท่านให้พรว่าอย่างไร ให้เราคิดเอง ประารณากันเอง คิดให้ตนเองตามใจชอบ และทุกสถานที่ก็ไม่มีที่ไหนเลยที่เมื่อภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วจะเปิดโอกาสให้พวกเราได้ถามธรรม หรือขอพร มีแต่เมื่อฉันอาหารเสร็จเก็บถ้วยชามออกไป นั่งประนมมือคอยกรวดน้ำให้ดี ตั้งใจให้ดี นี่ก็เอาอยู่แล้วกัน เสร็จแล้วพวกเราก็ยกมือท่วมศีรษะว่า สาธุ ขอความกรุณาอาจารย์ช่วยอธิบายให้เข้าใจถึงความแตกต่างและเหตุผลของสิ่งเหล่านี้ด้วย

ฐ. มีท่านผู้ฟังที่อยากจะให้ข้อคิดอะไรบ้างไหมในเรื่องนี้ เกี่ยวกับเมื่อถวายภัตตาหารเสร็จแล้ว และพระท่าน ซึ่งความจริงท่านอนุโมทนา การที่ท่านกระทำอย่างนั้นเป็นการอนุโมทนาให้ผู้ถวายทานได้เกิดความปิติที่ได้ทำกุศล และกุศลนั้นเองจะทำให้ได้รับผล คือ พร หรือว่าสิ่งประเสริฐต่าง ๆ ตามควรแก่เจตนาของผู้ให้

ที่ถูกแล้ว ข้อความในพระไตรปิฎกมีเรื่องการอนุโมทนา กถาอนุโมทนา แม้แต่พระผู้มีพระภาคก็ทรงอนุโมทนาท่านวิสาขามิคารมาตาที่ได้ขอพรที่จะทำกุศล เพราะฉะนั้น เวลาที่คุุณาสถ์ได้ทำกุศลแล้ว เช่น ถวายภัตตาหาร เมื่อพระภิกษุสงฆ์ท่านได้รับภัตตาหารแล้วท่านก็อนุโมทนา โดยยกอานิสงส์ของกุศลนั้นเองขึ้นแสดงว่า กุศลนั้นจะให้ผลอย่างนั้น ซึ่งผลที่ดีทั้งหมดเป็นพรที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่ได้กระทำกุศล

ถ้าพูดถึงขอพร อย่างเช่น ต้องการไปขอพรจากท่านผู้ใหญ่ บางทีผู้ที่ขออยากจะได้รับพร แต่ที่จริงควรจะเป็นผู้ที่มีโอกาสเจริญกุศลมากกว่าคิดว่าจะได้รับพรจากผู้หนึ่งผู้ใด เพราะต้องเป็นกุศลของตนเอง

เวลานี้ท่านผู้ฟังก็ศึกษาพระธรรม ซึ่งต้องมีผลแน่ กุศลจิตและกุศลกรรมเป็นเหตุที่จะให้เกิดกุศลวิบากต่าง ๆ โดยที่ท่านไม่ต้องขอจากใครเลย เพราะท่านรู้ในเหตุและผลว่า เมื่อเหตุมีผลก็ต้องมี แต่ที่มีการขอพรในชาดกบ้าง หรือที่อื่นบ้าง ก็เป็นการ

แสดงให้เห็นว่า ผู้้นั้นต้องการผลของกุศลเช่นนั้นเพื่อให้สมกับฐานะ เช่น ในฐานะที่เป็นพระมารดาของพระโพธิสัตว์ เป็นต้น นั่นก็เป็นความปรารถนาที่จะให้พรนั้นให้ผลอย่างนั้น แต่ถึงแม้ว่าจะไม่ปรารถนาหรือไม่ขอเป็นพร แต่เมื่อเป็นความตั้งใจอย่างนั้น กุศลก็จะให้ผลเป็นสิ่งที่ดี

ขอกล่าวถึงเรื่องของท่านวิสาขามิคารมาตาขอพรอีกครั้งหนึ่ง เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณา

ข้อความเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

วิสาขา ก็เธอเห็นอานิสงส์อะไร จึงขอพร ๘ ประการต่อตถาคต

พระผู้มีพระภาคยอมทรงอุปการะให้ทุกท่านมีความเข้าใจธรรมที่ถูกต้องขึ้นเสมอ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าพรที่ท่านวิสาขามิคารมาตากราบทูลขอจะเป็นสิ่งที่ดี แต่แม้กระนั้นพระผู้มีพระภาคก็ยังตรัสถามว่า เห็นอานิสงส์อะไรจึงขอพร ๘ ประการต่อตถาคต ซึ่งท่านวิสาขามิคารมาตาก็กราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้ จำพรรษาในทิศทั้งหลายแล้ว จักมาพระนครสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระองค์ แล้วจักทูลถามว่า ภิกษุมีข้อนี้ถึงมรณภาพแล้ว ท่านมีคติอย่างไร มีภพหน้าอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

เป็นธรรมดาที่ทุกท่านจะไม่มีทางรู้เลยว่า ผู้ที่จากโลกนี้ไปแล้วจะไปที่ไหน แต่ในครั้งนั้นเมื่อได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยอมกราบทูลถาม และก็ทรงพยากรณ์ว่า ภิกษุนั้นได้มีคติอย่างไร มีภพหน้าอย่างไร ซึ่งท่านวิสาขามิคารมาตากล่าวต่อไปว่า

พระองค์จักทรงพยากรณ์ภิกษุนั้นในโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผล

หม่อมฉันจักเข้าไปหาภิกษุพวกนั้น แล้วเรียนถามว่า พระคุณเจ้ารูปนั้นเคยมาพระนครสาวัตถีไหมเจ้าข้า ถ้าท่านเหล่านั้นจักตอบแก่หม่อมฉันว่า ภิกษุนั้นเคยมาพระนครสาวัตถี หม่อมฉันจักถึงความตกลงใจในการมาของพระคุณเจ้ารูปนั้นว่า พระคุณเจ้ารูปนั้นคงใช้สอยผ้าวัสสิกสาฎก คงฉันอาคันตุกภัต คมิกภัต คิลานภัต คิลานุปัฏฐากภัต คิลานเภสัช หรือยาคุประจำเป็นแน่

เพราะท่านขอพรที่จะถวายสิ่งเหล่านี้เป็นประจำตลอดชีพ เพราะฉะนั้น เมื่อมี ภิกษุรูปใดมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคที่พระนครสาวัตถี ก็ย่อมจะได้รับสิ่งที่ท่านถวาย และผลก็คือ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า ภิกษุรูปนั้น ๆ เป็นพระโสดาบัน- บุคคลบ้าง เป็นพระสกทาคามีบุคคลบ้าง เป็นพระอนาคามี หรือเป็นพระอรหันต์

เมื่อหม่อมฉันระลึกถึงกุศลนั้นอยู่ ความปลื้มใจจักบังเกิด

นี่คือผลที่จะได้รับจากการทำสิ่งที่ประโยชน์ คือ ทำให้เมื่อท่านวิสาขามิคารมาตาระลึกถึง ย่อมเกิดความปลื้มใจ

เมื่อหม่อมฉันปลื้มใจแล้ว ความอิมใจจักบังเกิด เมื่อมีใจอิมเิบแล้ว กายจักสงบ เมื่อมีกายสงบแล้ว จักเสวยสุข เมื่อมีความสุข จิตจักตั้งมั่น จักเป็นอันหม่อมฉันได้อบรมอินทรีย์ อบรมพละ อบรมโพชฌงค์นั้น หม่อมฉันเห็นอานิสงส์นี้ จึงขอประทานพร ๘ ประการต่อพระองค์ พระพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้น คนที่ต้องการพร ไม่ว่าจะเป็นโอกาสที่จะกระทำกุศล หรือจะได้สิ่งที่ประเสริฐก็ตาม ควรจะพิจารณาว่า เมื่อได้รับแล้วทำให้เกิดความปลื้มปิติใหม่ หรือทำให้เกิดกุศล นี่คือนั่นที่จะต้องพิจารณา และต้องอบรมเจริญต่อไปอีกมาก จึงจะเป็นผู้ที่เจริญอินทรีย์ อบรมพละ อบรมโพชฌงค์

ท่านวิสาขามิคารมาตาท่านเห็นประโยชน์อย่างนี้ ท่านจึงได้ทูลขอพร เพราะฉะนั้น แม้แต่คนที่ขอโอกาสที่จะทำกุศลหรือกำลังทำกุศลอยู่ ก็ควรจะรู้ว่า กุศลที่ทำแล้วเมื่อระลึกถึงจะทำให้เกิดความปลื้มใจ อิมใจ และเป็นการอบรมอินทรีย์ อบรมพละ อบรมโพชฌงค์หรือเปล่า

ท่านที่มีโอกาสเจริญกุศลทางธรรม เช่น ร่วมกันบริจาคค่าพิมพ์หนังสือ หรือค่าออกอากาศสถานีวิทยุ และกุศลอื่น ๆ ที่ทำให้บุคคลอื่นมีโอกาสได้พิจารณาธรรม ศีลาธรรม เข้าใจธรรมยิ่งขึ้น ก็คงจะรู้สึกปลื้มใจ อิมใจในกุศลที่ได้กระทำแล้วเมื่อรู้ว่ามีผู้ที่ฟังวิทยุ หรือว่าได้อ่านหนังสือ หรือได้รับประโยชน์จากกุศลของท่านไม่น้อยเลย นี่เป็นสิ่งที่ควรจะได้พิจารณาว่า ท่านทำกุศลต่าง ๆ เพื่อเหตุนี้หรือเปล่า เพื่อที่จะได้อบรมอินทรีย์

ถ. อย่างเราเป็นลูก เราไปหาบิดามารดา และบอกว่า วันนี้วันเกิดเรา เรา
มาขอพร มารดาบิดาก็บอกว่า ขอให้ค้าขายเจริญก้าวหน้า มีความสุขสวัสดิ์ อย่ามี
โรคภัยเบียดเบียน สิ่งเหล่านี้ทั้งผู้ที่ให้และผู้ขอ ทำถูกหรือทำผิดอย่างไร

ส. ต้องพิจารณาถึงจิตในขณะนั้น มีความหวังดี มีความเมตตาขณะใด
ขณะนั้นเป็นกุศล แต่ต้องเข้าใจในเหตุผลด้วย ถึงได้กล่าวถึงเรื่องของพรในคราวก่อน
ว่า สำหรับผู้ที่ขอพรควรจะได้ระลึกว่า น่าจะเป็นการขอโอกาสที่จะกระทำกุศล ไม่ใช่
เป็นการขอรับผลของกุศลจากคนหนึ่งคนใด และผู้ที่ให้พรก็เช่นเดียวกัน ถ้าให้พรใคร
ก็คือขอให้เขาได้เจริญกุศลมาก ๆ ให้มีกุศลทุกประการ คือ ให้เขาคิดถึงเหตุมากกว่า
คิดถึงผล เพราะผลทั้งหลายย่อมมาจากเหตุ ถ้าขอให้ใครเจริญกุศลทุกประการ คนนั้น
อาจจะระลึกได้ว่า เขายังขาดกุศลข้อไหน และก็อบรมเจริญกุศลต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก
นั้นจึงจะเป็นพรโดยตรงจริง ๆ

ถ. ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้ที่ให้ใช่ไหม ขึ้นอยู่กับเจตนาใช่ไหม

ส. ใช่ เพราะฉะนั้น ถ้ามีใครมาขอพรท่านผู้ฟัง ต่อไปนี้จะให้อะไร สำหรับ
ผู้ที่เข้าใจในเหตุในผลแล้ว ถ้ามีใครมาขอพร จะให้อะไร

ถ. ขอให้เขามีสติ

ส. ขอให้เขาเจริญกุศลทุกประการ เป็นพร คือ เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดใน
ชีวิต

ถ. ที่ผ่านมาจะได้รับคำสั่งสอนจากบิดามารดา หรือผู้ใหญ่ที่อบรมสั่งสอน
เลี้ยงดูเรามาว่า ควรจะไปขอพรคนนั้น ควรจะไปขอพรจากพระวัดนี้ แต่วันนี้ได้ทราบ
กระจ่างแจ้งแล้วว่า อะไรที่สมควร อะไรที่ถูกต้อง

ส. ถ้าจะไปขอพรอีก จะขออะไร ถ้าอยู่ในฐานะของผู้ขอ จะขออะไร

ถ. จะขอว่า ขอให้มีโอกาสได้สร้างกุศลที่ดี ที่ถูกต้องควร

ส. กล้าจะขอหลาย ๆ ข้อไหม

ถ. ไม่กล้า

ส. ก่อนนี้อยากได้พรมาก ๆ แต่เมื่อรู้ว่า พรนั้นต้องเป็นพร คือ กุศลของตนเอง และการขอพร คือ ขอโอกาสที่จะได้กระทำกุศล ก็จะต้องระวังแล้วใช่ไหม สามารถกระทำกุศลอะไรได้ในขณะไหนที่ควรจะทำ เราก็ไม่ละเว้นโอกาสนั้น

๑๓๒๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๗

ผู้ฟัง เกี่ยวกับเรื่องความปรารถนา ปัจจุบันนี้ทั้ง ๆ ที่ผู้ทำบุญไม่ได้ขออะไร พระท่านก็ให้ อย่างเช่นว่า ยถา วาริวหา ... อะไรอย่างนี้ ซึ่งก็ไม่ทราบความหมาย กระผมก็อยากจะขอโอกาสชี้แจงเกี่ยวกับบาลีที่พระท่านกล่าวสักเล็กน้อย

คือ คำว่า ยถา วาริวหา ปุรา ปริปุเรนติ สาครัง เอวเมว อิตโต ทินนัง เปตานัง อุปกัปปติ ตอนนี้เป็นธรรมเนียม พอพระท่านว่าแค่นี้แล้ว ต้องให้ทายก ผู้ถวายทานนั้นกรวดน้ำ และเทน้ำให้หมดไม่ให้เหลือไว้ ความหมาย คือ หวังน้ำใหญ่ ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้เต็มฉันใด ทานที่ทายกให้ในโลกนี้ ย่อมสำเร็จแก่เปตชน ฉะนั้น เปตชนหมายถึงคนที่ตายไปแล้ว ต่อไปท่านก็บอกว่า ให้ประณมมือรับพระนะ

สุ. ขอประทานโทษ จะขำนิด เร็วไปหน่อย ได้ไหม ระหว่างที่ยังไม่ได้ยถา หรือว่ายถาผ่านไปแล้ว หรือว่าต้องพอดี คือ เป็นเรื่องความกังวลใจของผู้ที่เข้าวัด ใหม่ ๆ ไม่เข้าใจแม้แต่พยัญชนะและการที่จะต้องประพฤติตามธรรมเนียมด้วย ก็ต้องมี ผู้ที่บอกว่าให้กรวดน้ำเวลานั้น ตรงนั้น ตรงนี้ ซึ่งก็น่าคิดว่า จะเข้าไปเร็วไปก็ไม่ใช่ไร ไช้ไหม

ผู้ฟัง ไม่ใช่ไร

สุ. เพราะฉะนั้น ไม่ต้องกังวล เรื่องของการกระทำกุศล คือ การอุทิศ ส่วนกุศลให้บุคคลอื่นเป็นกุศล เป็นเจตนาที่เป็นกุศล เพราะฉะนั้น เมื่อกุศลจิตเกิด จึงสามารถอุทิศส่วนกุศลให้บุคคลอื่นได้ ไม่ต้องห่วงเรื่องเวลาว่าจะต้องเป็นในขณะนั้น ขณะนี้

ผู้ฟัง ต่อไปมีคำว่า อิจฉิตัง ปัตติตัง ตุมหัง ขิปปเมวะ สะมิชฌตุ สัพเพ ปุเรนตุ สังกัปปา จันโท ปันณโรโส ยถา มณิ โชติโรโส ยถา เหล่านี้ท่านบอกว่า เป็นพร

อิฉิตัง ความปรารถนา ปฏิบัติที่ท่านตั้งไว้แล้ว สะสมสมตุ จงสำเร็จโดยพลันแก่ท่าน เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ ฉะนั้น

ส. เป็นเหมือนอนุโมทนาได้ ใช่ไหม ต้องเข้าใจว่า ไม่ใช่ที่ท่านมีสิทธิ์จะให้ แต่ท่านแสดงให้เห็นว่า กุศลนั้นสามารถจะให้ผลได้อย่างนั้น และท่านก็อนุโมทนาให้เห็นอานิสงส์ของกุศลนั้น

ถ. ส่วนมากมักจะคิดกันว่า พระจะให้พร เช่น เป่ากระหม่อม หรือลูบศีรษะเด็กเล็ก ๆ จะถือเป็นจริงเป็นจัง เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาทันที เพิ่งจะทราบจากที่อธิบายว่า สิ่งเหล่านี้เป็นแต่เพียงคำอนุโมทนา ไม่ใช่เป็นวาจาสิทธิ์ แต่เพราะเหตุใดจึงต้องใช้ น้ำ ทั้ง ๆ ที่พวกเปรต หรือผู้ที่ล่องลับไปแล้วเขาไม่ได้ดื่มน้ำอย่างพวกเราเลย

ผู้ฟัง เป็นธรรมเนียมทั้งนั้น คือ การที่เราอุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตชนที่ล่องลับไปแล้วโดยการกรวดน้ำ คล้าย ๆ กับเป็นการแสดงน้ำใจของเราออกมาให้เห็น เหมือนอย่างน้ำที่เทออกไป เปิดใจออกไปเหมือนน้ำที่หลั่งออกไป ใจของเราก็น้อมส่วนกุศลที่ทำไป เหมือนน้ำที่หลั่งออกจากเต้าหรือหลั่งออกจากภาชนะ

ส. อีกอย่างหนึ่งเข้าใจว่า ธรรมเนียมในสมัยก่อน การให้จะต้องยก มอบ สิ่งหนึ่งสิ่งใดให้กับมือจึงจะเป็นการให้ แต่ถ้าวัตถุนั้นเป็นสิ่งที่ใหญ่หรือไม่อาจจะหยิบยื่นให้ด้วยมือ ก็ใช้การหลั่งน้ำ เช่น เวลาที่จะสร้างวัด พระราชาทั้งหลายที่อุทิศที่ดินให้สร้างวัดไม่สามารถจะยกที่ดินนั้น จึงได้หลั่งน้ำเป็นการแสดงว่า ได้มอบสิ่งนั้นให้จะเป็นอย่างนี้ด้วยได้ไหม

ผู้ฟัง ได้ คือ เป็นการแสดงออกว่า ได้ยก ได้มอบให้แล้ว ตัวอย่างเช่น พระเวสสันดรให้ช้างแก่พราหมณ์ที่มาทูลขอ ก็หลั่งน้ำลงในมือของพราหมณ์ที่ขอ จึงสำเร็จเป็นการให้

ส. เป็นการกระทำที่พร้อมทั้งกาย วาจา และใจ

ผู้ฟัง อีกประการหนึ่ง น้ำนั้นมีลักษณะหลั่งอย่างไม่ขาดสาย สังเกตดูเวลาเราเทน้ำ น้ำจะหลั่งอย่างไม่ขาดสาย ความปรารถนาที่จะให้ก็เหมือนกัน คือ ไม่มีความรู้สึกหวงแหนหรือขวางทางเลย มีลักษณะที่จะให้อย่างไม่ขาดสาย อย่างเช่น

พระนเรศวรมหาราชตอนประกาศอิสรภาพ ก็ใช้วิธีหลั่งน้ำทักษิโณทก คือ ตั้งเจตนา อย่างชนิดว่าไม่มีอะไรมาขัดขวาง คือ ต้องการอิสรภาพให้เกิดแก่ประเทศ อย่างนี้เป็นต้น การให้ของเราก็เหมือนกัน บรรดาที่จะให้ อย่างชนิดที่ว่าไม่มีอะไรมาขัดขวาง อาจจะสันนิษฐานอีกนัยหนึ่งว่า เป็นประเพณีหรือว่าวัฒนธรรมที่เราทำสืบ ๆ กันมาเป็นเวลานานเป็นพัน ๆ ปีก็ได้

ส. เรื่องประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ควรที่จะได้ศึกษาให้เข้าใจถึงเหตุผลที่มาของธรรมเนียมประเพณีนั้น ๆ ด้วย มิฉะนั้นแล้วจะเหมือนกับการจบ เวลาที่เขาจบกัน เราก็จบบ้าง แต่ไม่ทราบเลยจริง ๆ ว่า จบอะไร จบทำไม และรู้ว่าเป็นการนอบน้อมในการให้ เพียงแต่เข้าใจอย่างนั้นว่าการให้ควรจะให้ด้วยความนอบน้อม ไม่ใช่ให้อย่างดูถูกดูหมิ่นหรือว่าโยนให้ แต่เมื่อไม่ปรารถนาหรือไม่อธิษฐานอะไร ก็ทำปากขมุขขมิบไปอย่างที่คุณอื่นเขาทำ ก็เป็นธรรมเนียมไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าเข้าใจในเหตุในผลแล้ว ก็แล้วแต่แต่ละท่าน และไม่ได้หมายความว่า ต้องปรารถนาทุกครั้ง หรือถ้ามีความปรารถนาเกิดขึ้น ขณะนั้นก็ควรจะเป็นผู้ที่มีเหตุมีผล ซึ่งถ้าสติระลึกรู้ว่าในขณะนั้น ปรารถนาด้วยจิตที่เป็นกุศล หรือด้วยจิตที่เป็นอกุศล

ผู้ฟัง กรณีที่ทำบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นไปได้ไหมที่หมายความว่า ขณะที่พระท่านยก ถวาย และเรากรวดน้ำ หลั่งน้ำ เพื่อกำหนดจิตให้เป็นสมาธิ ให้มาจดจ่อที่สายน้ำที่หลั่งอยู่จนกว่าจะหมด เพราะอาณิสสของสมาธิแม้ว่าจะเล็กน้อย ก็สามารถส่งผลให้ผู้ที่เราเวียนขมไปแล้วได้รับก็ได้ แต่จะถูกหรือผิดก็ไม่ทราบ

ส. ค่ะ จุดประสงค์ คือ เพื่อให้ความตั้งใจนั้นมั่นคง และมีโอกาสที่จะให้ผู้ล่วงลับไปแล้วได้ล่วงรู้ เพราะกำลังของความมั่นคงของจิต

ถ. เวลาทำพิธีทางศาสนา อย่างทำบุญต่าง ๆ มีการทำน้ำพระพุทธมนต์ มีความมุ่งหมายอย่างไร เป็นการทำบุญหรือเปล่า

ส. ทุกอย่างมีประโยชน์ ถ้าเข้าใจในเหตุในผล ถ้าคิดว่าศักดิ์สิทธิ์ ที่จะทำให้เป็นน้ำวิเศษโดยขาดเหตุผล ย่อมไม่ถูกต้อง แต่ถ้าคิดว่าเป็นการให้จิตนอบน้อม ระลึกถึงพระคุณ ได้ไหม

ถ. ที่ประพรมน้ำพระพุทธรูป ประพรมเพื่ออะไร

ส. เพื่อให้ร่มระลึกถึงพระรัตนตรัย มีทางไหนที่จะทำให้ร่มนึกถึงพระรัตนตรัยได้ โดยที่ผู้นั้นจะต้องเข้าใจในเหตุในผลจริง ๆ ก็ควรทำ

ถ. ที่ผ่านมามีความเข้าใจ ตอนที่ประพรมน้ำพระพุทธรูปก็ไม่แน่ใจว่าเพื่ออะไร ไม่ได้นึกว่าเพื่อร่มระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้สึกว่ากุศลไม่ค่อยเกิดเท่าไร

ส. ถ้าเข้าใจเจตนาว่า เพื่อให้ระลึกถึงพระคุณ ก็รับน้ำมนต์ได้ ระลึกถึงพระคุณโดยการประพรม หรือจะโดยการอะไรอีกหลายอย่างก็ตามแต่ แต่เพื่อให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย

ถ. บางคนหวังเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ที่จะบันดาลผลให้ ก็คงจะเป็นไปไม่ได้

ส. ขึ้นอยู่กับกุศลจิตของแต่ละบุคคลมากกว่า ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับวัตถุคนที่ได้รับประพรมพระพุทธรูป และคิดว่าจะได้รับลาภ ยศ สรรเสริญต่าง ๆ กับคนที่ร่มระลึกถึงพระคุณ อย่างเช่น พระพุทธรูปสร้างทำไม ถ้าคิดว่าสร้างให้กราบไหว้ อัฐูปูน นั่นก็ผิด แต่ถ้าเพื่อระลึกถึงพระพุทธรูปคุณฉันใด การที่ได้รับน้ำพระพุทธรูป ก็ทำให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย

คือ ทุกอย่าง เพื่อให้ร่มระลึกถึงพระรัตนตรัย และในขณะนั้นจิตอ่อน และร่มระลึกถึงพระคุณจริง ๆ จะออกมาในรูปไหนก็ได้ แต่ให้เป็นการระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ

ถ. เป็นการเจริญพุทธานุสสติ ใช่ไหม

ส. ทุกอย่าง ที่เป็นการนึกระลึกถึงพระคุณ

ถ. ส่วนผลที่อาจจะมี ก็เพราะเป็นบุญของผู้ที่ทำ

ส. เป็นกุศลจิตของผู้ที่นึกระลึกถึงพระพุทธรูป

ถ. พอจะทราบไหมว่า การประพรมน้ำมนต์เริ่มทำกันมาตั้งแต่เมื่อไร

ส. ต้องย้อนกล่าวถึงเมืองเวสาลี ในพระสูตร ในอรรถกถาที่มีอหิวาตกโรค เป็นเรื่องยาว ซึ่งเข้าใจว่าเป็นที่รู้จักแล้ว เป็นที่เข้าใจกันอยู่

ถ. มีที่มาอย่างนั้น ใช่ไหม

ส. ใช่ ถ้าขณะนี้ไม่มีอะไรเลย จะระลึกถึงพระพุทธรูปใหม่ ลืมบ้างไหม ลืมระลึกถึงพระพุทธรูปบ่อย ๆ ใหม่วันหนึ่ง ๆ แต่ถ้ามีสิ่งซึ่งเตือนให้ระลึกถึง นั่นก็เป็นประโยชน์ แต่ต้องเข้าใจในประโยชน์นั้นด้วยว่า จุดประสงค์เพื่อกุศลจิตที่ระลึกถึงพระพุทธรูป

ถ. ถ้าหากได้ทำกุศล คือ ถวายทานแล้ว ได้พูดว่า กุศลผลบุญใด ๆ ที่ข้าพเจ้าได้สร้างไว้แล้วตั้งแต่อดีตอนันตชาติจนถึงปัจจุบันชาติในวันนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้พบแสงสว่างของปัญญา ได้พบธรรมที่ถูกต้องแท้จริง คำพูดเหล่านี้จะจัดอยู่ในข้อที่เรียกว่า อริยฐาน ได้ไหม

ส. ได้ คือ เป็นความตั้งใจมั่นที่จะอบรมเจริญหนทางที่ถูกต้องเพื่อที่จะดับกิเลส แทนที่จะขออย่างอื่น ก็ขอที่จะได้พบข้อปฏิบัติที่ถูก ได้อบรมเจริญข้อปฏิบัติที่ถูกจนสามารถที่จะดับกิเลสได้

ถ. ถ้าหากว่าใช่ ก็เป็นการทำกุศลที่มีโลภะเข้าเจือปน เพราะมีคำว่า ขอ ถือว่าเป็นอนิสงสที่ยังไม่บริสุทธิ์ จะทำอย่างไรที่การสร้างกุศลหรือการอธิษฐานและผลที่ได้รับไม่มีโลภะเข้ามาเจือปน ซึ่งจะเป็นอนิสงสที่บริสุทธิ์ ขออาจารย์ช่วยกรุณาชี้ทางที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนให้ด้วย

ส. ถ้ายังไม่พบหนทางที่ถูก และขอพบ นั่นถูกไหม เพราะยังไม่พบ แต่เมื่อพบแล้ว ยังต้องขออีกหรือเปล่า

กุศลจะต้องเจริญไปเป็นขั้น ๆ ถ้าเป็นผู้ที่ยังไม่เข้าใจข้อปฏิบัติเลยว่า ข้อปฏิบัติอย่างใดถูก ข้อปฏิบัติอย่างใดผิด และเมื่อได้กระทำกุศลแล้ว ก็มุ่งหวังที่จะได้ข้อปฏิบัติที่ถูก นั่นไม่ใช่โลภะ ถ้าเป็นโลภะ ก็ต้องการรูป ต้องการเสียง ต้องการกลิ่น ต้องการรส ต้องการลาภ ต้องการยศ ต้องการสรรเสริญ ต้องการอย่างอื่น แต่ที่ต้องการปัญญา ต้องการความเห็นถูก ซึ่งขณะนั้นยังไม่มี และผลของกุศลนั้นย่อมเป็นปัจจัยทำให้บุคคลนั้นมีโอกาสได้พบกัลยาณมิตร มีโอกาสได้ฟังธรรม มีโอกาสได้

พิจารณาโดยถูกต้องว่าธรรมที่ได้ยินนั้นถูกหรือผิด และยังเป็นปัจจัยทำให้ได้พิจารณา
เข้าใจธรรมนั้น ๆ ด้วยตนเองเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น ในขณะที่นั้นไม่ใช่โลภะ

ที่ถามว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่ให้มีโลภะเลย ก็ต้องเป็นพระอรหันต์จึงจะไม่มี
โลภะ แต่เมื่อยังไม่เป็นพระอรหันต์ ย่อมมีปัจจัยที่จะให้บางครั้งจิตเกิดขึ้นเป็นกุศล
และบางครั้งเป็นอกุศล

บางคนขอหมด คือ นอกจากจะได้พบข้อปฏิบัติที่ถูก ได้พบหนทางที่ถูก
ก็ขอให้มัลลิก มียศ มีสรรเสริญ มีสุข มีทุก ๆ อย่างประกอบไปด้วยเลย นั่นแสดงว่า
ยังมีความต้องการในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณรสสัมผัสด้วย ยังไม่หมดไปได้

ถ. นักศึกษาใหม่ ๆ เช่นตัวผู้พูดนี้ ยังด้อยปัญญา ขอยอมรับตามตรงว่า
กลัวที่จะไม่ได้รับผลของบุญ เพราะผู้ใหญ่ทุก ๆ ท่าน ตลอดจนพระภิกษุ หรือผู้ที่เป็
นเครือญาติ เพื่อนฝูง มักจะสั่งสอนและดูว่า เมื่อทำบุญเสร็จแล้ว ทำไมไม่หยิบวัตถุ
ปัจจัยขึ้นจบก่อน ถ้าไม่ทำอย่างนี้จะได้อะไร ตนเองก็ไม่ทราบว่าจะประพฤติดังไรดี
เพราะได้ถูกอบรมสั่งสอนมาอย่างนี้ ครั้นจะไม่ทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ ท่านก็โกรธ
ไม่เป็นที่พอใจ ครั้นจะทำตามความรู้สึกของตนเองก็ยังลังเลสงสัย ขอความกรุณา
อาจารย์ชี้แจงสิ่งที่ถูกต้องให้ด้วย

สุ. ทุกท่านควรจะเป็นตัวของตัวเอง และเป็นผู้ที่มีเหตุผล ขณะที่ไม่มี
เหตุผลก็คือตาม ๆ คนอื่นไป เวลาที่เขาจบ ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าใจว่าจบทำไม และเวลาที่เขา
จบ เขาพูดว่าอะไรก็ไม่รู้ แต่ก็ทำตาม ทำปากขมุขมิบ แต่อาจจะคนละเรื่องก็ได้
จากเด็กเล็ก ๆ ซึ่งไปวัด ก็จะต้องเป็นอย่างนั้น คือ ยังไม่มีเหตุผล ยังไม่เป็นตัวของ
ตัวเอง

แต่เมื่อได้เข้าใจในเหตุผล และเข้าใจธรรมแล้ว สติปัฏฐานก็เกิดระลึกได้ใน
ขณะนั้น เป็นตัวเองทุกอย่าง และรู้โดยละเอียดว่า ขณะนั้นจิตเป็นกุศล หรือจิตเป็น
อกุศล โดยที่ไม่ต้องกลัวอะไร

ถ. ในการทำกุศล ไม่จำเป็นต้องหวังว่าจะได้ เพราะเราทำด้วยใจบริสุทธิ์
เปรียบเหมือนเมื่อเราเอาเมล็ดข้าวหวานไปในนา ก็ต้องขึ้นเป็นต้นข้าว ไม่จำเป็นต้อง

ขอให้อยู่ปราสาทที่ดี ขอให้เงินมีทอง ขอให้ได้สิ่งที่น่ายินดีพอใจทุก ๆ ทาง ไม่จำเป็นใช้ใหม่

ส. ขึ้นอยู่กับกำลังของปัญญา ถ้าปัญญามีกำลัง ก็ไม่เป็นห่วงเรื่องนั้นเลย เพราะถึงจะได้รับกุศลวิบากทางตา เห็นสิ่งที่ดี หรือได้ยินเสียงที่ดีทางหู ได้กลิ่นที่ดีทางจมูก ได้รสที่ดีทางลิ้น ได้สัมผัสกระทบสิ่งที่สบายทางกาย เพียงชั่วขณะเดียวอกุศลก็ตามมามากมาย เท่านั้นเอง นิดเดียว จะเห็นได้โดยเหตุและโดยผลว่า ถ้าปราศจากปัญญาจริง ๆ ผลที่ปรารถนาทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยชั่วขณะเล็กน้อยและกัดับ แต่อกุศลจิตที่ติดตามมามากมาย และไม่รู้จักจบสิ้น

เพราะฉะนั้น ควรที่จะอบรมเจริญปัญญา และไม่ต้องเป็นห่วงกังวลถึงเหตุที่ได้กระทำแล้ว เพราะเหตุทั้งหมดที่ได้กระทำแล้วไม่สูญหาย สะสมไว้เป็นปัจจัยที่จะทำให้สภาพธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นเป็นไปโดยสภาพที่เป็นอนัตตา

ถ. เมื่อเหตุกับผลต้องเป็นไปตามที่ได้สร้างสะสมไว้ ไม่จำเป็นต้องวิตกหรือกังวล แต่ทำไมและเพราะเหตุใดพระนางมุสดีถึงต้องทูลขอพรให้ได้เป็นพระราชมารดาของพระโพธิสัตว์

ส. แสดงถึงความปรารถนา หรือความตั้งใจที่จะได้สิ่งที่เหมาะสมซึ่งควรแก่การที่จะเป็นพระมารดาของพระโพธิสัตว์ เพราะฉะนั้น ผลของกุศล จะขอหรือไม่ขอ จะประกาศหรือไม่ประกาศก็ตามแต่ สภาพของจิตซึ่งมีความต้องการในสิ่งนั้น ๆ เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ย่อมจะทำให้ได้ผลนั้น ๆ

เช่น ยังเป็นผู้ที่พอใจในรูป ทุกคนยังติดในความสวดยความงามในรูป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีความติดหรือความพอใจในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และกุศลที่ได้ทำแล้วเป็นปัจจัยที่จะทำให้รูปสวดย ทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่ดีก็ได้รับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แม้ว่าจะไม่ประกาศออกมาเป็นคำว่า ขอให้เป็นอย่างนั้น ๆ แต่ใจยังต้องการอยู่ ใช้ใหม่

เพราะฉะนั้น จะประกาศหรือไม่ประกาศ ในเมื่อยังมีกิเลสอยู่ ก็มีทางที่ว่า ผลของกุศลที่จะเกิดย่อมเป็นไปตามความปรารถนา แต่ถ้ายังประกาศ โดยฐานที่รู้

ตัวเองตามความเป็นจริงว่า ยังมีความพอใจในโลกธรรมอย่างนั้น ๆ อยู่ ก็หมายความว่า ต้องการให้ผลของกุศลที่ได้กระทำลงไปแล้วเกิดขึ้นเป็นไปตามความต้องการ เพิ่มน้ำหนักของการที่จะให้กุศลนั้นให้ผลในทางนั้นขึ้น เพราะกุศลที่ทำไปแล้วขึ้นอยู่กับ จุดมุ่งหมายของผู้กระทำว่า ต้องการผลอย่างไร

ถ้าต้องการผลที่ดี คือ รูป เสียง กลิ่น รส โภจวิญญูที่ตีใจ ก็ย่อมได้สิ่งนั้น และถ้าเป็นผู้ที่ต้องการผลที่ดีในทางสติปัญญา ผู้นั้นก็ย่อมได้รับสิ่งนั้น และถ้าถึงกับ ประกาศหรือแสดงความตั้งใจที่มีกำลัง ก็ย่อมทำให้ผลนั้นเกิดขึ้นให้ผลในทางที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นในทางรูป เสียง กลิ่น รส โภจวิญญู หรือในทางสติปัญญา ในทางกุศล

ถ. ทั้งหมดที่อาจารย์ตอบมา เมื่อได้ฟังแล้วก็เข้าใจ และรู้สึกว่ สิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านมามีชีวิตมีแต่ความมมมมมม มีแต่ความไม่รู้ และยึดถือสิ่งผิด ๆ มาประพฤติ ปฏิบัติ วันนี้ได้ประจักษ์แจ้งแล้วว่า ได้มาพบคำสั่งสอนหรือคำบรรยายที่ถูกต้อง จะจัดว่าเป็นกุศลวิบากที่ตนเองได้ทำไว้ได้ไหม

สุ. แนนอน ทุกท่านที่สนใจในธรรม ถ้าไม่เคยสะสมการศึกษา การฟัง การมีศรัทธา และกุศลอื่นในอดีตอนันตชาติมา ย่อมไม่มีโอกาสที่จะได้ฟัง หรือเมื่อได้ ฟังแล้วก็ไม่สนใจ นี่เป็นสิ่งที่ในอดีตชาติของแต่ละท่านซึ่งไม่มีใครสามารถรู้ได้เลยว่า ได้เคยกระทำความกรรมอย่างไรมาแล้ว แต่ในชาติปัจจุบันนี้เอง จะส่งไปถึงอดีตชาติ แม้ไม่เคยทราบว่ชาติก่อนนั้นเป็นใคร เคยฟังพระธรรมที่ไหน เคยสนใจมากน้อย อย่างไร แต่ในเมื่อปัจจุบันชาติมีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้น ก็แสดงว่าได้สะสมมาแล้ว ในอดีตชาติ

๑๓๒๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๒๗

ส. ทุกท่านคงจะเห็นแล้วว่า การเจริญกุศลทุกประการเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เว้นไม่ได้เลย สิ่งใดก็ตามที่เป็นกุศล และยังไม่ได้กระทำ ขอให้พิจารณาว่า ชาตินี้จะกระทำได้อีกไหม กุศลอย่างนั้น ๆ ที่ยังไม่ได้กระทำ แต่ต้องเห็นคุณประโยชน์ของกุศลทุกประการด้วย เช่น อาชชวะ ความเป็นผู้ตรง ต้องพิจารณาตนเองว่าตรงเมื่อไร ตลอดเป็นปกติหรือไม่ มัททวะ ความเป็นผู้อ่อนน้อม มีประโยชน์ไหม สามารถที่จะทำให้เกิดความสำคัญตนลง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรมย่อมเห็นคุณของอาชชวะและมัททวะว่า เป็นกุศลธรรมที่มีประโยชน์ ถ้าไม่มีประโยชน์พระผู้มีพระภาคไม่ทรงยกขึ้นแสดงว่า เป็นสิ่งที่ควรจะต้องอบรม

ขันติ ความอดทน มีมากไหม พอไหม ที่จะฟังธรรมและศึกษาลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ พร้อมสติที่กำลังระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ สาส์นยะ ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน กล่าวคือ ความเป็นผู้มีปกติกล่าวคำอันน่ารัก ยังใจให้ชื่นบาน

ทุกอย่างเป็นกุศลในชีวิตประจำวัน ทำแล้วหรือยัง หรือว่ายังทำไม่ได้ ถ้าชาตินี้ทำไม่ได้ ชาติต่อไปจะเป็นอย่างไร คิดว่าชาติต่อไปจะทำได้หรือถ้าชาตินี้ทำไม่ได้ ในเมื่อชาตินี้ยังยาก ชาติหน้าย่อมยากยิ่งขึ้นไปอีก มิฉะนั้นแล้วพระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงแสดงกุศลปลีกย่อยอย่างอื่น แม้แต่โสวัจสสตา ความเป็นผู้เอื้อเฟื้อเมื่อถูกกล่าว สอนแสดงสทธรรม เป็นผู้ที่ว่าง่าย โสรัจจะ ได้แก่ ศील คือ ความสำรวมด้วยกาย วาจา ใจ

ถ้าพิจารณาอดีตชาติต่าง ๆ ของท่านพระสาวกจะเห็นได้ว่า ท่านเคยเป็นผู้ที่มีอกุศล มีความโลภในทรัพย์แม้ว่าเป็นพระราช เช่น ท่านพระอานนทในชาติหนึ่ง

ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วในคราวก่อน แต่แม้กระนั้นท่านก็เป็นผู้ที่วางง่ายและอ่อนน้อม เป็นผู้ที่ตรง เป็นผู้ที่ตั้งใจมั่นที่จะขัดเกลาอกุศลด้วยการอบรมเจริญปัญญา

เพราะฉะนั้น ถ้าในชาตินี้ยังไม่เป็นผู้ที่ตรง ยังไม่เป็นผู้ที่อ่อนน้อม ยังไม่เป็นผู้ที่อดทน ยังไม่เป็นผู้ที่มีวาจาอ่อนหวาน ยังไม่เป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อ คือ วางง่ายเมื่อถูกกล่าวสอนแสดงธรรม ก็ควรที่จะพิจารณา และเริ่มตั้งแต่ในชาตินี้ ซึ่งย่อมเป็นการกระทำตามอย่างพระอริยเจ้าในอดีตชาติทั้งหลายที่ท่านยอมรับฟังคำของบัณฑิต และประพฤติตามคำของบัณฑิต แม้ว่าเป็นสิ่งที่ยาก แต่ต้องเป็นผู้ตรงที่จะเห็นว่า อกุศลเป็นอกุศล และเริ่มขัดเกลาจริง ๆ

ถ. การตั้งความปรารถนา หรือการขอนั้น คิดว่า ตราบใดที่เรายังไม่สามารถดับกิเลสเป็นสมุจเฉทเป็นพระอรหันต์ ก็ยังคงตั้งความปรารถนากันต่อไป ในครั้งพุทธกาล อดีตอัครสาวก หรือสาวกท่านผู้ใหญ่อื่น ๆ ก่อนตรัสรู้ เมื่อท่านทำบุญกุศลครั้งใดก็ตั้งความปรารถนาขึ้น หรือว่าขอพรนั่นเอง อย่างเช่น พระอนุรุทธะ ท่านเคยทำบุญกับพระปัจเจกพุทธเจ้าและตั้งความปรารถนาว่า ตั้งแต่นั้นต่อไป ขอคำว่า ไม่มี อย่าได้เกิดขึ้นกับเราเลย คือ สมัยนั้นท่านเกิดมายากจนลำบากมาก หรือพระเจ้าอโศกมหาราช ก่อนที่ท่านจะเสวยชาติเป็นพระเจ้าอโศกมหาราช ท่านได้ถวายน้ำผึ้งแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าและตั้งความปรารถนาว่า ชาติหน้าเมื่อข้าพเจ้าเกิดขึ้นแล้ว ไชริ้ ขอให้เป็นผู้เจ้าจักรพรรดิ มีอำนาจครอบครองไปทั่วแดนมหาสมุทร หรือท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ตอนที่ท่านเสวยชาติเป็นกฏ มพีทำนา ท่านถวายข้าวแก่พระพุทธรูปและพระสาวกและตั้งความปรารถนาว่า ขอให้เราเป็นคนแรกที่ได้ดวงตาเห็นธรรมในจำนวนสาวกทั้งหลายแห่งพระพุทธรูป เพราะฉะนั้น เรื่องที่น่าพิจารณา ก็คือ การตั้งความปรารถนาแต่ละข้อนั้น บางเรื่องเป็นกุศล และบางเรื่องอาจจะเป็นอกุศลก็ได้ อย่างนั้นใช่ไหม

ส. ถูกต้อง

ผู้ฟัง ที่นักศึกษาธรรมของเรามักจะหวั่นไหวเกิดความกลัวว่า จะเป็นอกุศล คือ เป็นโลภะ เราต้องยอมรับความจริงว่า ตราบใดที่เรายังไม่เป็นพระอรหันต์โลภะ

ย่อมต้องเกิดขึ้น ในเรื่องของการตั้งความปรารถนาหรือไม่ตั้งความปรารถนาก็ตามที่เราไม่ควรกลัวโรคที่จะเกิดขึ้น แต่เราควรเอาโลภมูลจิตนั้นให้เป็นประโยชน์โดยการมีสติเข้าไปกำหนดระลึกไว้ คือ ตั้งสติปัฏฐานในโลภมูลจิตเป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ซึ่งโรคะนั้นเป็นสิ่งที่ต้องเกิดแน่นอน ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม

ส. ท่านผู้ฟังปรารถนาอะไร แต่ละท่าน เป็นเรื่องเฉพาะแต่ละบุคคล แล้วแต่กำลังของปัญญา ถ้ายังมีปัญญาน้อย และปรารถนาปัญญาเพิ่มขึ้น นั่นเป็นกุศล แต่ถ้ามีปัญญาน้อย ก็เลยขอลา ยศ สรรเสริญ สุข เพราะในขณะนั้นปัญญาไม่เกิด จึงติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณสุตฺตพะ ในขณะนั้นก็ต้องเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจะทำให้เข้าใจเหตุและผลตรงขึ้นว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรจะปรารถนา อย่างเช่น พระอริยเจ้าทั้งหลายในอดีตก่อนที่จะได้รู้แจ้ง อริยสัจธรรม เช่น ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ท่านปรารถนาสิ่งที่ประเสริฐ คือ ปรารถนาที่จะได้เป็นสาวกองค์แรกของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์หลัง ๆ ก็ยังเข้าไปไข่มุข จะต้องเกิดอีก เกิดแล้วเกิดอีก ตายแล้วตายอีก เพราะฉะนั้น เมื่อท่านเห็นประโยชน์ ท่านก็ใคร่ที่จะได้เป็นปฐมสาวก คือ สาวกองค์แรก แต่ก็ต้องเจริญเหตุให้สมควรแก่ผล

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ก่อนที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านตั้งความปรารถนาที่เป็นกุศล แต่ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่มากและมีปัญญาน้อย ก็เป็นของธรรมดาที่ยังติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณสุตฺตพะ แม้จะรู้ว่าปัญญาเป็นสิ่งที่ดี แต่ก็ยังอดปรารถนา รูป เสียง กลิ่น รส โณสุตฺตพะนิด ๆ หน่อย ๆ บ้างไม่ได้ หรืออาจจะมากก็ได้ เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละท่านจริง ๆ ที่จะทราบว่า ในปัจจุบันนี้เดี๋ยวนี้ ท่านปรารถนาอะไร ซึ่งย่อมเป็นไปตามการสะสมทั้งนั้น

สำหรับอกุศลสำคัญที่เป็นมูลเหตุ เป็นสมุทัยของทุกข์และสังสารวัฏฏ์ คือ โลภะ ซึ่งเกิดบ่อยเป็นประจำทุกภพชาติ ไม่จบสิ้น ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพียงทางตาอย่างเดียว มีวัตถุซึ่งเป็นที่พอใจของโลภะมากไหม ไม่ว่าจะเป็นในเสื้อผ้า เครื่องใช้ อาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเห็นอะไรทั้งหมด ดอกไม้ใบหญ้า ทุกอย่าง อาหารทุกชนิด เครื่องใช้ทุกชนิด ในรูปลักษณะต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งที่โลภะมีความพอใจ มีความติด โดยไม่จบสิ้น ไม่ว่าตั้งแต่ในอดีตอนันตชาติ จนกระทั่งถึงปัจจุบันชาติ และที่จะเกิดต่อไปอีก

ไม่ว่าจะเป็นโลกมุลจิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล ของพระเจ้าพรหมทัต ของท่านวิชามิครามตา ของราชสีห์ ของสุนัขจิ้งจอก ของท่านพระเทวทัต หรือของใคร ๆ ก็ตามในอดีตที่ผ่านมาแล้วทั้งหมด และในอนาคตที่จะเกิดขึ้น ก็เป็นโลกมุลจิตดวงใดดวงหนึ่งในโลกมุลจิต ๘ ดวง

สำหรับโลกมุลจิต ไม่ว่าจะมากมายทางทวารต่าง ๆ วิจิตรต่าง ๆ ตามกาลสมัย ซึ่งชาติหนึ่ง ๆ ก็ต้องมีสิ่งที่เป็นอารมณ์ของโลภะแตกต่างกันไปตามยุคตามสมัย แต่แม้กระนั้น เมื่อประมวลลักษณะของโลกมุลจิตทุกภพทุกชาติและทุกภูมิ จะมีโลกมุลจิต ๘ ประเภท คือ

ดวงที่ ๑ โสมนัสสสหนคตัง ทิฏฐิคติสัมปยุตตัง อสังขาริกัง

เป็นโลกมุลจิตที่เป็น ทิฏฐิคติสัมปยุตตัง คือ เกิดร่วมกับความเห็นผิด

และเป็นโลกมุลจิตที่เป็น โสมนัสสสหนคตัง คือ เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา

และเป็นโลกมุลจิตที่เป็น อสังขาริกัง คือ มีกำลังกล้าด้วยตนเอง ไม่ต้องอาศัยการชักจูง

นี่คือโลกมุลจิตดวงที่ ๑ เกิดร่วมกับความเห็นผิด เกิดร่วมกับโสมนัส คือ มีความยินดีพอใจอย่างยิ่งในความเห็นผิดนั้น และมีกำลังกล้า คือ เกิดขึ้นโดยที่ไม่ต้องอาศัยการชักจูง

น่ากลัวไหม โลกมุลจิตดวงที่ ๑ ดวงนี้ บางคนอาจจะมีความเห็นผิด แต่เวทนาเป็นเพียงอุเบกขา คือ ไม่ถึงกับชื่นชมโสมนัสยินดีในความเห็นผิดนั้นอย่างมาก หรือบางคนก็ยังต้องอาศัยการชักจูงที่ละเล็กทีละน้อยที่จะคล้อยไปตามความเห็นผิด ซึ่งจะค่อย ๆ เกิดขึ้นเป็นไป แต่คนที่มีความเห็นผิดที่มีกำลังกล้าประกอบด้วยโสมนัสเวทนา

ย่อมเป็นอันตรายมากน้อยตามประเภทของความเห็นผิดนั้น ๆ และย่อมสามารถที่จะ
กันสวรรค์ก็ได้ หรือกันมรรคผลนิพพานก็ได้ ถ้าเป็นความเห็นผิดที่มีกำลัง

ตัวอย่างเช่น ในขณะที่ปลาทับลิ้มชิมรสว่า ได้บรรลุธรรม แต่รู้ผิด ขณะนั้นก็
เป็น โสมนัสสสหคตัง ทิฏฐิคติสัมปยุตตัง ถ้ามีกำลังกล้าก็เป็น อสังขาริกัง เพราะ
บางท่านคิดเองว่า ในขณะที่ท่านกำลังเจริญโพชฌงค์ เพียงท่านอ่านหรือผ่านหนังสือ
บางข้อความ ท่านก็เข้าใจว่าในขณะที่ท่านกำลังเจริญโพชฌงค์อยู่ ซึ่งโพชฌงค์เป็น
ธรรมที่เป็นองค์ของการตรัสรู้หรือริยสัจ จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อการอบรมเจริญสติปัฏฐาน
เป็นพละ มีกำลัง ไม่หวั่นไหวที่จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ
ตามปกติในชีวิตประจำวันทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่
อยู่ดี ๆ จะเจริญโพชฌงค์ทีเดียว เป็นไปไม่ได้

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพานทรงแสดงธรรมว่า สาวกบางท่านก็
เจริญสติปัฏฐาน บางท่านเจริญอินทรีย์ บางท่านเจริญพละ บางท่านเจริญโพชฌงค์
ซึ่งแล้วแต่การสะสมของแต่ละท่านว่า ในขณะที่นั้นสาวกท่านนั้น ๆ กำลังอบรมปัญญา
ในขั้นใด เพราะผู้ที่สามารถจะถึงการรู้แจ้งหรือริยสัจธรรม ย่อมต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วย
โพชฌงค์ แต่สำหรับผู้ที่กำลังฟังและพิจารณา และสติเริ่มระลึก ขณะนั้นยังไม่ใช้ทั้ง
สติพละ หรือว่าสติโพชฌงค์

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ตรงที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง
พร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ จึงสามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตาม
ความเป็นจริงได้ มิฉะนั้นแล้ว ย่อมจะรู้ผิด และเข้าใจผิดได้

ขณะที่โลภมูลจิตประเภท โสมนัสสสหคตัง ทิฏฐิคติสัมปยุตตัง อสังขาริกัง
เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในอดีต หรือในอนาคต หรือในปัจจุบัน หรือกับบุคคลใด ๆ ก็ตาม
ภพภูมิไหนก็ตาม จะมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๑๙ ประเภท คือ อัญญาสมานาเจตสิก ๑๓
และอกุศลเจตสิก ๖

สำหรับอัญญาสมานาเจตสิก ๑๓ ที่เกิดร่วมกับโลภมูลจิตดวงนี้ ได้แก่
ผัสสเจตสิก ๑ เวทนาเจตสิก ๑ สัญญาเจตสิก ๑ เจตนาเจตสิก ๑ เอกัคคตาเจตสิก ๑

ชีวิตินทรีย์เจตสิก ๑ มนสิการเจตสิก ๑ รวมเจตสิก ๗ ดวงนี้ ชื่อว่า
สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ต้องเกิดกับจิตทุกดวง ไม่ว่าจะเป็จิตประเภทใดทั้งสิ้น
จะขาดสัพพจิตตสาธารณะ ๗ นี้ไม่ได้

อัญญสมานาเจตสิกที่เหลืออีก ๖ เป็นปภินณกเจตสิก ได้แก่ เจตสิกที่เกิดกับ
จิตบางดวง เว้นไม่เกิดกับจิตบางดวง สำหรับโลกมูลจิตดวงที่ ๑ นี้ ปภินณกเจตสิกที่
เกิดร่วมด้วย มีวิตกเจตสิก เพราะวิตกเจตสิกไม่เกิดกับทวิปัญญาวิมุตต ๑๐ และ
หุติยานขึ้นไปที่นั่น มีวิจาร์เจตสิก เพราะตามปกติเมื่อวิตกเจตสิกเกิด
วิจาร์เจตสิกก็เกิดพร้อมกันเสมอ เว้นวิจาร์เจตสิกที่เกิดในหุติยาน ไม่มีวิตกเจตสิก
เกิดร่วมด้วย แต่ถ้าพูดถึงจิตที่เป็นกามาวจรจิต คือ ไม่ใช่จิตที่เจริญ
ความสงบถึงขั้นอุปนาสมาธิ วิตกเจตสิกและวิจาร์เจตสิกจะเกิดพร้อมกันทุกครั้ง
นอกจากนั้น มีอิโมกขเจตสิก วิริยเจตสิก และเนื่องจากประกอบด้วยโสมนัสเวทนา
จึงมีปีติเจตสิกเกิดร่วมด้วย สุดท้าย คือ ฉันทเจตสิก รวมเป็นปภินณกเจตสิก ๖ ดวง
ที่เกิดกับโลกมูลจิตดวงที่ ๑ นี้

เพราะฉะนั้น อัญญสมานาเจตสิกเกิดร่วมกับจิตดวงนี้ทั้ง ๑๓ ดวง คือ
ผัสสเจตสิก เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก เจตนาเจตสิก เอกัคคตาเจตสิก
ชีวิตินทรีย์เจตสิก มนสิการเจตสิก วิตกเจตสิก วิจาร์เจตสิก อิโมกขเจตสิก
วิริยเจตสิก ปีติเจตสิก และฉันทเจตสิก

ถ้าไม่รู้ ก็ผ่านไป ทุกขณะที่โลกมูลจิตเกิด ไม่มีใครรู้ถึงความละเอียดเลยว่า
จะมีอัญญสมานาเจตสิกทั้ง ๑๓ ดวงเกิดร่วมกับโลกะที่เกิดพร้อมกับโสมนัสเวทนา

นอกจากนั้น ต้องมีอกุศลเจตสิกเกิดร่วมด้วย อกุศลเจตสิกทั้งหมดมี ๑๔ ดวง
แต่อกุศลเจตสิกที่เกิดกับโลกมูลจิตดวงนี้ มีเพียง ๖ ดวง คือ โมหเจตสิก ๔ ได้แก่
โมหเจตสิก ๑ อหิริกเจตสิก ๑ อนินตตัปปเจตสิก ๑ อุทธัจจเจตสิก ๑

อกุศลเจตสิก ๔ ดวงนี้ ต้องเกิดกับอกุศลจิตทุกประเภท และที่เรียกว่า
โมหเจตสิก ก็เพราะกลุ่มของเจตสิก ๔ ดวงนี้มีโมหเจตสิกเป็นหัวหน้า

อกุศลเจตสิกอีก ๒ ดวงที่เกิดกับโลภมูลจิตดวงที่ ๑ นี้ คือ โลภเจตสิก ๑ และทวิฏฐิเจตสิก ๑ รวมเป็นเจตสิกทั้งหมด ๑๙ ดวง หรือ ๑๙ ประเภท

ไม่มากเท่าไรใช่ไหม ๑๙ ดวง ถ้าเป็นฝ่ายกุศล เจตสิกฝ่ายดีต้องเกิดมากกว่านี้ จึงมีกำลังที่จะเปลี่ยนจากอกุศลเป็นกุศลได้

อัญญาสมานาเจตสิก เกิดกับกุศลจิตก็ได้ อกุศลจิตก็ได้ วิบากจิตก็ได้ กิริยาจิตก็ได้ แต่อกุศลเจตสิก ต้องเกิดกับอกุศลจิตเท่านั้น

สำหรับจิตประเภทโลภะ นอกจากโมหะตุกะ ๔ ก็มีโลภเจตสิกเกิดร่วมด้วย แน่นนอน จึงเป็นโลภมูลจิต และขณะที่มีทวิฏฐิเจตสิกเกิดร่วมด้วย ขณะนั้นเป็นทวิฏฐิคตสัมปยุตต์ แต่ขณะที่ทวิฏฐิเจตสิกไม่ได้เกิดร่วมด้วย ขณะนั้นจะมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๑๘ ดวง คือ เว้นทวิฏฐิเจตสิก

ขณะที่ไม่ได้เป็นไปกับความเห็นผิด แต่เกิดพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะตามปกติ ขณะนั้นมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๑๘ ดวง คือ อัญญาสมานาเจตสิกทั้ง ๑๓ ดวง และอกุศลเจตสิก ๕ ดวง ไม่มีทวิฏฐิเจตสิก

สำหรับเจตสิกที่จะเกิดกับโลภมูลจิต มีอีก ๑ ดวง คือ มานะเจตสิก

๑๓๒๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๗

วิธีจำชื่อของจิตไม่ยาก คือ จิตทุกดวงต้องประกอบด้วยเวทนาเจตสิก เพราะฉะนั้น จะใช้เวทนากับสหคตัง หมายความว่า จิตดวงนั้นเกิดพร้อมกับเวทนานั้น เช่น โภจณจิตดวงที่ ๑ เกิดพร้อมกับโสมนัสเวทนาก็เป็น โสมนัสสหคตัง เกิดร่วมกับความเห็นผิดก็เป็น ทัฏฐิคติสัมปยุตตัง เป็นจิตที่มีกำลังกล้า ไม่ได้อาศัยการชักจูงก็เป็น อสังขาริกัง

สำหรับโภจณจิตที่แสดงไว้ใน **อวัฐสาสนี** ข้อความใน **จิตตูปปาตกัณฑ์** **กถาแสดงธัมมทเทศวาระ ในอุกุศลบท พระบาลีอุกุศลจิตดวงที่ ๑** มีข้อความว่า

ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน

ธรรมที่เป็นอกุศล ไม่ใช่เฉพาะจิต เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยก็เป็นอกุศลธรรมด้วย เพราะฉะนั้น จึงมีคำถามว่า ธรรมเป็นอกุศล เป็นไฉน

อกุศลจิตสหคตด้วยโสมนัส สัมปยุตต์ด้วยทัฏฐิ มีรูปเป็นอารมณ์ หรือมีเสียงเป็นอารมณ์ มีกลิ่นเป็นอารมณ์ มีรสเป็นอารมณ์ มีโผฏฐัพพะเป็นอารมณ์ มีธรรมเป็นอารมณ์ หรือปรารภอารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในสมัยใด ย่อมเกิดผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปิติ สุข เอกัคคตาแห่งจิต วิริยอินทรีย์ สมาธินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อนินตตัปปพละ สมณะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ ในสมัยนั้น ก็หรือย่อมเกิดนามธรรมที่อิงอาศัยเกิดขึ้นแม้อื่นใด ในสมัยนั้น สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า ธรรมเป็นอกุศล

จะเห็นว่า ไม่ได้กล่าวถึงเจตสิก ๔ ดวง นี่เป็นเรื่องที่จะพิจารณาสิ่งที่มีปรากฏในอรรถกถาถึงเหตุผลว่า เพราะเหตุใด

จะเห็นได้ว่า โลกมูลจิตดวงที่ ๑ โสมนัสสสทคตัง ทิฏฐิตตัมปยุตตัง อสังขาริกัง ที่กล่าวว่ามีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๑๙ ดวง แต่ในอัฐฐสาลินีได้กล่าวถึงทั้ง ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา จิต วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตาแห่งจิต วิริยอินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ มนินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ ชีวิตินทรีย์ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสมาธิ วิริยพละ สมาธิพละ อหิริกพละ อนินตตัปปพละ สมณะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ มากมายใช้ไหม แสดงให้เห็นว่า โลกมูลจิตจะมีกำลังเพิ่มขึ้น ๆ เพราะขณะที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีความเห็นผิดได้ไหม ลองคิดดู

บางคนบอกว่า เห็นเทวดา ผิดหรือถูก เห็นหรือเปล่า เข้าใจว่าสิ่งที่เห็นเป็น เทวดา หรือบางทีก็สนทนากับเทวดา แต่ผู้ที่จะเห็นเทพ ธรรมดาจะเห็นได้อย่างไร ถ้าไม่ใช่จักขุทิพย์ หรือถ้าไม่ใช่เป็นเพราะเทพนั้นเนรมิตรูปหยาบให้เห็นเพียงบางกาล แต่ไม่ใช่ว่าจะเห็นได้บ่อย ๆ ตามใจที่ต้องการจะเห็น หรือไม่ใช่ว่าจะสนทนากับเทพเป็นเรื่องเป็นราวทุกวันไป ไม่ใช่อย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้ามีความรู้สึกที่กำลังสนทนากับเทพ ถูกหรือผิด ขณะนั้นก็ เป็นมิจฉาทิฏฐิได้ เป็นความเห็นผิดได้ หรือว่ามีกลิ่นเป็นอารมณ์ ก็เข้าใจว่าอาจจะ เป็นกลิ่นเทพก็ได้ จริ่งหรือเปล่า ก็เป็นเรื่องซึ่งตามเหตุตามปัจจัย มีรสเป็นอารมณ์ บางท่านไปที่บางสำนัก ทุกคนต้องนั่งหลับตา เพราะประเดี๋ยวเทพจะมาหยอดยาให้ ทุกคนต้องนั่งอ้าปาก ขณะนั้นจะมีรสปรากฏ และก็เข้าใจว่าเป็นยาวิเศษ เป็นความเห็นถูก หรือเป็นความเห็นผิด ทำไม่ต้องหลับตา

นี่เป็นสิ่งที่ความเห็นผิดย่อมมีได้ ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางกายกระทบสัมผัสแล้ว มีความเห็นผิดได้ไหม เช่น แต่สิ่งนี้แล้วจะ หายโรค อาจจะมีวัตถุซึ่งเข้าใจว่าเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ บางอย่างซึ่งเพียงแต่ก็สามารถจะ หายโรคได้ แต่ทุกอย่างต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น ถ้าจะหายโรค ก็เพราะ โรคบางอย่างไม่รักษาก็หาย โรคบางอย่างต้องรักษาจึงหาย โรคบางอย่างไม่รักษา ไม่หาย เพราะฉะนั้น ความเห็นผิดย่อมเกิดได้โดยง่าย ถ้ามีการสะสมมาที่จะเห็นผิด

ถ. บางสำนัก หรือบางวัดที่เคยไปศึกษา สมัยก่อนมกมายมาก สร้างเหรียญบ้าง สร้างรูปเหมือนบ้าง ยังเคยถามว่า ทำไมอาจารย์ไม่บอกเขาไปตรง ๆ ว่า ต้องการเงินสร้างโบสถ์จำนวนเท่าไร ท่านบอกว่า ปกติถ้าบอกขอเงินมาทำบุญ เขาไม่ทำหรอก แต่ถ้ามีเหรียญหลวงพ่อดัง ๆ เท่าไรเท่ากัน แบบนี้เท่ากับพระรูปนั้นหรือสำนักนั้น ยุยงส่งเสริมให้คนหลงผิดมกมาย ใช่ไหม

ส. ถ้าให้เห็นถูก คือ ให้เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริง นั่นคือให้เข้าใจถูก เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช่เพื่อให้เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ต้องผิด

ถ. ยังไม่เข้าใจ

ส. ถ้าสำนักใดทำให้เข้าใจสภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ทำให้บุคคลที่ได้รับฟังธรรมมีปัญหา มีความเห็นถูก นั่นคือถูก แต่ถ้าไม่ทำให้เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริง นั่นคือผิด

ถ. ท่านบอกว่า ไม่ทำวิธีนี้ก็ได้เงิน

ส. ความเข้าใจธรรมอยู่ที่ไหน ถ้าทำให้เข้าใจธรรมได้ นั่นคือถูก แต่ถ้าไม่ทำให้เข้าใจธรรม ก็ไม่เป็นประโยชน์อะไร เพราะทุกท่านที่เป็นพุทธบริษัท ศึกษาธรรมเพื่อเข้าใจธรรม และประพฤติปฏิบัติธรรมด้วย ไม่ใช่เพียงเพื่อเข้าใจอย่างเดียว

ถ. จะกล่าวได้ไหมว่า คนที่ถูกหลอกหลวงก็เพราะตนเองทำอกุศลกรรมมา จึงต้องได้รับผลเช่นนั้น

ส. ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ไม่มีใครสามารถจะไปบอกคนที่กำลังเห็นผิดว่า อย่างนี้ผิดและเขาจะเชื่อ เพราะเขากำลังเห็นผิด คนที่กำลังเห็นผิด และมีความโน้มเอียงที่จะเห็นผิดต่อไป ยากเหลือเกินที่จะให้เขาเข้าใจว่า เขากำลังเห็นผิด แม้ว่าจะอาศัยพระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้มากโดยประการทั้งปวง แต่เขาก็ยังพอใจที่จะคิดอย่างนั้น เข้าใจอย่างนั้น ประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น รู้ผิด ๆ อย่างนั้น เพราะธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เมื่อสะสมความเห็นผิดมามาก ย่อมไว้ออกการที่จะเห็นผิด และย่อมพอใจที่จะยึดถือความเห็นผิดนั้นต่อไปอีก

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลจริง ๆ ซึ่งจะต้องพิจารณา เพื่อตัวท่านเองที่จะไม่เป็นเช่นนั้น

ขอกล่าวถึงมิจฉาสมาธิว่า ได้แก่ โภภุมมจิตติภฏฐิตตัมปยุตตํนั้นเอง

สำหรับความเห็นผิดก็มีมาก และก็มีโทษต่าง ๆ แม้แต่ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ก็ยังไม่สามารถที่จะแก้ความเห็นผิดของบุคคลซึ่งเป็นครูทั้ง ๖ และสาวกของครูทั้ง ๖ ได้ สำหรับครูทั้ง ๖ นี้ เคยกล่าวถึงบ้างแล้ว เพราะฉะนั้น จะไม่ขอกล่าวอีก

ขอกล่าวถึงเรื่องของมิจฉาสมาธิ ซึ่งใน **อัฐสาลินี จิตตูปปาตกัณฑ์** **พรรณนาอกุศลบทาขณียะ อธิบายสมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ** กล่าวถึงอกุศลจิตดวงที่ ๑ มีข้อความว่า ธรรมเป็นอกุศล เป็นइन เริ่มตั้งแต่ อกุศลจิตสหระคตด้วย โสมนัส ตลอดไปจนถึง อหิริกพละ อนินตตัปปพละ สมถะ ปัคคาหะ อวิกเขปะ รวมเป็นธรรมที่เกิดกับอกุศลจิตดวงที่ ๑ และได้อธิบายคำว่า สมถะ ปัคคาหะ และอวิกเขปะที่เกิดกับโภภุมมจิตซึ่งเป็นอกุศล มีข้อความว่า

ชื่อว่าสมถะ เพราะระงับความฟุ้งซ่านในจิตอื่น ๆ

หมายความว่า ในขณะที่จิตไม่ส่ายไปสู่อารมณ์อื่น ก็เข้าใจว่าในขณะที่นั้นสงบที่ใช้คำว่า สมถะ

ชื่อว่าปัคคาหะ ด้วยอรรถว่า ประคองจิตในการประพฤติกุศล

ถ้าเป็นความเห็นผิด การปฏิบัติผิด ผู้นั้นก็ประคองจิตให้อยู่ในอารมณ์ซึ่งไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อารมณ์ที่จะทำให้ปัญญาเจริญ เพราะฉะนั้น ในขณะที่นั้นคิดว่าเป็นสมถะ ชื่อว่าสมถะ ชื่อว่าปัคคาหะ ด้วยอรรถว่า ประคองจิตในการประพฤติกุศล

ชื่อว่าอวิกเขปะ ด้วยอรรถว่า ไม่ฟุ้งซ่าน

ที่จริงแล้ว อุทธัจจะเกิดขึ้นในขณะที่นั้น แต่เพราะไม่ส่ายไปสู่อารมณ์อื่นจึงมีลักษณะที่ว่า ไม่ฟุ้งซ่าน

ในจิตดวงนี้ไม่ได้ทรงถือเอาธรรมที่เป็นโสภณธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธา สติ ปัญญา และธรรม ๖ คู่ ได้แก่ โสภณเจตสิก ๖ คู่ คือ ปัสสัทธิ ลหุตา มุทุตา กัมมัฏญตา ปาคุญญตา อชุกตา

แสดงให้เห็นว่า ที่เข้าใจว่าสงบ ที่เข้าใจว่าเป็นปัดคาหะและอวิกเขปะนั้น แท้จริงไม่มีศรัทธา สติ ปัญญา และโสภณธรรมเกิดร่วมด้วยเลย

ถามว่า เพราะเหตุใดเล่า

ตอบว่า ชื่อว่าความเลื่อมใส คือ ความมัวงมั่ว ความสงบจากอกุศล ย่อมไม่มีในจิตอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา

หมายความว่า ถึงอกุศลจิตทั้งหลายนั้นเอง ย่อมไม่มีธรรมที่เป็นโสภณะ

ถามว่า ก็คนมีทิวฐิทั้งหลายไม่เชื่อศาสนาของตน ๆ หรอกหรือ

ตอบว่า เชื่อ แต่ความเชื่อนั้นไม่เชื่อว่าเป็นศรัทธา นี่เป็นแต่เพียงการรับคำเท่านั้น

เพราะไม่มีสภาพธรรมที่เป็นสัจธรรมให้พิสูจน์ เพราะฉะนั้น ก็เพียงแต่รับคำมาว่า ศาสดานั้นสอนอะไร แต่ไม่มีสัจธรรมที่จะให้พิสูจน์ได้

โดยเนื้อความ ก็เป็นการไม่เข้าไปพิจารณาเห็นอย่างรอบคอบบ้าง เป็นทิวฐิบ้าง อนึ่ง สติย่อมไม่มีในจิตอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งสติ

คือ ในอกุศลจิต ไม่มีสติเจตสิกซึ่งเป็นโสภณธรรมเกิดร่วมด้วยเลย

ฉะนั้น จึงไม่ทรงถือเอา

หมายความว่า จึงไม่ใช่โสภณเจตสิก

ถามว่า คนมีทิวฐิทั้งหลายย่อมไม่ระลึกถึงกรรมที่ตนกระทำแล้วหรือ

ตอบว่า ระลึก แต่ความระลึกล้วนหาชื่อว่าเป็นสติไม่ เป็นแต่ความเป็นไปแห่งอกุศลจิตโดยอาการนั้นอย่างเดียว ฉะนั้น จึงไม่ทรงถือเอาสติ

หมายความว่า จึงไม่ใช่สติที่ระลึก

วันหนึ่ง ๆ ทุกคนคิดถึงเรื่องต่าง ๆ มากมาย สิ่งนั้นทำแล้วหรือยัง สิ่งนี้ยังไม่ได้ทำ แต่ในขณะนั้นถ้าสติสัมปชัญญะไม่เกิด ไม่ระลึก จะไม่รู้เลยว่าขณะนั้นเป็นอกุศลจิต ซึ่งต่างกับขณะที่เป็นกุศลจิต ที่เป็นสติปัฏฐาน ที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ หรือระลึกถึงสิ่งที่ได้กระทำแล้วด้วยกุศลจิต เพราะการระลึกถึงระลึกถึงสิ่งที่ได้กระทำแล้วด้วยกุศลจิตก็ได้ ด้วยอกุศลจิตก็ได้

ระลึกด้วยกุศลจิต เคยตั้งใจไว้ว่าจะกระทำกุศล และหลงลืมไป ไม่ได้ทำ ขณะที่ระลึกได้ว่าไม่ได้ทำกุศลซึ่งตั้งใจจะกระทำ และกระทำ ขณะนั้นเป็นการระลึกด้วยกุศลจิต แต่การระลึกเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นไปในกุศล ขณะนั้นเป็นการระลึกด้วยอกุศลจิต

ถามว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุใดจึงตรัสในพระสูตรว่า มิจฉาสติ

ตอบว่า ก็มีฉาสตินั้น ทรงกระทำให้เป็นเทศนาโดยปริยายในพระสูตรนั้น เพื่อจะยังมีฉาามรรคและมีฉัตตะให้บริบูรณ์ เพราะอกุศลขันธทั้งหลายเป็นกรรมวนจากสติ และเพราะเป็นปฏิปักษ์ต่อสติ

อกุศลนอกจากจะไม่มีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วยแล้ว ยังเป็นปฏิปักษ์ต่อสติด้วย เพราะวากาลังยิต วากาลังติด วากาลังประพฤติในข้อปฏิบัติที่ผิด เพราะฉะนั้น จึงไม่สามารถละทิ้งในขณะนั้นเพื่อที่จะให้สติปัฏฐานเกิดได้

แต่มีฉาสตินี้ว่าโดยนิปริยาย คือ โดยตรง ย่อมไม่มี ฉะนั้น จึงไม่ทรงถือเอา

คือ จึงไม่ใช่สติ ในขณะที่ระลึกที่ไม่ใช่กุศล

อนึ่ง ปัญญาย่อมไม่มีในจิตของคนอันธพาล ฉะนั้น จึงไม่ทรงถือเอา

คือ ความรู้ผิดทั้งหมดไม่ใช่ปัญญา

ถามว่า ปริชาหลอกลวงไม่มีแก่คนมีทิวฐิทั้งหลายหรือ

คือ คนมีทิวฐิไม่ใช่จะหลอกลวงไม่เป็น แต่มีความสามารถในการที่จะหลอกลวงด้วย เพราะฉะนั้น ก็มีคำถามว่า ปริชาหลอกลวงไม่มีแก่คนมีทิวฐิทั้งหลายหรือ

ตอบว่า มี แต่นั่นไม่ใช่ปัญญา นั่นชื่อว่ามายา

คือ ความไม่จริง มายานั้นโดยอรรถ ได้แก่ ตัณหานั่นเอง

ใครจะมีมายาหรือว่ามีมายาอยู่ หรือว่าเป็นผู้ที่ไม่ตรง ในขณะที่นั้นให้ทราบว่า เป็นเพราะโลกมุลจิต

ก็จิตนี้มีความกระวนกระวาย หนัก หยาบ กระด้าง ไม่ควรแก่การงาน ล้ำ คดโกง เหตุนี้จึงไม่ทรงถือเอาธรรมทั้ง ๖ คู่ มีปัสสัทธิเป็นต้น

หมายความว่า ในอกุศลจิตไม่มีโสภณสาธารณเจตสิก ๖ คู่ ดังที่ได้กล่าวถึง เพราะอกุศลจิตทุกดวงมีความกระวนกระวาย หนัก หยาบ กระด้าง ไม่ควรแก่การงาน ล้ำ คดโกง

เพราะถ้าเป็นฝ่ายโสภณธรรม คือ ปัสสัทธิ ได้แก่ กายปัสสัทธิเจตสิก และ จิตตปัสสัทธิเจตสิก กายปัสสัทธิเจตสิก เป็นเจตสิกที่ทำให้เจตสิกอื่นทั้งหลายที่เกิดร่วม ด้วยสงบ ไม่กระวนกระวาย จิตตปัสสัทธิเจตสิก เป็นเจตสิกที่ทำให้จิตสงบ ไม่กระวนกระวาย เพราะฉะนั้น อกุศลธรรมกระวนกระวาย เวลาที่จิตเป็นโลภะ ขณะนั้น จะไม่มีกายปัสสัทธิและจิตตปัสสัทธิเจตสิก

อกุศลจิตหนัก เพราะฉะนั้น จึงไม่มีกายลหุตาเจตสิก และจิตตลหุตาเจตสิก เพราะกายลหุตาเจตสิกและจิตตลหุตาเจตสิกเป็นเจตสิกที่ทำให้กุศลเป็นสภาพที่เบา เวลาที่รู้สึกหนักอกหนักใจ ขณะนั้นให้ทราบว่า เป็นอกุศลแน่นอน

แต่ถ้ามีสติปัญญาที่พิจารณาธรรมถูกต้อง โดยเห็นว่าเป็นสิ่งซึ่งไม่ควรจะจริงจัง หรือถือเป็นสาระ เพราะเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป ถ้ามีปัญญาเข้าใจสภาพธรรมได้ถูกต้องในสภาพที่เป็นธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในขณะนั้นก็มีกายลหุตาเจตสิกและจิตตลหุตาเจตสิกเกิดร่วมด้วย ซึ่งเป็นสภาพที่เบา ตรงกันข้ามกับลักษณะของอกุศลธรรมซึ่งหนัก

อกุศลจิตเป็นสภาพที่หยาบกระด้าง ตรงกันข้ามกับกุศลจิต ซึ่งเป็นสภาพที่อ่อน คือ ประกอบด้วยกายมุกตาเจตสิก และจิตตมุกตาเจตสิก

อกุศลจิตเป็นสภาพที่ไม่ควรแก่การงาน จึงไม่ประกอบด้วยกัมมัฏฐานตา คือ กายกัมมัฏฐานตาเจตสิก และจิตตกัมมัฏฐานตาเจตสิก แสดงให้เห็นว่า เป็นสภาพที่ตรงกันข้ามกัน ทางฝ่ายอกุศลกระด้าง ไม่ควรแก่การงานที่ถูกต้อง

อกุศลจิตนั้นเป็นสภาพที่ล้า ตรงกันข้ามกับกุศลจิตที่ประกอบด้วยปาคุญญตา ได้แก่ กายปาคุญญตาเจตสิก และจิตตปาคุญญตาเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพที่คล่องไวต่อการที่จะเป็นกุศล

คนที่กุศลจิตเกิดบ่อย ๆ คงจะสังเกตความคล่อง ความไวของกุศล คือ ไม่รีรอ ไม่รู้สึกลำบากในการที่จะทำกุศล แต่คนที่ไม่คล่องเพราะมีอกุศลจิตเกิดมากและกุศลจิตเกิดน้อย เวลาที่กุศลจิตจะเกิดรู้สึกว่ายาก ๆ ยาก ถ่วง ๆ ไม่ค่อยจะเกิด ไม่ค่อยจะเป็นไปโดยรวดเร็วหรือว่าโดยสะดวก เพราะเหตุว่า ขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นจะประกอบด้วยกายปาคุญญตาเจตสิกและจิตตปาคุญญตาเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพที่คล่อง สะดวกแก่การกุศล

นอกจากนั้นแล้ว อกุศลจิตคดโกง แต่กุศลจิตไม่คดโกง เพราะประกอบด้วยกายชุกตา และจิตตชุกตา กายชุกตาทำให้เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยตรง จิตตชุกตาทำให้จิตในขณะนั้นเป็นสภาพที่ตรง คือ เป็นกุศล

๑๓๒๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๗

ข้อความใน **พระอภิธัมมัตถวินิยฎีกา** แสดงลักษณะความสงบของจิตว่า

ภาวะ คือ ความสงบเป็นต้นของจิตนั่นเอง จะมีได้เพราะโสภณสาธารณเจตสิก
๖ คู่ เป็นต้น

คือ ขณะใดที่กายปัสสัทธิเจตสิกและจิตตปัสสัทธิเจตสิกไม่เกิด ไม่มี
สภาพธรรมอื่นที่จะทำให้จิตสงบได้

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคหาได้ตรัสไว้ในสมาธิเป็นต้นไม่

คือ ไม่ได้ทรงแสดงไว้ว่า สมาธิมีลักษณะที่สงบ แต่ทรงแสดงไว้ว่า ภาวะ คือ
ความสงบเป็นต้นของจิตนั่นเอง จะมีได้เพราะจิตตปัสสัทธิเป็นต้น

เพราะฉะนั้น ที่บางคนคิดว่าจะต้องเป็นสมาธิก่อนจึงสงบ ในขณะนั้นลืม
พิจารณาว่า ขณะที่จิตไม่ซัดส่ายไปสู่อารมณ์ต่าง ๆ และใช้คำว่าสงบ แต่ในขณะที่เป็น
อกุศลนั้น ไม่มีโสภณธรรมเจตสิกซึ่งทำให้จิตสงบ

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงอกุศลจิต ซึ่งเป็นโลภมูลจิตดวงที่ ๑ ที่เป็นมิจฉาสมาธิ
เพราะอกุศลจิต คือ โลภมูลจิตนั้น มีตั้งแต่โดยทั่วไปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย จนถึงแม้ในข้อปฏิบัติ ก็ย่อมมีการยึดถือข้อปฏิบัติที่ผิดได้เมื่อเกิดร่วมกับ
ความเห็นผิด เพราะฉะนั้น ทุกคนควรพิจารณาและเป็นผู้ที่ตรงต่อการมีพระรัตนตรัย
เป็นสรณะว่า แต่ละครั้ง แต่ละขณะ มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะมั่นคงแค่ไหน

บางท่านอาจจะนับถือบูชาบุคคลอื่นยิ่งกว่าพระรัตนตรัย เช่น เมื่อมีข่าวเล่าลือ
ว่า บุคคลนั้นบุคคลนี้สามารถหยิบยื่นแก้วแหวนเงินทองให้ได้ ก็คิดว่าเป็นผู้ที่ควร
เคารพบูชามาก แต่ในขณะนั้นเป็นผู้ตรงหรือเปล่าที่จะพิจารณาในเหตุในผล หรือ
แม้แต่การที่จะขอสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ไม่ว่าจะขอจากใคร เป็นผู้ตรงหรือเปล่า

ในขณะนั้นว่า ผู้อื่นสามารถจะบันดาลให้เป็นไปตามที่ขอได้ไหม และถ้าเกิดเป็นไปได้ จะเข้าใจว่าอย่างไร ก็ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อไปอีกที่จะพิจารณาเหตุผลว่า เพราะอะไร

ทุกท่านต้องมีขณะซึ่งเป็นทุกข์ หรือว่ายามคับขันในชีวิต ในขณะนั้นลอง พิจารณาดูว่า ปกติท่านทำอะไรเวลาที่ เป็นทุกข์หรือว่ายามคับขัน ผู้ที่มี พระรัตนตรัยเป็นสรณะ ในขณะนั้นจะอย่างไร

เคยขอไหม คุณพระช่วย เวลาตกใจขอให้คุณพระช่วย เรื่องของการขอนี้ เป็นเรื่องที่ยากมากต่อการที่จะนึกขอ แต่ถ้ารู้จริง ๆ ว่า สิ่งใด ๆ ที่ต้องการย่อม ไม่สามารถจะสำเร็จได้เพราะการขอ แต่ต้องทำกุศลของตนเอง เพราะฉะนั้น ในขณะ นั้นก็ควรจะทำการทำกุศลมากกว่าที่จะขอ

ถ้าเป็นสิ่งที่ขอได้ง่าย ๆ ทุกคนคงขอกันมาก แต่เมื่อบอกว่า สิ่งที่ต้องการทั้งหมดนั้น จะสำเร็จได้ด้วยตนเอง คือ ด้วยการทำกุศล จะมีใครคิดที่จะทำกุศลให้พอเพียงกับ การขอสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นบ้างไหม

เวลาขอ ของ่าย แต่เวลาที่จะทำกุศลเพื่อที่จะให้ได้สิ่งนั้นมาด้วยตนเอง ต้องหยุดยั้งแล้วใช้ใหม่ว่า กุศลนี้พอแก่การที่จะขอให้ได้สิ่งที่ปรารถนามาก ๆ นั้นหรือ เปล่า แต่ถ้าไม่ชี้ให้เห็นว่า ผลนั้นย่อมมาจากกุศลของตนเอง ก็ยังคงจะขอกันอย่าง ง่าย ๆ และขอมาก ๆ อยู่ตลอด

ขอกล่าวถึงชาดกเรื่องหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในครั้งที่บุคคลในอดีตท่านมี ความทุกข์ ท่านทำอะไร คือ ในครั้งที่พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลนักขบรื่อง ใน **คุตติลชาดก**

พีกล่าวถึงชาดก ก็เพราะไม่อยากจะให้ชาดกส่วนหนึ่งส่วนใดในพระไตรปิฎก ซึ่งย่อมเป็นประโยชน์เกื้อกูลให้เห็นสภาพการสะสมของจิตของแต่ละชาติ ๆ ว่า เหตุที่ได้ สะสมไว้ในจิตในแต่ละชาติทำให้จิตในชาตินี้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนี้ ซึ่งแต่ละบุคคลไม่ สามารถรู้อดีตชาติว่า ทำไมจิตของท่านวันนี้คิดอย่างนี้ ทำอย่างนี้ ทางกาย ทางวาจา แต่ให้ทราบ ว่า ในชาติก่อน ๆ ต้องเคยคิดอย่างนี้ เคยทำอย่างนี้มาแล้ว สะสมเป็น บัจฉัยทำให้จิตในชาตินี้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนี้ แต่ในเมื่อแต่ละท่านไม่สามารถทราบ อดีตชาติของแต่ละท่านได้ พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงเหตุที่เกิดในอดีตว่า

ในอดีตชาติของท่านเหล่านั้นได้เคยมีชีวิตอย่างไร และมีการกระทำทางกาย ทางวาจา อย่างไร

ข้อความใน **คุดติลชาดก** มีว่า

ข้าพระองค์ได้สอนให้ศิษย์ชื่อมุสิละเรียนวิชาดีดพิน ๗ สาย มีเสียงไพเราะ จับใจคนฟัง เขากลับมาชั้นดีดพินสู่ข้าพระองค์ ณ ท่ามกลางสนาม ข้าแต่ท้าวโกสีย์ ขอพระองค์จงเป็นที่พึงของข้าพระองค์เถิด

ขอไหม ขอให้บุคคลอื่นเป็นที่พึง แต่ก็เหมือนกับการขอให้เพื่อนฝูงช่วยเหลือ ยามมีทุกข์ ถ้าท่านสามารถรู้ว่าใครจะช่วยได้ ท่านก็คงขอให้บุคคลนั้นช่วย เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นเทพก็ย่อมมีความสามารถเก่งกว่ามนุษย์ แต่พระโพธิสัตว์ไม่ได้ติดสินบนว่า จะถวายอะไรถ้าพระอินทร์ได้ช่วยท่าน

จะเห็นได้ว่า การที่จะเข้าใจเหตุและผลตรง จะต้องเริ่มสะสมมา เพราะถ้าเพียงแต่ขอโดยให้สินบน เช่น ถ้าสำเร็จแล้วจะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ จะถูกต้องไหมในการที่จะให้บุคคลอื่นเกิดกุศลจิตและช่วยเหลือ และทำไมเทวดายังจะต้องการสิ่งที่ท่านให้ เช่น บางคนกล่าวว่าถวายไข ไม่ทราบเพราะอะไรเทวดาสนใจที่จะได้ไข ก็เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณา แม้เมื่อครั้งที่พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลนักขบิรธ และในยามทุกข์ก็ได้ขอให้พระอินทร์ช่วย แต่ไม่ได้มีความเห็นผิดว่า เมื่อช่วยแล้วจะถวายสิ่งหนึ่งสิ่งใดแก่พระอินทร์เป็นการตอบแทน เพราะพระอินทร์เองก็เป็นผู้ที่เจริญกุศล เมื่อมีสิ่งซึ่งสามารถจะช่วยให้เพราะกรรมของบุคคลนั้น ก็ช่วย

ข้อความใน **อรรถกถา คุดติลชาดกที่ ๓** มีว่า

ครั้งที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระเทวทัต วัตรพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า สัตตตันตี สุมหุรัง ดังนี้

เหตุที่ทรงแสดงชาดกนี้มีว่า

ในครั้งนั้นภิกษุทั้งหลายกล่าวกะพระเทวทัตว่า

ดูก่อน พระเทวทัต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอาจารย์ของท่าน ท่านอาศัย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเล่าเรียนพระไตรปิฎก ยังฉะ ๔ ให้เกิดขึ้น การที่จะเป็นศัตรู ต่อผู้ที่เชื่อว่าเป็นอาจารย์ ไม่สมควรเลย

นี่คือโลกมุลจิตของท่านพระเทวทัตที่สะสมมานาน จนกระทั่งมีความ สำคัญตน และเป็นศัตรูต่อพระผู้มีพระภาค

พระเทวทัตกล่าวว่า

ดูก่อน อาวุโสทั้งหลาย พระสมณโคตมเป็นอาจารย์ของเรา เราได้เรียนด้วยกำลังของตนเองทั้งนั้นมิใช่หรือ ฉะนั้น ๔ เราก็ทำให้เกิดด้วยกำลังของตน ทั้งนั้น บอกคืนอาจารย์แล้ว ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า

อาวุโสทั้งหลาย พระเทวทัตบอกคืนอาจารย์แล้วกลับเป็นศัตรูต่อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ถึงความพินาศแล้ว

เมื่อพระศาสดาเสด็จมา ตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเรานั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร

ครั้นภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมิใช่บอกคืนอาจารย์ เป็นศัตรูต่อเรา แล้วถึงความ พินาศในบัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อนก็ถึงความพินาศแล้วเหมือนกัน แล้วตรัสเรื่อง ในอดีต

เพราะฉะนั้น น่ากลัวจริง ๆ แต่บางท่านก็บอกว่า พระสูตรหรือชาดกคงจะไม่มี ประโยชน์อะไรเท่าไร ไม่ลึกซึ้งเท่ากับพระอภิธรรม ซึ่งความจริงแล้ว ธรรมทั้งหมด ไม่ใช่สูตร ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ก็เป็นอุทาหรณ์ เป็นตัวอย่างให้เห็น ลักษณะของสภาพธรรมที่น่ากลัว คือ โลกมุลจิตที่เกิดร่วมกับความเห็นผิดบ้าง เกิด ร่วมกับมานะบ้างว่าเป็นอันตราย ถ้าไม่พยายามละคลายให้เบาบางแม้ในปัจจุบันชาติ ก็ย่อมสะสมสืบต่อ และถ้ามีกำลังมากก็จะเป็นดังเช่นท่านพระเทวทัตได้ คือ สามารถ

ที่จะกล่าวว่า คุณก่อน อาวุโสทั้งหลาย พระสมณโคตมเป็นอาจารย์ของเรา
พระไตรปิฎกเราเรียนด้วยกำลังของตนเองทั้งนั้นมิใช่หรือ เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องในอดีตว่า

ในอดีตกาล ครึ่งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ในกรุงพาราณสี ในครั้ง
นั้น พระโพธิสัตว์อุบัติในตระกูลนักขัตติย มารดาบิดาตั้งชื่อว่า คุณติลกุมาร
กุมารนั้นครั้งเจริญวัย สำเร็จศิลปการขบร้อง ได้เป็นนักขบร้องชั้นยอดในชมพูทวีป
ทั้งสิ้น ชื่อว่าคุณติลคนธรรพ ท่านไม่มีภรรยา ท่านเลี้ยงมารดาบิดาผู้ตาบอด

ในครั้งนั้น พ่อค้าชาวกรุงพาราณสีไปค้าขายยังเมืองอุชเชนี เมื่อได้ยินข่าว
ป่าวร้องว่ามีมหรสพ จึงเรียกรักกันหาดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ตลอดจนของเคี้ยว
ของบริโภคเป็นต้นเป็นอันมาก ไปประชุมกัน ณ สนามกีฬา ให้ค่าจ้างแล้วกล่าวว่า
พวกท่านจงนำนักร้องมาคนหนึ่งเถิด

สมัยนั้น ในกรุงอุชเชนีมีนักขบร้องชั้นเยี่ยมชื่อ มุสิละ

พวกพ่อค้าได้จัดหาเขาให้มาแสดงการขบร้องให้พวกตนชม มุสิละเมื่อจะ
ดีดพิณ ได้ขึ้นสายเสียงเอก ดีดแล้ว การดีดสีของเขานั้นได้ปรากฏดุจเสียงเกาเสื่อ
ร่ำแพนแก่พวกพ่อค้าเหล่านั้น ผู้มีความชินหูในการดีดสีของคุณติลคนธรรพ จึงมิได้
แสดงอาการชอบใจแม้สักคนเดียว มุสิละเมื่อพวกพ่อค้าเหล่านั้นไม่แสดงอาการพอใจ
ก็คิดว่า เราเห็นจะดีดพิณขึ้นดังเกินไป จึงลดลงปานกลาง ดีดด้วยเสียงปานกลาง
พวกพ่อค้าเหล่านั้นก็คงเฉยเวลาที่ได้ยินเสียงพิณนั้น ลำดับนั้นเขาคิดว่า พวกพ่อค้า
ชาวพาราณสีคงไม่รู้จักอะไร จึงแกล้งทำเป็นไม่รู้เรื่องการดีดพิณ และดีดพิณหย่อน ๆ
พวกพ่อค้าก็มีได้ว่าจะไร

ใครจะเคยเกิดเป็นพ่อค้าชาวพาราณสีในสมัยนั้นบ้าง ก็ไม่อาจจะทราบได้ แต่
ให้ทราบว่า ถ้ายังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ จะต้องมีการเกิดดับสืบต่อมา แม้จนกระทั่งใน
ขณะนี้ ก็คงจะต้องมีบุคคลซึ่งเคยเป็นพ่อค้าชาวพาราณสี

มุสิละจึงกล่าวกะพ้อค้ำนั้นว่า

คุณก่อน พ่อค้าผู้เจริญ เมื่อข้าพเจ้าดีดพิณ ท่านไม่พอใจหรือ

พวกพ่อค้ากล่าวว่า

ก็ท่านคิดพินอะไร พวกเรามิได้เข้าใจว่าท่านขึ้นเสียงพินดีดี

มุสิละถามว่า

ก็ท่านรู้จักอาจารย์ที่เก่งกว่าข้าพเจ้ารี หรือไม่รู้สีกยินดีเพราะว่าไม่รู้จักฟัง

พวกพ่อค้ากล่าวว่า

เราเคยได้ฟังเสียงพินของคุณตติลคนธรรพที่กรุงพาราณสี เสียงพินของท่านจึง
ฟังคล้ายเสียงสตรีก่อมเด็ก

มุสิละกล่าวว่า

ถ้าเช่นนั้นท่านจงรับค่าจ้างที่ท่านให้คืนไปเถิด ข้าพเจ้าไม่ต้องการค่าจ้างนั้น
ก็แต่ว่าเมื่อท่านจะกลับไปกรุงพาราณสี ช่วยพาข้าพเจ้าไปด้วย

พวกพ่อค้าเหล่านั้นรับว่า

ดีละ

ในเวลากลับได้พาเขาไปกรุงพาราณสี และบอกมุสิละว่า นี่คือนิเวศน์ของ
คุณตติลคนธรรพ แล้วเลยไปที่อยู่ของตน

มุสิละเข้าไปบ้านพระโพธิสัตว์ เห็นพินคู่มือของพระโพธิสัตว์จึงหยิบมาติด

ลำดับนั้นมารดาบิดาของพระโพธิสัตว์ไม่เห็นมุสิละเพราะตาบอด เข้าใจว่า
หนูกัดพิน จึงกล่าวว่า หนูกัดพิน

มุสิละจึงวางพิน ไหว้มารดาบิดาพระโพธิสัตว์ เมื่อท่านถามว่า มาแต่ไหน จึง
กล่าวว่า มาจากเมืองอุชเชนีเพื่อขอเรียนศิลปะในสำนักของท่านอาจารย์

เมื่อมารดาบิดาพระโพธิสัตว์รับว่า ดีละ แล้ว มุสิละจึงถามว่า ท่านอาจารย์
อยู่ไหน ก็ได้ทราบว่พระโพธิสัตว์ไม่อยู่ วันนี้จะกลับมา จึงนั่งคอยอยู่

๑๓๒๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๗

ครั้นพระโพธิสัตว์กลับมา และมุสิละได้รับปฏิสนธิแล้ว จึงบอกเหตุที่ตนมาจากเมืองอุชเชนี

พระโพธิสัตว์ร้องครวญทมนายลักษณะคนก็รู้ว่ามุสิละเป็นอสังตบุรุษ ได้บอกปัดว่า ไปเกิดพ่อ ศิลปะไม่สำเร็จแก่ท่านหรอก

แต่ว่ามุสิละเป็นผู้มีความเพียร ต้องการวิชานี้ จึงได้จับทำมารดาบิดาของพระโพธิสัตว์ลอบไล่ให้ส่งสารตนแล้วอ้อนวอนว่า ขอท่านจงช่วยให้พระโพธิสัตว์ถ่ายทอดศิลปะให้ข้าพเจ้าเถิด

พระโพธิสัตว์ถูกมารดาบิดาช่วยพูดบ่อย ๆ ก็ไม่อาจขัดท่านได้ จึงสอนศิลปะวิชาให้ แล้วยังพามุสิละไปที่พระราชนิเวศน์กับพระโพธิสัตว์ด้วย

พระราชาทอดพระเนตรเห็นเขา ตรัสถามว่า

นั่นใคร

พระโพธิสัตว์ได้กราบทูลว่า

ขอเดชะ นี่คือนันทวาสสิกขของข้าพระองค์

มุสิละก็ได้คุ้นเคยกับพระราชาดูแลด้วย พระโพธิสัตว์มิได้ปิดบังอำพรางวิชา ให้ศึกษาตามแบบที่ตนรู้มาจนจบ

ซึ่งเป็นธรรมเนียมของพระโพธิสัตว์ทั้งหลายว่า ย่อมเป็นผู้ที่สอนวิชาจนหมดโดยไม่ปิดบังเลยทุกชาติ

เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ให้มุสิละศึกษาตามแบบที่ท่านได้ศึกษามาจนจบแล้ว พระโพธิสัตว์ได้กล่าวว่า

แน่พ่ ท่านเรียนศิลปะจบแล้ว

มุสิละคิดว่า ศิลปะเราก็ชำชองแล้ว ทั้งกรุงพาราณสีนี่ก็เป็นนครเลิศใน
ชมพูทวีปทั้งสิ้น แม้ถ้าอาจารย์แก่ เราควรจะอยู่ในกรุงพาราณสีนี้แหละ

มุสิละจึงบอกอาจารย์ว่า

ข้าพเจ้าจักรับราชการ

อาจารย์กล่าวว่า

ดีแล้ว เราจะกราบทูลพระราชา

จึงพาไปเฝ้าพระราชา กราบทูลว่า

อันเตวาสิกของข้าพระองค์ปรารถนาจะรับราชการสนองพระคุณพระองค์
ขอพระองค์จงพิจารณาเบี่ยงวัดให้เขา

เมื่อพระราชาตรัสว่า เขาจะได้กึ่งหนึ่งจากเบี่ยงวัดที่ท่านได้ จึงบอกเรื่องนั้นแก่
มุสิละ

มุสิละกล่าวว่า

เมื่อข้าพเจ้าได้รับเบี่ยงวัดเท่ากับท่านจึงจะรับราชการ เมื่อไม่ได้เท่าจะไม่ขอรับ
พระโพธิสัตว์ถามว่า

เพราะเหตุไร

มุสิละตอบว่า

ข้าพเจ้ารู้ศิลปะที่ท่านรู้หมดมิใช่หรือ

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า

ถูกแล้ว ท่านรู้ทั้งหมด

มุสิละกล่าวว่า

เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุไรพระราชาจึงจะพระราชทานแก่ข้าพเจ้ากึ่งหนึ่งเล่า

พระโพธิสัตว์จึงกราบทูลแด่พระราชา

พระราชาตรัสว่า

ถ้าเขาสามารถแสดงศิลปะทัดเทียมท่าน ก็จะได้เท่ากัน

พระโพธิสัตว์ฟังพระดำรัสดังนั้น จึงบอกแก่มุสิละ เมื่อเขากล่าวว่า ดีละ
ข้าพเจ้าจักแสดง จึงกราบทูลแด่พระราชา เมื่อพระองค์ตรัสว่า ดีแล้ว จงแสดงเถิด

จะแสดงแข่งขันกันวันไหนเล่า จึงกราบทูลว่า ข้าแต่มหाराชา ขอจงแข่งขันกันในวันที่ ๗ นับแต่วันนี้

พระราชารับสั่งหาตัวมุสิละมาตรัสถามว่า

ได้ยินว่า ท่านจะทำการแข่งขันกับอาจารย์หรือ

เขาก็กกราบทูลว่า

ขอเดชะ จริ่งพระเจ้าข้า

แม้ทรงห้ามว่า อันการแข่งดีกับอาจารย์ไม่สมควรเลย

เขาก็กกราบทูลว่า

ข้าแต่มหाराชา ช่างเถิด ขอให้ข้าพระองค์แข่งขันกับอาจารย์ในวันที่เจ็ดเกิดจักได้ทราบว่ใครคนไหนจักชนะ

พระราชารับสั่งว่า

ดีแล้ว

จิตประเภทไหน ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะก่อกมลชาติ จะเป็นใครก็ตาม ก็ย่อมไม่พ้นจากอกุศล คือ โลภะ โทสะ โมหะ

พระราชารับสั่งให้เที่ยวตีกลองป่าวร้องว่า ในวันที่เจ็ดนับแต่วันนี้ อาจารย์กับศิษย์จะแสดงศิลปะแข่งขันกันที่ประตู่วัง ชาวเมืองจงมาประชุมดูศิลปะกันเถิด

พระโพธิสัตว์คิดว่า มุสิละผู้นี้ยังหนุ่มแน่นมีกำลังแข็งแรง เราแก้ตัวถอยกำลังแล้ว ธรรมดาว่ากิริยาของคนแก้ยอมไม่กระดัดกระเงง อนึ่ง ธรรมดาว่าลูกศิษย์แพ้ก็น่าแปลกอะไร แต่เมื่อลูกศิษย์ชนะ เข้าไปตายเสียในป่ายังดีกว่าความละอายที่พึงจะได้รับ พระโพธิสัตว์จึงเข้าไปป่า แล้วก็กลับเพราะกลัวตาย แล้วกลับไปอีกเพราะกลัวอาย

นี่ก็เป็นเรื่องของความกลัว ทั้งกลัวตายบ้าง และกลัวอายบ้าง

เมื่อพระโพธิสัตว์กลับไปกลับมาดังนี้ จนล่วงไปได้ ๖ วัน ต้นหญ้าตายราบ เกิดเป็นรอยทางเดินเท้าแล้ว ขณะนั้นพิภพของท้าวสัฏกะแสดงอาการร้อน ท้าวสัฏกะทรงเล็งแลดูก็รู้เหตุการณ์นั้น ทรงดำริว่า คุณติลคนธรรพกำลังได้รับความทุกข์

ใหญ่หลวงในป่าเพราะกลัวอันเตवासก เราควรจะเป็นที่พึ่งแก่เขา จึงรีบเสด็จไปยืนอยู่ข้างหน้า ตรัสถามว่า

ท่านอาจารย์ ท่านเข้าป่าไปทำไม

เมื่อพระโพธิสัตว์ถามว่า ท่านเป็นใคร ก็ตรัสว่าเราเป็นท้าวสักกะ

ลำดับนั้นพระโพธิสัตว์จึงทูลท้าวสักกะว่า

ข้าแต่เทวราชเจ้า ข้าพระองค์ไปป่าก็เพราะกลัวแพอันเตवासก จึงกล่าวคาถาแรกว่า ข้าพระองค์ได้สอนให้ศิษย์ชื่อ มุสิละ เรียนวิชาดีดพิณ ๗ สาย มีเสียงไพเราะจับใจคนฟัง เขากลับมาขันดีดพิณสู้ข้าพระองค์ ณ ท่ามกลางสนาม ข้าแต่ท้าวโกสิย ขอพระองค์จงเป็นที่พึ่งของข้าพระองค์เถิด

ท้าวสักกะตรัสว่า

อย่ากลัวเลย เราจะช่วยต่อต้านป้องกันท่านเอง ได้กล่าวคาถา ๒ คาถาว่า ดูก่อน สหาย ฉันจะเป็นที่พึ่งของท่าน ฉันเป็นผู้บูชาอาจารย์ ศิษย์จักไม่ชนะท่าน ท่านจักชนะศิษย์

แล้วได้ทรงแสดงวิธีที่พระโพธิสัตว์จะชนะศิษย์

ซึ่งข้อความในชาดกยังมีต่อไป ยาวกว่านี้ และแสดงความเป็นมาของกุศลที่เป็นเหตุให้เทพธิดา ๓๗ นางในคฤตติลวิมานวัตถุ เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เช่นสตรีนางหนึ่งได้ถวายผ้าอย่างดี ก็ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อีกนางหนึ่งได้ถวายดอกไม้สำหรับบูชาภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต อีกนางหนึ่งได้ถวายของหอมเจิมพระเจดีย์ อีกนางหนึ่งได้ถวายผลไม้รสอร่อย อีกนางหนึ่งได้ถวายอาหารรสเยี่ยม นางหนึ่งได้ถวายของสำหรับเจิมที่เจดีย์ของพระกัศสปทศพล นางหนึ่งได้ฟังธรรมในสำนักภิกษุภิกษุณีผู้เดินทางและพักที่หมู่บ้าน นางหนึ่งยืนอยู่ในน้ำได้ถวายน้ำแก่ภิกษุผู้ฉนงจันในเรือ นางหนึ่งเมื่ออยู่ในครอบครัวไม่มักโกรธ ทำการปรนนิบัติมารดาบิดาของสามี นางหนึ่งต้องแบ่งส่วนที่ตนได้ออกแจกจ่ายก่อนจึงบริโภคและทั้งเป็นผู้มีศีล นางหนึ่งเป็นทาสีอยู่บ้านผู้อื่น เป็นคนไม่โกรธ ไม่ถือตัว แบ่งส่วนที่ตนได้ออกแจกจ่ายเมื่อจบชาดกนี้แล้ว

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดก มุสิละในครั้งนั้นได้เป็นเทวทัตในครั้งนี้ ท้าวสักกะได้เป็นท่านพระอนรุทธะ พระราชาได้เป็นท่านพระอานนท์ ส่วนคฤตติลคนธรรพ์ คือ เราตถาคต นี้แล

ถ. ทั้ง ๓ ท่านนี้ได้เคยร่วมทำกิจกรรมด้วยกันมาในชาติปางก่อน มาในชาตินี้ ท่านพระเทวทัต ท่านพระอานนท์ก็เกิดร่วมกันอีก ทำให้คิดว่า ทุกคนที่เคยได้ทำกิจกรรมร่วมกันมา ในชาติต่อ ๆ ไปคงจะเกิดร่วมกันอีก ใช่ไหม

สุ. เป็นไปได้ เพราะสังสารวัฏฏ์ยาวนานมาก จะไม่มีใครเลยซึ่งไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่เพื่อน ไม่ใช่มิตรสหาย

พระผู้มีพระภาคเองก็เคยเป็นบุตรของพระเทวทัต เคยเป็นบุตรของท่านพระมหากัสสปะด้วย แต่ละท่านก็เคยเกี่ยวข้องกันมาไม่โดยสถานหนึ่งก็สถานใด แต่ทุกคนก็จำอดีตไม่ได้ เพราะฉะนั้น ในปัจจุบันชาตินี้เอง จะมีโลภะ หรือโทสะกับบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร ก็เป็นแต่ละชาติใหม่ ไม่เกี่ยวข้องกันอดีตชาติเลย แต่การสะสมของแต่ละคน จะทำให้โลภมูลจิตที่เกิดขึ้น ทำให้มีกาย วาจาและความคิดที่ต่างกัน

ถ. ทุกคนเป็นญาติกันมาก่อนเนื่องจากวัฏฏะยาวนาน ถ้าเราจะให้อภัยแก่ใครโดยมนสิการว่า เคยเป็นญาติกันมาก่อน อย่างนั้นจะได้กุศลไหม

สุ. ขณะที่อภัยให้ ขณะนั้นเป็นกุศลจิต จะโดยประการใดก็ตาม

ถ. ที่อาจารย์บอกว่า เวลาที่มีทุกข์หนัก ๆ จะขอ ขอได้หรือ

สุ. ถามดูว่าจะทำอย่างไร เพราะแต่ละคนไม่เหมือนกัน

ถ. ผมอยากจะขอ เพราะสุขภาพไม่ดี ขอกุศลที่ได้เข้ามาในพุทธศาสนาในระยะ ๘ - ๙ ปีอย่างจริง ๆ จัง ๆ ทั้งทาน ศีล ภาวนาที่ได้บำเพ็ญแล้ว ขอให้ส่งผลเร็ว ๆ

สุ. ขออำนาจของกุศลที่ได้กระทำแล้ว เป็นสิ่งที่ถูก เพราะไม่ใช่ขอคนอื่น ถ้าไปขอพรจากคนอื่นมาก ๆ โดยที่ไม่ได้ทำกุศลของตนเองเลย ก็เป็นการเข้าใจผิดคิดว่าคนอื่นจะดลบันดาลให้ได้ แต่ถ้าขออำนาจสัจจะของกุศลเจตนาที่ได้กระทำแล้ว ให้ให้ผลอย่างนี้ ย่อมขอได้ เพราะมีเหตุที่สมควรแก่ผล ไม่ใช่เป็นการไปขอบุคคลอื่น

ถ. แต่ก็ได้ขอไปแล้ว ไม่ทราบจะได้ผลหรือเปล่า

ส. แล้วแต่กำลังของกุศลจิต

ถ. สมัยนั้นพระโพธิสัตว์คงยังไม่ได้รับพุทธานุภาพ จึงมีความกลัวลูกศิษย์ถึงขนาดเดินจนปาราบ

ส. ทุกท่านที่ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ จะให้โลภมูลจิตหรือโทสมูลจิตที่สะสมมาเนิ่นนานในสังสารวัฏหัดสิ้นไปได้ได้อย่างไร

ถ. พระโพธิสัตว์ท่านได้บำเพ็ญบารมีมา มีปัญญา ท่านคงรู้เหตุรู้ผลสามารถเห็นธรรม เห็นอะไรตามสมควรแล้ว

ส. ท่านสอนวิชาจนหมด และเห็นว่าลูกศิษย์ของท่านยังหนุ่มแน่น มีกำลังแต่ท่านแก่แล้ว นี่เป็นตามความเป็นจริงว่า โดยกำลังย่อมสู้กันไม่ได้ เพราะวิชาที่สอนจนหมดไม่ได้ปิดบังเลย จะเห็นได้ว่า ถ้ายังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แม้เป็นพระโพธิสัตว์ กุศลก็เกิด อกุศลก็เกิดตามเหตุตามปัจจัย กุศลเกิดเมื่อสอนให้โดยมิได้ปิดบังเลย อกุศลเกิดเวลาที่กลัวว่าจะแพ้ เพราะยังเป็นปุถุชน ไม่ได้เป็นพระอรหันต์

การที่จะขัดเกลากิเลส จะเห็นได้ว่า กิเลสมากแสนมาก กลัวหลายอย่าง แม้กระทั่งกลัวจะแพ้ เพราะฉะนั้น ก็เป็นความกลัวที่จะต้องเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย จะต้องเป็นพระอรหันต์ก่อน จึงสามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

สำหรับเรื่องของสมาธิ ได้แก่ เอกัคคตาเจตสิก ข้อความใน **อภิญญาสาธิตินิ จิตตูปปาตกัณฑ์ พรรณนาอกุศลบทภาชนียะ** อธิบาย จิตตัสเสกัคคตานิเทศ คือ ลักษณะของสมาธิว่า

ธรรมชาติชื่อว่า ลูติ เพราะดำรงอยู่ในอารมณ์โดยเป็นธรรมชาติไม่หวั่นไหว ตั้งมั่น หนึ่ง ที่ชื่อว่า สันตลูติ เพราะประมวลสัมปยุตธรรมมาตั้งไว้ในอารมณ์

ที่ชื่อว่า อวิญญูติ เพราะหยั่งลง คือ เข้าไปสู่อารมณ์แล้วตั้งอยู่ได้ จริงดังนั้น ในฝ่ายกุศลธรรม ธรรม ๔ ประการ คือ ศรัทธา สติ สมาธิ ปัญญา ย่อมหยั่งลงสู่อารมณ์ เหตุอันเองพระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกศรัทธาว่า โอบกัปปนา คือ การน้อม

ลงกำหนด ตรัสเรียกสติว่า อปิลปนตา คือ การไม่ปล่อยใจให้เลื่อนลอย ตรัสเรียกสมาธิว่า อวัจฺจิติ คือ ตั้งมั่น ตรัสเรียกปัญญาว่า ปริโยคานา คือ ความสอดส่องในฝ่ายอกุศลธรรมนั้น ไม่มีศรัทธา สติ และปัญญา แต่ในฝ่ายอกุศลธรรมนั้น ธรรม ๓ ประการ คือ ตัณหา ทิฏฐิ อวิชชา ย่อมหยั่งลงสู่อารมณ์

เหตุนี้เองพระผู้มีพระภาคจึงตรัสธรรมทั้งหลายเหล่านั้นว่า เป็นโสมะ ก็ความที่จิตแน่วแน่ในฝ่ายอกุศลนี้ไม่มีกำลัง เหมือนเมื่อเอาน้ำราดไปในที่มีฝุ่นฟุ้ง กลายเป็นที่เกลี้ยง ฝุ่นค่อย ๆ สงบลงตามกาล แต่เมื่อที่นั่นแห้ง ฝุ่นก็จะฟุ้งขึ้นเหมือนอย่างเดิมฉันใด ความที่จิตแน่วแน่ในฝ่ายอกุศล ก็ไม่มีกำลังฉันนั้นเหมือนกัน แต่ในฝ่ายกุศล ความที่จิตเป็นสมาธิมีกำลัง เหมือนเมื่อสถานที่นั้นถูกเขาเอามือน้ำตักรด เอาจอบขุดคลุกเคล้า ขยำ ทูบ ไล่ ทา จนมองเห็นเหมือนเงาในกระจก แม้จะล่องเลยไปถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังดงามเหมือนเพิ่งทำเมื่อสักครู่นี้เอง

นี่คือความต่างกันของขณะที่เป็นอกุศลจิต แต่ไม่สลายไปสู่อารมณ์ต่าง ๆ ขณะนั้นแม้ว่าเป็นขณะที่จิตตั้งมั่นในอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด แต่ไม่มีกำลังเท่ากับขณะที่เป็นสัมมาสมาธิ เพราะเวลาที่เป็นอกุศลเข้าใจว่าจิตตั้งมั่นมีกำลัง แต่แท้ที่จริงแล้วขณะที่ตั้งมั่นด้วยอกุศลจิตนั้น ไม่สามารถที่จะให้ถึงอุปจารสมาธิ อปปนาสมาธิ ซึ่งเป็นฌานจิต ไม่สามารถให้เกิดอภิญญาต่าง ๆ ได้ เพราะขณะนั้นเป็นมิจาสมาธิ

ซึ่งข้อความใน **พระบาลีนิทเทส เอกัคคตา** มีว่า

เพราะอกุศลจิตดวงนี้ (คือ โภกมุลจิตซึ่งเป็นมิจาสมาธิ) มีกำลังน้อย มีแต่เพียงฐิติ คือ ความตั้งอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น ฉะนั้นจึงมิได้ตรัสถึงสัณฐิติ คือ ความดำรงอยู่แห่งจิต (ในขณะที่เป็นอุปจารสมาธิ หรืออปปนาสมาธิ เป็นต้น) จึงตรัสเป็นบทเดียวเท่านั้นว่า จิตตัสสฐิติ คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต

สำหรับความเพียรที่เกิดกับโภกมุลจิต ในขณะที่เป็นมิจาสมาธิ มีข้อความ **พระบาลีนิทเทส วิริยพละ** ซึ่งเป็นอกุศลว่า

การปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น วิริยพละ มิจาพยายามะ เกิดในสมัยนั้น

เพราะฉะนั้น อย่าเพียงสนใจที่จะทำสมาธิ แต่ต้องรู้ด้วยว่าสมาธิ นั้น เป็นมิจฉาสมาธิ หรือสัมมาสมาธิ

ถ. สมาธิ คือ วิตกในรูป รูปที่มากับวิตกก็ต้องมีบัญญัติรูป ไซ้ใหม่

ส. เป็นอย่างไร สมาธิที่วิตกในรูป

ถ. หมายความว่า ถึงแม้จะเป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่เราต้องเลือกรูปที่จะมา ทำสมถะ

ส. ทำอย่างไร ทำสมถะ

ถ. สมถะไม่ได้หมายความว่า นั่ง อาจจะกำหนดรูปเดิน ขณะที่ก้าวไป ก็อยู่ที่ก้าวอย่างเดียว คือ มีอารมณ์เดียว ไม่มีอะไรมายุ่งเกี่ยวเลย

ส. ทำไมกำหนดที่ก้าว

ถ. ก็ขั้นสมาธิ ขั้นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ส. นี่ปนกันระหว่างสติปัฏฐานกับสมถภาวนา จะเจริญวิปัสสนาภาวนา หรือจะเจริญสมถภาวนา ต้องทราบ เจริญอย่างไรก็ได้ผลอย่างนั้น ไม่ใช่เจริญอย่างนี้ แล้วจะไปได้ผลอย่างโน้น

ถ. ที่เป็นกสิณบัญญัติ อย่างอาโลกกสิณ จะมีภาพนิมิต ถ้าจะดำรงนิมิต นั้นถึงขั้นอัปปนา สภาพนิมิตนั้นก็แจ่มใสเป็นประกาย

ส. ไปถึงนิมิตเร็วอย่างนั้นเลยหรือ ถึงอัปปนา แจ่มใสเป็นประกาย เร็วอย่างนั้นเลยหรือ

ถ. อยู่ที่บุญบารมี ทุกคนก็อยากจะมี อยากจะเป็น

ส. เคยไปเจริญหรือเปล่า เจริญอาโลกกสิณทำอย่างไร

ถ. สำหรับผม ผมใช้สองดวงอาทิตย์ ผมจะพิสูจน์ให้ดูก็ได้ว่า สายตานี้ จะส่องดูได้ คือ ผมส่องมาแล้ว ๒ ปี

ส. ขณะกำลังส่องนั้น จิตสงบหรือ

ถ. สงบ คือ กายนี้จะเบาหมดเลย

ส. สติสัมปชัญญะสามารถรู้ความต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต ก่อนที่จะถึงอุปจารสมาธิไหม

ถ. ขณะที่เรามอง ถ้าเรามีสังขารเมื่อไร เมื่อนั้นเราก็ต้องร้อน

๑๓๒๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๗

ส. อธิปนาสมาธิหมายความว่าอย่างไร

ถ. คือ สภาวะที่จิตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์

ส. หมายความว่า ในขณะที่นั้นไม่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้โผฏฐัพพะใด ๆ ทั้งสิ้นหรือ

ถ. ได้เห็นอยู่สิ่งเดียว อย่างอื่นไม่สนใจเลย

ส. ไม่ได้ยินเสียงเลย

ถ. ได้ยิน

ส. ถ้าได้ยิน จะถือว่าอธิปนาสมาธิไม่ได้ เป็นการเข้าใจผิด

ถ. หมายความว่า ขณะที่จิตสองไป

ส. จิตสองได้อย่างไร

ถ. เขาเรียกจิตสอง เป็นคลื่นออกไป

ส. ดิฉันเข้าใจว่า ในขณะที่นั้นไม่สงบเลย เพราะแม้แต่จะเอาจิตไปสอง คงไม่สงบแน่ มีความต้องการจะสอง ขณะนั้นเข้าใจว่าไม่สงบ

เพราะฉะนั้น ในชีวิตประจำวัน ในขณะนี้ สติสัมปชัญญะเกิดขึ้นสามารถพิจารณาได้ว่า จิตที่สงบเพราะไม่ใช่อกุศลนั้นคือขณะไหน เพราะเหตุใด ตามปกติอย่างนี้ก่อน อย่าเพิ่งไปทำอะไรที่เข้าใจว่าถึงอธิปนาสมาธิ

เป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่ยาก และเป็นเรื่องที่ว่าเข้าใจผิดจะเป็นอันตรายด้วย เพราะเป็นมิจฉาทิฎฐิ และเป็นมิจฉาสมาธิ

ถ. เรื่องของสมาธิกับนิมิตนั้น เป็นเรื่องที่ถูกละเลยควบคู่กันไปเสมอ อยากจะให้อาจารย์ช่วยขยายความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิกับนิมิตว่า ระดับของสมาธิขั้นไหน จะทำให้เกิดนิมิตอะไร พอคร่าว ๆ

ส. ขณะนี้เอง กุศลจิตเกิด หรืออกุศลจิตเกิด ถ้ากุศลจิตเกิด คือ สงบแล้ว จากอกุศล และถ้าสงบขึ้น ๆ ย่อมปรากฏลักษณะของความสงบที่ถึงขั้นสมาธิระดับต่าง ๆ แต่ต้องจากปกติธรรมดาในขณะนี้ ต้องมีสติสัมปชัญญะที่จะสังเกตพิจารณา ลักษณะของจิตที่สงบ และรู้ว่าที่สงบนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร

ขณะที่ให้ทาน กุศลจิตเกิดจึงให้ ขณะนั้นความจริงเป็นกุศล ขณะนั้นต้องประกอบด้วยโสภณธรรม ๖ คู่ เช่น กายปัสสัทธิและจิตตปัสสัทธิ เป็นต้น เพราะฉะนั้น กุศลธรรม กุศลจิต จึงสงบ แต่ขณะที่เป็นอกุศล จะสงบไม่ได้

ขณะที่ให้ทาน สงบเล็กน้อย แต่ทำอะไรจึงจะสงบขึ้นได้จากการให้ทาน หรือ การรักษาศีล เป็นต้น หรือการฟังธรรมแล้วจิตสงบ การระลึกถึงพระพุทธคุณแล้ว จิตสงบบ้าง และทำอะไรจิตจึงจะสงบขึ้น ๆ

นี่คือการอบรมเจริญความสงบที่ประกอบด้วยปัญญาจริง ๆ ไม่ใช่ไม่สังเกตอะไรเลย ไม่มีการเปรียบเทียบที่จะให้รู้ความต่างกันของกุศลและอกุศล แต่ต้องการมุ่ง จ้องสิ่งหนึ่งสิ่งใด และเข้าใจว่าขณะนั้นสงบ

ถ. ความสงบระดับต่าง ๆ เช่น เรายืนในห้องประชุมเวลานี้ จะสามารถ สงบจนกระทั่งทำให้เห็นนิมิตได้ไหม

ส. แล้วแต่อาภรณ์ว่า จะเป็นอาภรณ์ที่ทำให้เห็นนิมิตเกิดหรือไม่เกิด ไม่ใช่ว่า สมถภาวนาทั้งหมดต้องมีนิมิต

ถ. คำว่า นิมิต มีนิมิตบางอย่างที่บุคคลปฏิบัติไปแล้วพบเห็น ซึ่งนิมิต เหล่านั้นไม่ตรงกับที่ในปริยัติกล่าวไว้ เป็นต้นว่าเห็นนรก สวรรค์ หรือเห็นพระธาตุ เจดีย์ต่าง ๆ ล้มลงไป ไม่ทราบว่ามีนิมิตเหล่านั้นเกิดขึ้นเพราะอำนาจสมาธิหรืออย่างไร

ส. ท่านผู้ฟังควรจะสนใจเรื่องสมาธิ หรือควรสนใจเรื่องกุศลธรรม กุศลจิต นี่เป็นข้อที่จะทำให้กุศลเจริญขึ้น เพราะการที่จะอบรมเจริญกุศลทุกประการ ต้องไม่เว้นเรื่องทานกุศล ศีลกุศล สมถะคือความสงบ และสติปัฏฐานในชีวิตประจำวัน ด้วย เพราะฉะนั้น ความสงบในชีวิตประจำวันมีบ้างหรือยัง ถ้าความสงบในชีวิตประจำวันยังไม่มี ยังไม่ปรากฏ และต้องการจะทำให้สงบมาก ๆ ก็เป็นไปได้

ถ. ในการศึกษาปริยัตินั้น จำเป็นที่เราจะต้องเรียนรู้อย่างทั่วถึง และเข้าใจพอสมควร อีกประการหนึ่งที่เป็นเหตุให้ถาม คือ เคยพบพระสูตรนี้ ขอเล่าโดยย่อ ๆ คือ สมัยหนึ่งนางธมมทินนาเถรีได้สนทนากับวิสาขอุบาสกซึ่งเป็นอดีตสามี อุบาสกถามปัญหาที่ ๑ ว่า อะไรชื่อว่าสมาธิ ปัญหาที่ ๒ สมาธินิมิตคืออะไร ปัญหาที่ ๓ สมาธิบริวารคืออะไร และปัญหาที่ ๔ อะไรชื่อสมาธิภาวนา

นางธมมทินนาเถรีตอบว่า สมาธินั้น ชื่อว่าความตั้งมั่น

สมาธินิมิต ได้แก่ มหาสติปัฏฐาน ๔ ท่านตอบอย่างนี้จริง ๆ

สมาธิบริวาร ได้แก่ สัมมปปธาน ๔

และสมาธิภาวนา ได้แก่ การเจริญให้มากซึ่งสมถะและวิปัสสนา

เพราะฉะนั้น เกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดกันในวงการศึกษา เพราะมักจะกล่าวกันว่า โนนคือนิมิต นั้นคือนิมิต แต่ในที่นี้กล่าวว่า สมาธินิมิต ได้แก่ มหาสติปัฏฐาน ๔ หรืออารมณกัมมัฏฐาน ๔๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง

ตามศัพท์ คำว่า นิมิต หมายความว่า เครื่องกำหนดหมายให้เรา รู้ อุปมาเหมือนหนึ่งคนเดินทางก็ต้องมีเครื่องกำหนดหมาย คือ นิมิต เป็นเครื่องชี้ทางให้เดิน และสติปัฏฐาน ๔ เป็นนิมิตหมาย เป็นเครื่องกำหนดทิศทางให้ผู้เดินเดินไปตามนิมิตนั้น คือ สติปัฏฐาน ๔ ถ้าเป็นสมถะก็เป็นอารมณกัมมัฏฐาน ๔๐ นิมิตที่นอกเหนือจากนี้ไม่จัดว่าเป็นนิมิต แต่อาจจะเรียกว่า อุปกิเลส ใช้อย่างนั้นหรือไม่ขอเรียนถาม

สุ. ต้องเข้าใจความหมายของนิมิตต่าง ๆ ด้วย มีหลายความหมาย สำหรับการอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น นิมิต คือ สิ่งที่กำลังปรากฏ แต่อย่าไม่เที่ยง ไม่ควรจะยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน จึงใช้คำว่านิมิต

ถ. จึงพยายามแยกแยะให้เห็นชัด ๆ ว่า อะไรเป็นนิมิต และอะไรไม่ใช่นิมิต เพราะว่าเกิดการไขว่เขวถือว่าสิ่งนั้นเป็นนิมิต ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ใช่นิมิต อย่างนี้ใช่ไหม

สุ. เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาโดยละเอียด โดยเฉพาะเรื่องของสมาธิ ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ขอเรียนให้ทราบว่า การที่จิตจะเป็นกุศล และสงบขึ้น ๆ จนกระทั่งมันคง

พร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นเรื่องของการอบรมเจริญกุศล แต่ถ้าเป็นเรื่องความต้องการที่จะทำสมาธิโดยจดจ้องที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด โดยไม่รู้ลักษณะของกุศลจิต และอกุศลจิตที่เกิดแทรกในขณะนั้น ก็ไม่เป็นหนทางที่จะทำให้จิตสงบตั้งมั่นคงได้

ถ. ย้อนไปถึงปัญหาแรกที่ถามว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาธิกับนิมิต เคยฟังว่า สมาธิเมื่อถึงระดับหนึ่งจะมีนิมิตลักษณะอย่างนั้น และเมื่อถึงอีกระดับหนึ่ง เช่น เมื่อถึงอุปจารสมาธิจะมีปฏิภาคนิมิต จึงอยากเข้าใจว่า ระดับของปฏิภาคนิมิตก็ดี อุปจารสมาธิก็ดี หรืออัปปนาสมาธิ หรืออารมณ์ฌานก็ดี ขึ้นตอนเป็นอย่างไร อยากจะทราบพอคร่าว ๆ

สุ. เคยกล่าวถึงแล้วว่า จะต้องมีการระลึกที่ลักษณะของอารมณ์ที่ปรากฏ ซึ่งเป็นกุศลจิต เช่น ถ้ามีปฐมวิกสิณเป็นอารมณ์ หรืออารมณ์อื่น จะต้องรู้เหตุผลว่า เพราะเหตุใดจิตจึงสงบ และระลึกอย่างไร แต่ไม่ใช่การจดจ้อง

จนกระทั่งเกิดนิมิตที่ติดตา แม้ว่าจะหลับตาก็ยังเห็นอารมณ์นั้นได้ จนกระทั่งความสงบมั่นคงขึ้นเป็นลำดับ แต่ไม่ได้หมายความว่า เมื่อใครต้องการที่จะทำสมาธิภาวนาก็ไปนั่งจ้องทันที เห็นอะไรก็เข้าใจว่าเป็นนิมิตแล้ว และก็ค่อย ๆ ใส่ขึ้น บางท่านก็บอกว่า ถึงอุปจารสมาธิแล้ว ถึงอัปปนาสมาธิแล้ว ถึงปฐมฌานจิตแล้ว ถึงทุติยฌานจิตแล้ว บางคนก็กล่าวว่าถึงอรุณฐานขั้นต่าง ๆ แล้ว นั่นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องเลย

ถ. คือ เราคิดกันเอง ไขว้ไหม คิดกันไปเองว่าถึงแล้ว ๆ

สุ. ข้อสำคัญ คือ ขณะนี้ถ้าสติสัมปชัญญะไม่สามารถที่จะรู้ว่าเป็นกุศล หรือเป็นอกุศล ก็อย่าได้ไปทำสมาธิอะไรเลย เพราะการอบรมเจริญความสงบจะต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะซึ่งสามารถจะรู้ความต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต

ถ. สัมมาสมาธิอาจเป็นไปกับสมณะก็ได้ กับวิปัสสนาก็ได้ ไขว้ไหม

สุ. สัมมาสมาธิ หมายความว่าถึงเอกัคคตาเจตสิกซึ่งเกิดกับกุศลจิต

ถ. เป็นไปกับสมณะหรือวิปัสสนาก็ได้

สุ. แน่นนอน

ผู้ฟัง มีอีกสูตรหนึ่ง พระพุทธเจ้ากล่าวถึงสมาธิว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่ออบรมเจริญสมาธิแล้ว ควรใส่ใจในนิมิต ๓ อย่าง ๓ อย่างเป็นไฉน ๑. ควรใส่ใจในสมาธินิมิต ๒. ควรใส่ใจในปคคหนิมิต ๓. ควรใส่ใจในอุเปกขานิมิต เพราะว่าทั้ง ๓ อย่างนี้จะป็นองค์คุณทำให้ภิกษุนั้นเจริญสมาธิได้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป หากแม้ว่าภิกษุรูปใดใส่ใจเฉพาะสมาธิอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จะไม่ทำให้การงานนั้นสำเร็จโดยบริบูรณ์ เช่น ถ้าใส่ใจในสมาธินิมิตอย่างเดียว จะทำให้เกิดการง่วงซึม ถ้าใส่ใจในปคคหนิมิต ปคคหนิมิต หมายถึงการน้อมใจ ประคองใจเป็นไปในความเพียรอย่างเดียว จะทำให้เกิดความฟุ้งซ่านขึ้น ถ้าใส่ใจในอุเปกขานิมิตเพียงอย่างเดียว จะทำให้เกิดเกียจคร้าน เห็นว่าวันนี้เราพูดถึงเรื่องสัมมาสมาธิ จึงนำมาเสนอบ้างพอสมควร

ส. ข้อสำคัญ คือ ขณะนี้ต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะที่จะรู้ลักษณะที่ต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต ก่อนที่จะถึงนิมิตต่าง ๆ และระดับขั้นของความสงบขั้นต่าง ๆ ซึ่งท่านผู้ฟังพิสูจน์ได้ ธรรมเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ทันที เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ สติสัมปชัญญะของใครสามารถจะรู้ลักษณะของจิตว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

ผู้ฟัง มิได้ ถ้าเป็นตามที่นางธัมมทินนาเถรีตอบวิสาขอุบาลกว่า สมาธินิมิตได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ แล้ว ขณะนี้เราก็สามารถจะพบนิมิตได้ตลอดเวลา ทุกลมหายใจเข้าออก เพราะกาย เวทนา จิต ธรรม มีอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น การที่เราจะเข้าใจว่าอะไรเป็นกุศลหรืออกุศลนั้น ในขณะที่เรารู้ลักษณะของรูปนามตามความเป็นจริงนั้น ก็ได้ชื่อว่ามีนิมิตแล้ว พร้อมทั้งรู้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศลด้วย พร้อมเพรียงกัน

ส. ก่อนที่จะมีรูปนามเป็นนิมิต ขณะที่กำลังนั่งอยู่ในขณะนี้ ถ้าสติสัมปชัญญะไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของจิตที่ต่างกันว่า ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล สามารถเจริญกุศลได้ไหม

ผู้ฟัง พูดถึงบุคคลที่ยังไม่รู้ลักษณะของรูปและนาม ไซ้ไหม

ส. เพราะฉะนั้น ทุกท่านควรจะอบรมเจริญกุศลด้วยความรอบคอบ ด้วยความละเอียดในชีวิตประจำวัน ในขณะนี้

ถ. ระหว่างสมาธิกับวิปัสสนา ไม่ทราบว่าหนทางใดที่ทำให้หลุดพ้นที่ถูกต้อง ที่แท้จริง

ส. ถ้าใช้คำว่า สมาธิกับวิปัสสนา ดูเหมือนจะแยกกันออกไปเลย แต่การอบรมเจริญวิปัสสนาต้องมีสมาธิด้วย คือ ต้องมีสัมมาสมาธิด้วย ไม่ใช่ว่าไม่มี เวลาที่เป็นการอบรมเจริญความสงบของจิต ในขณะนั้นไม่ใช่สติปัฏฐาน จึงไม่ใช่วิปัสสนา แต่ถ้าเป็นวิปัสสนาแล้ว ต้องมีสัมมาสมาธิด้วยทุกครั้ง

ถ. คนส่วนมากมักนิยมทำสมาธิกัน โดยอ้างว่าสามารถจะหลุดพ้นได้ ซึ่งตนเองก็ศึกษามาน้อย

ส. ไม่ถูกต้อง สมาธิไม่ทำให้หลุดพ้น ต้องเป็นปัญญาจึงจะทำให้หลุดพ้น

ถ. ตัวเองศึกษามาน้อย ก็ยังสงสัย

ส. สมาธิเป็นเพียงความตั้งมั่นของจิต จึงมีทั้งสัมมาสมาธิและมิชฌาสมาธิ ถ้าขณะใดที่ตั้งมั่นด้วยอกุศล ขณะนั้นเป็นมิชฌาสมาธิ ถ้าขณะใดที่ตั้งมั่นด้วยกุศล ขณะนั้นเป็นสัมมาสมาธิ

ถ. ผู้ที่จะหลุดพ้น เจริญรอยตามเบื้องยุคลบาทของพระศาสดา ต้องเจริญวิปัสสนาอย่างเดียว ใช่ไหม

ส. ซึ่งต้องมีสัมมาสมาธิด้วย มรรคมีองค์ ๘ หรือมรรคมีองค์ ๕ จะขาดสัมมาสมาธิไม่ได้

ถ. เพราะเหตุใดพระศาสดาจึงมิได้ทรงสั่งสอนว่า อย่าเจริญสมาธิเลย เจริญวิปัสสนาจะดีกว่า ทำไมแบ่งเป็น ๒ สาย

ส. พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้อบรมเจริญกุศลทุกประการตามความสามารถ ก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีผู้ที่แสวงหาทางที่จะดับกิเลสมากมายหลายท่าน แต่เนื่องจากไม่ได้อบรมบารมีที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่สามารถพบทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพียงแต่สามารถทำให้จิตสงบจากอกุศล โดยการอบรมความสงบนั้นให้ตั้งมั่น มั่นคงขึ้น จนถึงฌานจิตขั้นต่าง ๆ ซึ่งขณะนั้นก็เป็นกุศล

คนที่จะเจริญความสงบจริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่เห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ต้องรู้ตัวว่า เมื่อเห็นแล้วที่จะยับยั้งไม่ให้กุศลจิตเกิดเป็นไปไม่ได้ เมื่อเห็นแล้วย่อมเป็นโลภะบ้าง โทสะบ้าง เพราะฉะนั้น ผู้ที่รู้ตัวจริง ๆ ว่า ในวันหนึ่ง ๆ ที่เห็น โลภะมากเท่าไร โทสะมากเท่าไร จึงใคร่ที่จะละหรือระงับอกุศลนั้น ๆ ด้วยการทำให้ กุศลจิตเกิดบ่อย ๆ เนือง ๆ มันคงขึ้นในอารมณ์ที่ทำให้จิตเป็นกุศลและสงบขึ้น

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องทราบว่า อารมณ์ที่จะทำให้จิตสงบได้คืออารมณ์อะไร และไม่ใช่แต่เฉพาะอารมณ์นั้นเท่านั้น ขณะนั้นต้องประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาอย่างแยบคายพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า ในขณะที่เห็นสิ่งซึ่งเป็น อารมณ์ที่จะทำให้จิตสงบนั้น จิตเป็นกุศลหรือจิตเป็นอกุศล

เช่น อสุภะ เห็นแล้วกลัว ทั้ง ๆ ที่อสุภะเป็นสมถภาวนาทำให้จิตสงบ ควรจะเป็น อารมณ์ที่ทำให้จิตสงบ แต่ใครสงบ ใครไม่สงบ ต้องเพราะสติสัมปชัญญะเกิด จึงจะรู้ได้ว่า ในขณะที่เห็นนั่นเอง จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ไม่ใช่ขึ้นชื่อว่า เป็นอสุภะแล้วจะทำให้จิตสงบทั้งหมด แต่ต้องแล้วแต่บุคคลนั้นที่จะเป็นผู้ตรงว่า เมื่อ ท่านได้เห็นอสุภะแล้ว กุศลจิตเกิด หรืออกุศลจิตเกิด ถ้ากลัว ตกใจ ขณะนั้นก็ เป็นอกุศล ไม่ใช่กุศล

เพราะฉะนั้น ระวังอย่างไรที่จิตจะสงบในอารมณ์ต่าง ๆ ที่เป็นสมถภาวนา ไม่ใช่ว่าเมื่อเป็นอารมณ์ที่เป็นสมถภาวนา ทุกคนก็จ้องไป ๆ และจิตจะสงบ ไม่ใช่อย่าง นั้นเลย

ถ. อาจารย์ที่สอนพระผู้มีพระภาค คือ ท่านอาฬารดาบสและอุทกดาบส ซึ่งท่านเจริญสมาธิถึงขั้นสูงสุด ขณะนี้พูดง่าย ๆ ภาษาชาวบ้านว่า ท่านอยู่เบื้องบน สูงสุด แต่ยังไม่ได้รับรรลุ ไซ้ไหม

สุ. ถูกต้อง สมาธิไม่สามารถดับกิเลสได้ ต้องเป็นปัญญาจึงดับกิเลสได้

ถ. การทำงานของสมาธิกับปัญญาในมิลินทปัญหา พระยามิลินท์ถาม พระนาคเสนว่า สมาธิเป็นบาทของปัญญานั้นเป็นเช่นไร พระนาคเสนตอบว่า อุปมา เหมือนกับการเกี่ยวข้าว ลักษณะมือที่ดึงกอข้าวให้ตั้งนั้น เป็นลักษณะของสมาธิ ส่วน

เคี้ยวที่เกี่ยวควับไปที่กอล้านั้น เป็นลักษณะของปัญญา ทั้งสองจะทำงานร่วมกันโดยลักษณะอย่างนี้ นี่เป็นอุปมาอุปไมยแบบพระสูตร ถ้าในด้านของพระอภิธรรมคงจะลึกซึ้งกว่านี้ เรียนถามอาจารย์

ส. ต้องน้อมมาที่ตนในขณะนี้เอง อย่าลืม ไม่ว่าจะเป็นในมิลินทปัญหา ในอรรถกถา ในชาดก ในพระไตรปิฎก ส่วนของพระอภิธรรม หรือของพระสูตรก็ตาม คือ ในขณะนี้เอง ถ้าใครสนใจเรื่องของความสงบ ก็คือในขณะนี้ ไม่ใช่ขณะอื่น

ถ้าขณะนี้ไม่สงบ ไม่สามารถที่จะรู้ว่า จิตที่เป็นกุศลสงบต่างกับอกุศลซึ่งไม่สงบอย่างไร ก็หมดหวังที่จะเจริญความสงบให้มั่นคงขึ้น

เพราะฉะนั้น จึงต้องเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ เช่น ขณะที่ให้ทาน การให้แต่ละครั้ง ถ้าสติสัมปชัญญะไม่เกิดไม่สามารถจะรู้ได้เลยว่า จิตที่ให้ในขณะนั้นปราศจากอกุศลจึงให้ และเนื่องจากขณะที่ให้นั้นสั้นเพียงเล็กน้อย เพราะกุศลจิตเกิดและดับไป อกุศลก็เกิดต่อมากมายหลายขณะ จึงไม่สามารถสังเกตได้จริง ๆ ว่า กุศลที่ปราศจากอกุศล คือ กุศลที่สงบนั้นเป็นอย่างไร

ดังนั้น ต่อไปนี้ลองสังเกต คือ มีสติสัมปชัญญะที่จะรู้สภาพของจิตในขณะที่กำลังทำกุศลแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม แทนที่จะให้ไปโดยปราศจากสติสัมปชัญญะ ก็ควรระลึกลักษณะของจิต และจะเริ่มสงบขึ้น ๆ ในขณะที่ให้ได้ หรือแม้ในขณะที่สวดมนต์ ถ้าระลึกถึงสภาพของจิตที่กำลังน้อมระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณจริง ๆ จะเห็นสภาพของจิตที่อ่อนและประกอบด้วยกุศล ไม่ใช่อย่างในขณะที่ยับจะสวดให้เสร็จเพื่อที่จะไปทำกิจธุระอย่างอื่น

๑๓๒๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗

ส. ในขณะที่กุศลจิตเกิด และสติสัมปชัญญะสามารถพิจารณาสภาพของกุศลจิตในขณะนั้น จะทำให้เข้าใจได้ว่า สภาพที่เป็นกุศลนั้นสามารถเพิ่มกำลังความมั่นคงขึ้นได้ถ้าเข้าใจลักษณะของกุศล แต่ถ้าไม่เข้าใจลักษณะของกุศล และมุ่งที่จะไปทำสมาธิ ขณะนั้นย่อมเป็นมิจฉาสมาธิ

อยู่ดี ๆ ก็ต้องการสงบขึ้นมาเฉย ๆ โดยที่ไม่มีเหตุเลยว่า ขณะที่สงบเดี๋ยวนีเพราะอะไร

ขณะนี้ทุกท่านเป็นกุศลจิตหรือเปล่า ถ้าเป็น ต้องสงบ และลักษณะของความสงบปรากฏไหม ถ้าลักษณะของความสงบไม่ปรากฏ เพราะอะไร ก็เพราะสติสัมปชัญญะไม่ได้พิจารณาสภาพความสงบของจิตซึ่งเกิดสลับกับอกุศลอย่างรวดเร็วมาก เช่น ในขณะที่กำลังฟังธรรมและเกิดความสนใจ สภาพของจิตที่ผ่องใสเสื่อมใสในการที่ได้ยินพระธรรมเป็นกุศลจริง แต่ถ้ามีเสียงอื่นคั่น อกุศลจิตเกิดติดตามเสียงนั้นแล้ว เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่ไวที่จะรู้ว่า ลักษณะของกุศลที่สงบนั้นไม่ใช่ในขณะอื่น แต่ต้องเป็นในขณะหนึ่งขณะที่กุศลจิตเกิดขึ้นเป็นไปในทางหนึ่งทางใดนั่นเอง จึงจะค่อย ๆ อบรมเจริญความสงบที่เป็นกุศลให้มั่นคงขึ้นได้ มิฉะนั้นก็เป็นมิจฉาสมาธิทั้งนั้น

ถ. ท่านอาฬารดาบสและอุทกดาบสเจริญสมถภาวนาจนขั้นสูงสุด แต่ไม่มีปัญญาที่จะละกิเลสไม่ได้ และถ้าพระพุทธองค์ไม่ได้เป็นลูกศิษย์ของ ๒ อาจารย์นี้ ท่านจะสามารถบรรลุโพธิญาณได้ไหม

ส. บารมีที่ได้สะสมมาพร้อมที่จะทำให้ชีวิตของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะได้ทรงตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแต่ละขณะต้องเป็นอนัตตา ไม่มีใครสามารถไม่ให้เป็นอย่างนี้ ไม่ให้เป็นอย่างนั้นได้

ถ. เพราะฉะนั้น แม้ไม่ได้พบทุกขทั้งสอง ก็ต้องบรรลุพระโพธิญาณแน่นอน
ใช่ไหม

ส. แต่ต้องพบ เพราะจะต้องได้ฌานขั้นสูงสุด ไม่มีผู้อื่นเสมอด้วย

ถ. ต้องพร้อมด้วยอภิญญาต่าง ๆ ทั้งหมด อย่างเราไม่ต้องเอาก็ได้ ใช่ไหม

ส. แม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่เสด็จปรินิพพาน ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม
โดยไม่ได้บรรลุฌานมีมากกว่าผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมและบรรลุฌานจิตด้วย
แสดงให้เห็นว่า การที่จะบรรลุทั้งสองอย่างนั้นยาก ไม่ใช่ง่าย และต้องเป็นผู้ที่มี
อุปนิสัยสะสมมาด้วย ยิ่งในสมัยนี้ ๒,๕๐๐ กว่าปีผ่านมาแล้ว ผู้ที่ปรารถนาบรรลุ
ทั้งสองย่อมเป็นไปได้ แม้เพียงอย่างเดียวก็ยากที่จะเป็นไปได้ แม้เพียงความเข้าใจ
ให้ตรงให้ถูกในลักษณะของเหตุและผล ในลักษณะของธรรม ก็ยังจะต้องพิจารณาโดย
รอบคอบ

เรื่องของสภาพธรรม เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ถ้าได้เข้าใจถึงขณะจิตที่เกิดขึ้น
พร้อมทั้งเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยว่า ต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันอย่างไร จะทำให้ค่อย ๆ
คลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะแม้โลกมูลจิตดวง
ที่ ๑ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและดับไป ก็ต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยถึง ๑๙ ดวง ซึ่ง
เจตสิกแต่ละอย่างก็เป็นสภาพธรรมที่ต่างอาศัยกันและกันเกิดขึ้นทำกิจของตนและ
ดับไป แต่ถ้าไม่รู้ ขณะที่โลกมูลจิตเกิดขึ้น ขณะนั้นก็เป็นอย่างด้วยความไม่รู้

เพราะฉะนั้น เพียงชั่วขณะจิตเดียว แสดงให้เห็นว่า โลกมูลจิตนั้นมีปัจจัย
อะไรบ้าง โดยสภาพธรรมที่เกิดร่วมกันนั่นเองต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน อาศัยกัน
และกันจึงเกิดขึ้น ถ้าปราศจากกันแล้วก็ไม่เกิดได้เลย

สำหรับโลกมูลจิตดวงที่ ๑ มีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๑๙ ดวง จะขอทบทวนไป
เรื่อย ๆ สำหรับท่านที่ยังไม่คุ้นเคยกับเรื่องของเจตสิก

เจตสิก ๑๙ ดวงที่เกิดร่วมกับโลกมูลจิตดวงที่ ๑ คือ อัญญาสมานาเจตสิก ๑๓
ดวง และอกุศลเจตสิก ๖ ดวง

อัญญสมานาเจตสิก ได้แก่ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ คือ ผัสสเจตสิก ๑ เวทนาเจตสิก ๑ สัญญาเจตสิก ๑ เจตนาเจตสิก ๑ เอกัคคตาเจตสิก ๑ ขีวิตินทริยเจตสิก ๑ มนสิการเจตสิก ๑ เจตสิก ๗ ดวงนี้ต้องเกิดกับจิตทุกดวง ไม่ว่าจะ เป็นจิตประเภทใดทั้งสิ้น

นอกจากนั้น มีปกิณณกเจตสิก ๖ ดวง ซึ่งเกิดกับจิตได้บางดวง และเว้น ไม่เกิดกับจิตบางดวง แต่สำหรับโลกมูลจิตดวงที่ ๑ ปกิณณกเจตสิกเกิดร่วมด้วยทั้ง ๖ ดวง คือ วิตกเจตสิก ๑ วิจารณ์เจตสิก ๑ อหิมกขเจตสิก ๑ วิริยเจตสิก ๑ ปิติเจตสิก ๑ ฉันทเจตสิก ๑

ขณะนี้เอง เพียงแต่ไม่รู้ว่าจะขณะใดสภาพธรรมใดเกิดขึ้นเป็นลักษณะของเจตสิก ประเภทไหน ถ้าเป็นอกุศลจิต เช่น โลกมูลจิตดวงที่ ๑ ก็จะต้องประกอบด้วย อกุศลเจตสิก คือ โมหตุกะ ๔ ได้แก่ โมหเจตสิก ๑ อหิริกเจตสิก ๑ อโนตตัปปเจตสิก ๑ อุทธัจจเจตสิก ๑ ซึ่งโมหตุกะ ๔ นี้ต้องเกิดกับอกุศลจิตทุกดวง แต่เมื่ออกุศลจิตดวงนี้เป็นประเภทโลกมูลจิตทวิภูตีสัมปยุตต์ จึงมีอกุศลเจตสิกอีก ๒ ดวงเกิดร่วมด้วย คือ โลกเจตสิก ๑ และทวิภูตเจตสิก ๑

การทบทวนปัจจัย จะไม่ทบทวนตามลำดับของปัจจัยก็ได้ แต่จะทบทวนโดย สภาพความเป็นปัจจัยของจิตและเจตสิก ๑๙ ดวง ซึ่งเกิดร่วมกันในโลกมูลจิตดวงที่ ๑ คือ โดยสหชาตปัจจัย

คำว่า สหชาต หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่เป็นปัจจัยธรรมต้องเกิดพร้อม กับปัจจัยปบันธรรม คือ สภาพธรรมที่ปัจจัยนั้นทำให้เกิดขึ้น

ทั้งจิตและเจตสิก ๑๙ ดวงนี้ เป็นสหชาตปัจจัย คือ ผัสสเจตสิกเป็นปัจจัยแก่ จิตและเจตสิกอื่น ๆ อีก ๑๘ ดวง โดยนัยเดียวกันสำหรับเจตสิกอื่น เช่น เวทนาเจตสิก ซึ่งเกิดกับโลกมูลจิตดวงนี้ ก็เป็นปัจจัยแก่จิตและเจตสิกอื่น ๆ อีก ๑๘ ดวง เพราะจิตจะ เกิดโดยปราศจากเจตสิกไม่ได้ ทั้งจิตและเจตสิกอาศัยกันและกันเกิดขึ้น คือ ต้อง เกิดขึ้นพร้อมกัน

จะให้ความเห็นผิดซึ่งเป็นสภาพของทวิฏฐิเจตสิกเกิดโดยไม่มีโลภเจตสิกเกิดร่วมด้วยไม่ได้ เพราะขณะใดที่มีความเห็นผิด หมายความว่า ขณะนั้นมีความพอใจ มีความติด มีการยึดถือในความเห็นนั้น เพราะฉะนั้น ทวิฏฐิเจตสิกไม่สามารถเกิดได้โดยปราศจากโลภเจตสิก แต่โลภเจตสิกสามารถเกิดได้โดยปราศจากทวิฏฐิเจตสิก

นี่เป็นสิ่งที่มิเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ในวันหนึ่ง ๆ ก็มีโลภมูลจิตเกิดบ่อย ๆ เป็นไปทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง แต่เมื่อใดในวันหนึ่งที่เป็นโลภมูลจิตทวิฏฐิเจตสิกสัมปยุตต์ ขณะนั้นต้องมีความยึดมั่นในความเห็นผิดซึ่งไม่ตรงกับลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น สำหรับปัจจัยที่ ๑ โดยสหชาติปัจจัย โลภมูลจิตเกิดร่วมกับเจตสิก ๑๙ ดวง ต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน และต้องเกิดพร้อมกัน จึงชื่อว่า โลภมูลจิต โลภมูลจิตเป็นสหชาติปัจจัยแก่เจตสิกที่เกิดร่วมด้วย และเจตสิกซึ่งเกิดกับโลภมูลจิตนั้น ก็เป็นสหชาติปัจจัยแก่โลภมูลจิต

ต่อไปปัจจัยที่ ๒ โดยสัมปยุตตปัจจัย หมายถึงสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นปัจจัยแก่สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมด้วยกันในขณะที่เกิดร่วมกันเท่านั้น เพราะเป็นสภาพธรรมที่เข้ากันได้สนิทจึงเป็นสัมปยุตตปัจจัย และที่เข้ากันได้สนิทก็เพราะเป็นสภาพธรรมที่เกิดพร้อมกัน ๑ ดับพร้อมกัน ๑ รู้อารมณ์เดียวกัน ๑ และในภูมิที่มีชั้น ๕ ต้องเกิดที่รูปเดียวกันด้วย ๑ แสดงให้เห็นว่า เป็นสภาพธรรมที่เข้ากันได้สนิทจริง ๆ ซึ่งเป็นนามธรรม ถ้าเป็นรูปธรรมกับนามธรรม ไม่สามารถที่จะเข้ากันได้สนิท เพราะรูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้อารมณ์ นอกจากนั้นที่เป็นสัมปยุตตปัจจัยนั้น ยังต้องหมายถึงในขณะที่เกิดพร้อมกัน ไม่ใช่ในขณะที่เกิดต่างขณะกัน

จิตดวงหนึ่งเกิดขึ้น มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยเท่าไรก็ตาม ทั้งจิตและเจตสิกนั้นเป็นสัมปยุตตปัจจัยซึ่งกันและกัน เพราะเข้ากันได้สนิทในขณะที่เกิดพร้อมกัน รู้อารมณ์เดียวกัน ดับพร้อมกัน และเกิดที่รูปเดียวกัน

ถ้าโลภมูลจิตดวงนี้ดับไป มีจิตอื่นเกิดต่อ จะชื่อว่าสัมปยุตตปัจจัยได้ไหม

ถ้าจิตขณะนี้เกิดเป็นโลภมูลจิต และดับไป จิตขณะต่อไปก็เกิดเป็นโลภมูลจิต โลภมูลจิตขณะที่ ๑ กับโลภมูลจิตขณะที่ ๒ เป็นสัมปยุตตปัจจัยหรือไม่ ไม่เป็น

ต้องเข้าใจว่า ในขณะจิตเดียวที่เกิดขึ้น ยังไม่พุดถึงขณะต่อไปเลย เพียง ในขณะจิตเดียวที่เกิดขึ้น จิตและเจตสิกเกิดพร้อมกันเป็นสหชาติปัจจัย ต่างอาศัยกัน และกันเกิดขึ้นจริง แต่ต้องเกิดพร้อมกันด้วย

นอกจากจะเป็นสภาพที่เกิดพร้อมกันแล้ว ยังเป็นสัมปยุตตปัจจัย เพราะเป็น นามธรรมที่เกิดพร้อมกันในขณะนั้น รู้อารมณ์เดียวกันในขณะนั้น และถ้าเป็นในภูมิที่มี ฐาน ๕ ก็ต้องเกิดที่รูปเดียวกันในขณะนั้น และต้องดับพร้อมกันด้วย จึงจะเป็น สัมปยุตตปัจจัย

เพราะฉะนั้น โลภมูลจิตดวงที่ ๑ ดับไป เป็นปัจจัยให้โลภมูลจิตดวงที่ ๒ เกิด แต่ไม่ใช่สัมปยุตตปัจจัย

ปัจจัยที่ ๓ โดยอัญญมัญญปัจจัย ชื่อเป็นภาษาบาลี แต่ลักษณะของ สภาพธรรมไม่ต้องมีชื่ออะไรก็ได้ แต่ที่ต้องใช้ชื่อก็คือเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะความเป็น ปัจจัยของธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น ถ้าโดยอัญญมัญญปัจจัย หมายความว่า สภาพธรรมที่เป็นปัจจัยธรรมและสภาพธรรมที่เป็นปัจจัยูปันธรรม ต่างอาศัยซึ่งกัน และกัน คือ ในขณะโลภมูลจิตเกิด และมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย โลภมูลจิตเป็น อัญญมัญญปัจจัยของเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยทั้งหมด และเจตสิกซึ่งเกิดทั้งหมดนั้นก็ เป็นอัญญมัญญปัจจัยแก่โลภมูลจิต คือ โลภมูลจิตต้องอาศัยเจตสิกที่เป็น ปัจจัยูปันธรรม และเจตสิกที่เป็นปัจจัยูปันธรรมต้องอาศัยจิตซึ่งเป็นปัจจัย ทั้งปัจจัย และปัจจัยูปันต่างต้องอาศัยกันและกัน จึงเป็นอัญญมัญญปัจจัย

ซึ่งบางครั้ง หรือบางขณะ หรือบางสภาพธรรม ปัจจัยทำให้ปัจจัยูปันเกิดโดย ที่ปัจจัยนั้นไม่ได้อาศัยปัจจัยูปันเลย เช่น จิตเป็นปัจจัยให้จิตตชรูปเกิด เนื่องจากว่า รูปที่เกิดจากกรรมก็มี รูปที่เกิดจากจิตก็มี รูปที่เกิดจากอตุกก็มี รูปที่เกิดจากอาหารก็มี ฉะนั้น ถ้ากล่าวถึงจิตตชรูป ก็หมายความว่า รูปนี้ต้องอาศัยจิตเป็นสมุฏฐาน จึงเกิดมี ขึ้นได้ ถ้าไม่มีจิต จิตตชรูปจะเกิดไม่ได้เลย

อย่างคนที่ตายแล้ว ไม่มีจิตตชรูปอีกเลย เพราะจิตไม่เกิด เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นจิตตชรูปแล้ว จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยจิตที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเป็นสมุฏฐาน เป็นธรรมที่ก่อตั้งให้รูปเกิดขึ้น แต่จิตตชรูปไม่ได้เป็นที่อาศัยเกิดของจิต จิตตชรูปจึงไม่ใช่อัญญมัญญปัจจัย แต่สำหรับจิตต้องอาศัยเจตสิกเกิด และเจตสิกต้องอาศัยจิตเกิด ต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้น ต่างก็เป็นอัญญมัญญปัจจัยซึ่งกันและกัน

นี่เป็นธรรมดาในชีวิตประจำวัน เพียงแต่ทรงแสดงให้เห็นให้ละเอียดขึ้นว่า สภาพธรรมแต่ละอย่างที่มีอาศัยกันเกิดขึ้นเป็นปัจจัยโดยอย่างไรเท่านั้นเอง ถ้าเข้าใจแล้ว ก็เป็นการทบทวนโดยสภาพของปัจจัยนั้น ๆ ซึ่งชื่อเป็นภาษาบาลีก็จริง แต่สภาพธรรมก็คือสภาพธรรมตามปกติ แต่เป็นปัจจัยโดยปัจจัยอย่างไรบ้าง

อัญญมัญญปัจจัย เปรียบเหมือนกับไม้ ๓ อัน ซึ่งต้องอาศัยกันจึงตั้งอยู่ได้ ถ้าเอาอันหนึ่งอันใดออกไป ก็ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้ฉันใด อัญญมัญญปัจจัยก็ฉันนั้น

ถ้าบอกว่า จิตเป็นอัญญมัญญปัจจัย ต้องรู้เลยว่า สิ่งซึ่งเป็นปัจจัยปบันธรรมที่จิตนั้นทำให้เกิด จิตต้องอาศัยปัจจัยปบันธรรมนั้นด้วย มิฉะนั้นจะไม่ใช้คำว่า อัญญมัญญปัจจัย หรือถ้ากล่าวว่า เจตสิกเป็นอัญญมัญญปัจจัย จะต้องรู้ทันทีว่า เมื่อเป็นปัจจัย หมายความว่า เป็นสภาพธรรมที่ทำให้สภาพธรรมอื่นเป็นปัจจัยปบันเกิดขึ้น และสภาพของปัจจัยนั้นต้องอาศัยปัจจัยปบันด้วย จึงเป็นอัญญมัญญปัจจัยซึ่งกันและกัน

๓ ปัจจัยแล้ว คือ สหชาติปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย และอัญญมัญญปัจจัย ในขณะที่จิตเดียวเท่านั้น มีหลายปัจจัยที่ทำให้สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้นเป็นไปชั่วขณะเดียว

ปัจจัยที่ ๔ คือ โดยนิสสยปัจจัย ได้แก่ สภาพธรรมที่เป็นปัจจัยธรรมนั้นเป็นปัจจัยแก่ปัจจัยปบันธรรม โดยเป็นที่อาศัยของปัจจัยปบันธรรม

คำว่า นิสสย หมายถึงที่อาศัย เพราะฉะนั้น จิตและเจตสิก ทั้ง ๒ อย่างต่างก็เป็นนิสสยปัจจัยแก่กันและกัน เพราะต้องอาศัยกัน

ในภูมิที่มีขั้น ๕ เช่นในภูมินี้ จิตของทุกท่านต้องอาศัยรูปเกิดขึ้น ไม่สามารถที่จะเกิดข้างนอกรูปร่างกายได้เลย เพราะฉะนั้น ในขณะที่โลกมูลจิตดวงที่ ๑ ซึ่งเป็น

โสมนัสสสทคตัง ทิฏฐิคุตตสัมปยุตตัง อสังขาริกัง เกิดขึ้น ลองพิจารณาดูว่า อะไรเป็น
นิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยเกิดของโลภมูลจิตดวงนี้

ได้กล่าวถึงแล้วทั้งหมดว่า จิตประเภทใดอาศัยรูปใดเกิด แต่ถ้ากล่าวถึง
โลภมูลจิต ทุกคนมีโลภมูลจิต ควรที่จะรู้ด้วยว่า เวลาที่โลภมูลจิตเกิดอาศัยรูปใดเป็น
นิสสยปัจจัย เป็นที่เกิด เป็นที่อาศัยเกิด

ทางตา ขณะที่เห็น จักขุวิญญาณเกิดที่จักขุปสาท เพราะฉะนั้น จักขุปสาท
เป็นนิสสยปัจจัย ที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ สำหรับโลภมูลจิต เวลาที่เห็นแล้วชอบ
โลภมูลจิตมีรูปใดเป็นนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยเกิดของโลภมูลจิต

โลภมูลจิตเกิดที่ไหน ต้องเกิดในตัว ที่เกิดมีอยู่ ๖ จักขุปสาท ๑ เป็นที่เกิดของ
จักขุวิญญาณ ๒ ดวงที่กำลังเห็น โสตปสาทเป็นที่เกิดของโสตวิญญาณ ๒ ดวง
ฆานปสาทเป็นที่เกิดของฆานวิญญาณ ๒ ดวง ชิวหาปสาทเป็นที่เกิดของ
ชิวหาวิญญาณ ๒ ดวง กายปสาทเป็นที่เกิดของกายวิญญาณ ๒ ดวง

เวลาที่เห็น หรือได้ยิน และเกิดชอบ พอใจ โลภมูลจิตนั้นเกิดที่รูปไหน
เฉพาะโลภมูลจิตขณะเดียวที่เกิดขึ้น มีรูปใดเป็นนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยเกิด รูปเดียว
คือ รูปใด

รูปนั้น คือ หทยวัตถุรูป

๑๓๒๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗

ส. เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ที่จะเห็นได้ว่า การที่สภาพธรรมแต่ละอย่างแต่ละประเภทจะเกิดขึ้น ถ้าสามารถรู้ถึงที่เกิดด้วย จะเห็นความต่างกันว่า จริง เห็นทางตา และเกิดความพอใจขึ้น แต่โลภมูลจิตไม่ได้เกิดที่จักขุปสาท เกิดที่หทยวัตถุ เพราะฉะนั้น หทยวัตถุเป็นนิสสยปัจจัยของโลภมูลจิต แต่โลภมูลจิตเป็นนิสสยปัจจัยของหทยวัตถุหรือเปล่า

เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ถ้าศึกษาเรื่องของปัจจัย ก็มีเรื่องที่จะต้องพิจารณาได้มาก เช่น เมื่อหทยวัตถุเป็นนิสสยปัจจัยให้เกิดโลภมูลจิตแล้ว โลภมูลจิตเป็นนิสสยปัจจัยให้เกิดหทยวัตถุหรือเปล่า

คำตอบคือ ไม่เป็น เพราะหทยวัตถุเป็นที่เกิดเท่านั้น เนื่องจากในภูมิที่มีขันธ ๕ จิตต้องอาศัยรูปเป็นที่เกิด

เวลาเห็น ชอบสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าไม่มีจักขุปสาท ไม่พบเห็นสิ่งนั้น ย่อมไม่ชอบในสิ่งนั้น แต่เวลาที่โลภมูลจิตเกิด ไม่ใช่จิตเห็นซึ่งเกิดที่จักขุปสาท เพียงแต่อาศัยจักขุปสาทเป็นทวารที่จะให้เกิดความพอใจ เพราะฉะนั้น โลภมูลจิตเกิดที่หทยวัตถุ ในขณะที่จักขุวิญญาณเกิดที่จักขุปสาท แสดงให้เห็นถึงความรวดเร็วและความเป็นปัจจัยของจิตที่ต่างขณะกันว่า แม้แต่การที่จะอาศัยรูปเกิดขึ้น ก็อาศัยรูปที่ต่างกันด้วย

อาศัยจักขุปสาทเป็นทวารหรือเป็นทาง แต่โลภมูลจิตเกิดที่หทยวัตถุ ถ้าเป็นจักขุวิญญาณต้องมีจักขุปสาทเป็นนิสสยปัจจัย คือ เป็นที่อาศัยเกิด

ถ้าทราบความหมายในภาษาบาลีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น คำว่า นิสสยะ หมายความว่าถึงที่อาศัย ภาษาไทยเราอาจจะใช้คำว่านิสสัยสำหรับนิสสยะ แต่ทางธรรมแล้ว นิสสยะ หมายความว่าถึงที่อาศัย แม้แต่ทางพระวินัย พระภิกษุที่บวชก็จะต้องถือ

นิสัยกับพระอุปัชฌาย์อาจารย์ เพราะต้องอาศัยคำสั่งสอนของท่านที่จะอบรมจนกว่าจะพ้นสภาพของการเป็นภิกษุใหม่ นั่นก็เป็นความหมายในทางธรรม

เพราะฉะนั้น ถ้าพูดถึงนิสัยปัจจัยก็รู้ได้ว่า จักขุปสาทเป็นที่อาศัยที่เกิดของจักขุวิญญาณ แต่สำหรับโลกมุลจิตเป็นนิสัยปัจจัยแก่นามธรรม คือ เจตสิก แต่ไม่เป็นนิสัยปัจจัยแก่รูปธรรม เนื่องจากจักขุปสาทเกิดเพราะกรรมเป็นปัจจัย โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท ก็เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย แม้ทหวัตถุก็เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย ไม่ใช่จิตตชรูป

อย่าลืม การที่จะอาศัย เป็นได้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม แต่ถ้ากล่าวถึงโลกมุลจิตดวงที่ ๑ เป็นนิสัยปัจจัยใหม่

เป็น

เป็นนิสัยปัจจัยของอะไร

ของเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย พร้อมกันนั้นเจตสิกที่เกิดร่วมกับโลกมุลจิตก็เป็นนิสัยปัจจัยของโลกมุลจิตด้วย นี่คือปฏิจจนุปบาท โดยนัยของปัจจัยาการที่แสดงถึงว่า เมื่ออาศัยเกิดแล้ว โดยปัจจัยอะไรด้วย

ปัจจัยที่ ๕ คือ โดยอุปนิสัยปัจจัย ได้แก่ สภาพธรรมที่เป็นที่อาศัยที่มีกำลังแก่สภาพธรรมอื่นที่เกิดขึ้น แต่สำหรับอุปนิสัยปัจจัยนั้น เป็นสภาพที่เป็นปัจจัยโดยเป็นที่อาศัยที่มีกำลังแก่สภาพธรรมที่ไม่ได้เกิดพร้อมกัน นี่เป็นความต่างกัน

อุปนิสัยปัจจัย มี ๓ คือ อารัมมณูปนิสัยปัจจัย ๑ อนันตรูปนิสัยปัจจัย ๑ และปกตูปนิสัยปัจจัย ๑

โดยนัยของอารัมมณูปนิสัยปัจจัย โลกมุลจิตทวิฏฐิตสัมปยุตต์เป็นที่อาศัยที่มีกำลัง โดยเป็นอารมณ์ของโลกมุลจิตขณะต่อ ๆ ไปที่จะเกิดขึ้นข้างหน้า

ถ้ามีความชอบใจ หรือมีความพอใจในความเห็นผิดอย่างไหน มักจะคิดถึงความเห็นผิดนั้นอีก และมีความโน้มเอียงที่ต้องการ ที่พอใจ ที่ติด ที่ยึดในความเห็นนั้นอีก นี่เป็นของธรรมดา เพราะฉะนั้น โลกมุลจิตทวิฏฐิตสัมปยุตต์ที่เกิดขึ้นขณะหนึ่ง

และเป็นที่พอใจในความเห็นผิวนั้น ถึงแม้ว่าจะดับไปแล้วก็จริง แต่ก็ยังเป็นอารมณ์ที่จะทำให้โลกมุขจิตทวิฏฐิตตสัมปยุตต์เกิดต่อไปข้างหน้าได้

สำหรับอนันตรูปนิสสยปัจจัย ก็โดยนัยเดียวกันกับอนันตรปัจจัย คือ การดับไปของโลกมุขจิตดวงก่อนเป็นปัจจัย โดยเป็นที่อาศัยที่มีกำลังทำให้โลกมุขจิตดวงต่อไปเกิดสืบต่อไปในขณวิถิ และสำหรับดวงสุดท้ายที่เป็นขณวิถิ ก็เป็นปัจจัยให้ตทาลัมพะนะหรือว่าภวังคจิตเกิด

โดยนัยของปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มีกำลังโดยปกติที่ได้กระทำ คือ สะสมไว้ เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ โลกมุขจิตขณะหนึ่งเกิดและดับไป ไม่สูญหาย แต่สะสมสืบต่อไปในจิตดวงต่อไป เคยกระทำไว้ เคยคิดอย่างนั้น เคยเห็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น เป็นการสะสมที่มีกำลังที่จะทำให้โลกมุขจิตทวิฏฐิตตสัมปยุตต์อย่างนั้นเกิดอีก

ถ้าไม่กล่าวถึงโลกมุขจิตทวิฏฐิตตสัมปยุตต์ คือ เกิดร่วมด้วยกับความเห็นผิวนั้น จะเห็นได้จากชีวิตประจำวันจริง ๆ ว่า แต่ละท่านที่มีความพอใจหรือมีอัธยาศัยต่าง ๆ กันไปในสิ่งที่เห็นทางตา ในเสียงที่ได้ยินทางหู ในกลิ่นต่าง ๆ ในรสต่าง ๆ ในสัมผัสในวัตถุ ในเครื่องใช้ ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่สนใจ ที่สนุกรสสนาน แม้แต่การละเล่น จะเห็นได้ว่า เพราะได้เคยพอใจอย่างนั้น เคยสะสมมาอย่างนั้น เคยกระทำอย่างนั้นมาแล้ว เพราะฉะนั้น จึงเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มีกำลัง โดยปกติที่ได้เคยกระทำสะสมไว้แล้ว

สำหรับเรื่องในอดีตที่เป็นเรื่องชาดกจะเห็นได้ว่า การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงชาดก ก็เพราะได้เกิดการกระทำและเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้นที่พระวิหารเชตวันบ้าง ที่กรุงสาวัตถีบ้าง ที่เมืองพาราณสีบ้าง เมื่อมีเหตุการณ์นั้น ๆ หรือการกระทำของบุคคลนั้น ๆ เกิดขึ้น เป็นที่น่าแปลกใจว่า ทำไมแต่ละบุคคลนั้นจึงกระทำสิ่งนั้น ๆ ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อได้ไปเฝ้าและกราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์จึงได้ทรงแสดงชาดก คือ เหตุการณ์ที่ได้เคยเกิดขึ้นอย่างนั้น ๆ มาแล้วแก่บุคคลนั้น ๆ ในอดีต

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านลองพิจารณาตนเอง จะคิด จะพูด จะทำ จะชอบ หรือจะไม่ชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว แต่ต้องเคยคิด เคยทำ เคยพูด เคยชอบ เคยไม่ชอบอย่างนั้น ๆ มาแล้วในอดีต จนกระทั่งเป็นปัจจัยทำให้เกิด คิด พูด หรือทำอย่างนี้ในขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นด้วยกุศลจิต หรืออกุศลจิตประเภทใดก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะโดยปกตูปนิสสยปัจจัย

ใน **อรรถกถา มหานิบาต มโหสถชาดกที่ ๕** มโหสถทูลพระเจ้าวิเทโหราช ว่า ... **คนพาลเห็นโลกนี้เป็นปกติ ไม่เห็นโลกหน้าเป็นปกติ**

เพียงข้อความสั้น ๆ แต่เป็นชีวิตประจำวันของทุกคนในโลก ต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดในชีวิตประจำวัน เพราะเห็นความสำคัญในโลกนี้เท่านั้น ถ้าต้องการลาภ ต้องการยศ ต้องการสรรเสริญ ต้องการสักการะ จะติดตามไปถึงโลกหน้าได้ไหม

ลาภที่ปรารถนานักในชาตินี้ แม้แต่ยศ แม้แต่สรรเสริญ ไม่สามารถจะติดตามไปได้เลย แต่ทำไมจึงติดในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสักการะ ก็เพราะเหตุว่า **คนพาลเห็นโลกนี้เป็นปกติ** คือ คิดถึงเฉพาะโลกนี้ที่กำลังเป็นอยู่เท่านั้น จนกระทั่งสามารถที่จะกระทำทุจริตต่าง ๆ หรืออาการที่เป็นไปเพราะอกุศลจิตต่าง ๆ ด้วย โลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง เพราะไม่เห็นโลกหน้าเป็นปกติ

ถ้ามีมานะ มีความสำคัญตนในโลกนี้ ในชาตินี้ ในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสักการะ ชาติหน้าลองคิดดูว่าจะหนาแน่นขึ้นอีกเท่าไรที่จะเป็นผู้ติดในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสักการะ ยากแก่การที่จะสละ ที่จะคลาย เพราะในชาตินี้ยังไม่ยอมคลายความติดในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสักการะ

เพราะฉะนั้น อกุศลแต่ละขณะที่เกิดขึ้นและดับไป เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่จะทำให้เกิดอกุศลจิตนั้น ๆ ในอนาคตข้างหน้า แม้โลกมูลจิตที่เกิดเพียงชั่วขณะเดียว ก็เป็นอุปนิสสยปัจจัยที่จะให้เกิดโลกมูลจิตข้างหน้าอีก

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า คนส่วนมากมักจะติดในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ เท่าที่สังเกตดูในปัจจุบันนี้ ก็รู้สึกว่าจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นเช่นนั้น

ส. ไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียวที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างนี้ ทุกชาติมาแล้ว และชาติต่อไปด้วยก็จะกล่าวว่า อยู่ในสิ่งแวดล้อมของลาม ยศ สักการะ สรรเสริญอีก

ถ. ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมมีส่วนอย่างมาก ไม่ทราบว่าเป็นสมัยพุทธกาลมีไหมที่พระองค์นี้สอบได้เปรียญนั้น ต้องให้พดยศเท่านั้น พระองค์นั้นได้เปรียญนี้ ต้องได้พดยศเท่านั้น เป็นเจ้าคุณ เป็นรองเจ้าอาวาส พระปลัด อะไรทำนองนี้ เท่าที่ศึกษาท่านก็สอนให้ละ ให้คลาย ไม่ให้ยึดถือ ไม่ให้ติด แต่ทำไมจึงมีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น

ส. เป็นเรื่องของทางคณะสงฆ์ที่จะต้องมียุติว่าต้องรับผิดชอบ เป็นเรื่องของกาลสมัยซึ่งคงต้องพัฒนาไปตามเหตุการณ์เรื่อย ๆ แต่แม้จะไม่กล่าวว่าโดยพดยศหรือว่าโดยตำแหน่งต่าง ๆ ลามก็ยังคงคือลาม คือ เป็นสิ่งที่น่าพอใจ ยศก็คือเกียรติยศต่าง ๆ คุณความดีต่าง ๆ หรือว่าสรรเสริญ สักการะ ก็ไม่พ้นไปจากโลกนี้ได้ เพราะเป็นธรรมชาติประจำโลก แล้วแต่ว่าจะออกมาในรูปลักษณะอย่างไร แม้ไม่มีเจ้าอาวาส ไม่มีพดยศ ไม่มีอะไร ก็ไม่ใช่ว่าจะหมดโลกะ โทสะ โมหะ อาจจะออกมาในรูปอื่นก็ได้

ถ. ก็ถูกต้อง แต่รู้สึกว่ นับวันสิ่งเหล่านี้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น แทนที่จะขัดเกลาหรือเป็นเพราะถึงพุทธกาลมาแล้ว จึงเป็นเช่นนั้น

ส. ต่อไปก็ยิ่งมากขึ้น เพราะแต่ละคนก็มีชีวิตต่อไปเพิ่มขึ้น อกุศลก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ได้ลดลงไป

ถ. เพราะเหตุใด หรือเพราะปัจจัยใดจึงทำให้ผู้ที่มีเจตนาดี ต้องการไปสร้างกุศลด้วยการเดินทาง ต้องประสบกับเคราะห์หรือวิบากที่เกี่ยวกับอุบัติเหตุ

ส. บางท่านคิดว่า ไปทำบุญ ไม่น่าจะสิ้นชีวิต รวากับว่าเมื่อทำบุญแล้วไม่ต้องตาย แต่ถึงจะทำบุญก็ต้องตาย จะทำบุญมากสักเท่าไรก็ต้องตาย เพราะไม่มีใครหนีความตายพ้นได้

เช่นเดียวกัน ถ้าไม่ถึงตาย ก็อาจจะบาดเจ็บสาหัส ไม่ใช่ทุกคนเคยทำแต่บุญกุศลมาแล้วทั้งนั้น อกุศลกรรม อกุศลจิตในวันหนึ่ง ๆ ก็มีมากบ้าง น้อยบ้าง ซึ่งถ้าได้โอกาสของกรรมใด กรรมนั้นย่อมให้ผล เพราะฉะนั้น เรื่องของเหตุ คือ กุศล

ในขณะนี้ จะเป็นปัจจัยทำให้ผลเกิดขึ้นข้างหน้า แต่อดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว ก็เป็นปัจจัยที่จะให้ผลเกิดขึ้นในชาตินี้

เพราะฉะนั้น วันนี้วิบากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายของแต่ละคน เป็นผลของอดีตกรรมที่ได้ทำแล้ว แต่กุศลกรรมหรืออกุศลกรรมที่ทำในชาตินี้ จะเป็นปัจจัยทำให้ผลเกิดขึ้นข้างหน้า

ศึกษาธรรมวันนี้ อยากได้ผลของธรรมที่ได้ศึกษาในวันนี้เลยหรืออย่างไร

ถ. มิได้ เป็นแต่เพียงปัญหา เช่น มารดาของเพื่อนไปทำบุญแล้วประสบอุบัติเหตุถึงกับสิ้นชีวิต ทำให้เพื่อนไม่เข้าใจว่า ทำบุญอย่างไรจึงเป็นอย่างนี้ ถ้าเป็นบุญจริง ต้องไม่ตาย ทำนองนี้

สุ. มีใครคัดค้านความตายได้ไหม ขอรับรองว่า ขอเพิ่มอีกสักขณะเดียว อย่าให้ตายเดี๋ยวนี้ขณะนี้เลย

จุดิจิตเป็นผลของกรรม เป็นวิบากจิต ปฏิสนธิจิตเป็นผลของกรรมฉันใด จุดิจิตก็เป็นวิบากจิตซึ่งเป็นผลของกรรมฉันนั้น ซึ่งจะทำให้สิ้นสุดความเป็นบุคคลหนึ่งในชาติหนึ่ง โดยที่ไม่มีใครสามารถขอรับรองคัดค้านวิงวอนได้ว่า อย่าให้ผลในขณะนี้เลย เพราะฉะนั้น แม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่ไปทอดกฐิน หรือไม่ไปทำบุญ แต่ถ้าจะต้องสิ้นชีวิตลงในขณะนั้น ก็เป็นผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว

ถ. คนที่รักษาศีลแม้ไม่หวังผลตอบแทน แต่อานิสงส์ของศีลทำให้เมื่อเกิดมาแล้วเป็นคนรูปสวย แต่เพราะเหตุใดคนที่สวย ๆ มักจะไม่ค่อยมีปัญญา หรือว่าแล้งน้ำใจ

สุ. คนสวยไม่มีปัญญาหรือ

ถ. มิได้ บางทีคนสวยอาจจะพลาดพลั้งซื้อของแพงกว่า อาจจะเกรงใจแม่ค้าไม่กล้าต่อ ทำให้ซื้อของแพง หรือบางทีสิ่งที่คิดง่าย ๆ สามารถตัดสินใจได้ ก็ไม่สามารถจะตัดสินใจได้

ส. คนสวยซื้อของแพงเพราะไม่กล้าต่อ และบางที่ปัญหาที่น่าจะตัดสินใจได้ง่าย ๆ คนสวยก็ตัดสินใจไม่ได้ จึงเป็นที่สงสัยว่า บุญทำให้เกิดมาสวย แต่ทำไมบางครั้งไม่ฉลาด และเสียเปรียบซื้อของแพง เป็นต้น เพราะอะไร ไซ้ไหม

มีกรรมเดียวเท่านั้นหรือที่ทำให้เป็นคนสวย ปฏิสนธิเกิดขึ้นในชาติหนึ่งชาติใด เป็นผลของกรรมหนึ่ง กรรมเดียวเท่านั้นเอง แต่อย่าลืมว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมาในสังสารวัฏฏ์ที่เกิดมาเป็นคนสวยบ้าง ไม่สวยบ้าง อกุศลจิตเกิดเท่าไร และกุศลจิตเกิดเท่าไร ผลของกุศลต้องเป็นสิ่งที่ดีเสมอ แม้แต่รูปซึ่งเป็นผลของกุศลกรรม ก็ต้องเป็นรูปที่ดี เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่าเป็นคนสวย ก็เพราะเป็นผลของกุศลกรรมแน่นอน ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรมก็ต้องเป็นรูปที่ไม่สวย

อย่าลืม มีเพียงกรรมเดียวเท่านั้นที่ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นพร้อมกับรูปซึ่งเป็นกัมมชรูป แต่กรรมอื่นอีกที่สะสมมาในสังสารวัฏฏ์ เคยริษยาไหม มีมานะบ้างไหม มีความตระหนี่บ้างไหม มีความคดโกงบ้างไหม มีความแง่ดีบ้างไหม มีอกุศลหลายอย่างที่สะสมอยู่ในจิต ไม่ได้ไปไหนเลย เพราะฉะนั้น เมื่อกรรมหนึ่งทำให้เกิดเป็นคนสวย แต่ว่าอกุศลอื่น ๆ ที่สะสมไว้มาก ก็แสดงออกมาเป็นคนสวยซึ่งไม่ฉลาดบ้าง หรือไม่ดีต่าง ๆ บ้าง โดยปกตูปนิสัยสยบปัจจัย

แต่คนสวยที่ดีก็มี เพราะสะสมกุศลกรรมมามากเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ก็มีจิตใจที่อ่อนโยน มีเมตตากรุณาได้ และที่เป็นพระอรหันต์ก็งามพร้อมก็มี คือสติปัญญาเป็นเลิศถึงความเป็นพระอรหันต์ และยังเป็นผู้ที่มีความงามอย่างมากด้วย เช่น พระนางยโสธราพิมพา อย่างนี้พอจะเป็นตัวอย่างได้ไหม

ณ. ขอบพระคุณมาก

๑๓๓๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๒๗

ส. เพราะฉะนั้น ส่องให้เห็นถึงอดีตกรรม ถ้าเห็นคนสวย เกิดมาสวย ก็รู้ว่าเป็นผลของกุศลกรรม แต่เวลาที่คนสวยนั้นไม่ดีขณะใด ก็เห็นถึงอกุศลจิตในอดีตที่เคยสะสมมาว่า แม้จะสวยก็ยังมีผู้ที่ริษยา เพราะสะสมความริษยาในชาติก่อน ๆ มามาก

ถ. ผู้ที่มาศึกษาธรรมมักจะไม่ค่อยมีเด็ก ๆ ไม่ทราบว่าเป็นเพราะยังไม่ถึงกาลเวลาที่จะเข้าวัด หรือว่าปัญญายังไม่เกิด หรือว่าปัจจัยอะไร

ส. ไม่ทราบว่าเป็นผู้ฟังมีอายุเท่าไรกันบ้าง แต่ก็เห็นผู้ที่ยังอยู่ในวัยเยาวชนหลายท่าน

ถ. ที่นี่มีจริงที่เป็นเยาวชน แต่ที่อื่นไม่มีเลย

ส. คงมีเหมือนกัน ถ้าไปทั่ว ๆ และไปทุกวัน ๆ ก็คงพอที่จะเห็นบ้าง

ถ. เวลาเกิด จิตดวงเดียวที่เกิดร่วมกับกัมมชรูป ไข่มุข

ส. ปฏิสนธิจิตเป็นวิบากจิต เป็นผลของกรรมหนึ่งกรรมเดียวเท่านั้น

ถ. อานิสงส์ของการบริจาคทานทำให้มั่งคั่งร่ำรวย มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย แต่ก็มีมานะ มีตระหนี่ บางทีไปขอบริจาคอาจได้สัก ๑๐ บาท ซึ่งคนธรรมดาอย่างเรา ๆ อาจจะให้มากกว่าก็ได้ ก็แล้วแต่เหตุปัจจัยเหมือนกัน ไข่มุข

ส. ถ้าเป็นในครั้งอดีตกาล ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ตัวอย่างของผู้ที่จะเป็นพระอริยบุคคล จะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม อกุศลข้างมีกำลังที่จะแสดงออกมาทางกาย ทางวาจาต่าง ๆ กัน

ทราบใดที่โลกุตตรปัญญายังไม่เกิด ไม่มีทางที่จะดับอกุศลใด ๆ ได้เลย ฉะนั้น ทางกาย ทางวาจาที่แสดงออก ก็ยังต้องเป็นไปตามกำลังของอกุศลนั้น ๆ

สำหรับโลกะซึ่งเป็นความพอใจ เป็นอกุศลประเภทหนึ่ง มีกำลังมากแค่ไหน ท่านอุปมาว่า เหมือนกับต้นยางซึ่งชุ่มด้วยยาง เมื่อใดที่เอามีดกรีดลงไป เมื่อนั้นยางก็ ย่อมไหลออก ถ้าทางตาได้ประสบกับอารมณ์ซึ่งเป็นทีพอใจ ไม่มีใครสามารถจะยับยั้ง ความพอใจที่จะเกิดได้เลย เนื่องจากสะสมโลกะมาเต็ม เพราะฉะนั้น เมื่อได้อารมณ์ที่ พพอใจ ก็คือมีดที่กรีดให้ความพอใจหลังไหลออกมาอย่างชุ่มโชก ไม่สามารถจะระงับได้ เลย

นี่เป็นชีวิตประจำวันของท่าน ท่านชอบสิ่งใด ลองคิดถึงทางตาที่เห็น ถ้าเป็นเสื้อผ้าสวย ๆ ความอยากได้มากแค่ไหน ลองคิดดู ขณะที่ยังไม่ได้และอยากได้ ทางหูอยากจะฟังเพลงเพราะ ๆ ทางจมูกอยากจะได้กลิ่นหอม ๆ ทางลิ้น ที่เป็นอาหาร รสอร่อย ถ้ากลับไปบ้านทุกคนจะพบว่ามีอาหารที่ถูกปาก ที่แสวงหา แต่ก่อนที่จะ แสวงหา โลกะเกิด ยับยั้งได้ไหม ลองคิดถึงในขณะนั้นที่โลกะกำลังเกิด ลองดูว่า ยับยั้งได้ไหม ก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฟังพระธรรม และโลกุตตรปัญญาเกิด เป็นพระอริยเจ้า จึงสามารถดับกิเลสได้ แต่ก่อนนั้น ทุกคนเต็มไปด้วยอกุศลนานาประการ

ถ. ถ้าไม่เกี่ยวกับธรรม เป็นสากลทั่ว ๆ ไป จะกล่าวได้ใหม่ว่า ธรรมชาติ จัดมาให้สมดุลอยู่แล้ว คือ เมื่อมีฝนตกก็ต้องมีฟ้าร้อง มีน้ำท่วมก็ต้องมีฝนแล้ง เมื่อ เป็นคนสวยก็ต้องให้ใจเสียบ้าง เมื่อเป็นคนที่ไม่สวยแต่ก็มีปัญญาดี จะถูกหรือผิด ประการใด

ส. เป็นเรื่องของกรรมทั้งนั้น คือ มีทั้งกุศล อกุศล ไม่มีใครสักคนเดียวใน สังสารวัฏฐีที่ไม่มีอกุศลกรรม หรืออกุศลจิตเลย จะมีแต่กุศลล้วน ๆ นั้น ไม่มี เพราะฉะนั้น จะมีคนที่พร้อมสมบูรณ์ไปทุกอย่างไม่ได้ แต่เมื่อใดที่โลกุตตรปัญญาเกิด เมื่อนั้นจึงสามารถที่จะดับอกุศลได้ แต่ถ้าโลกุตตรปัญญายังไม่เกิด กรรมจะทำให้ สวยบ้าง ไม่สวยบ้างในแต่ละภพแต่ละชาติ และระหว่างที่เป็นคนสวยไม่สวยนั้น ก็มีกุศลจิตอกุศลจิตมากน้อยสะสมไปเรื่อย ๆ ตามเหตุตามปัจจัย

ถ. ผู้ที่มีอย่างหนึ่งขาดอย่างหนึ่ง เช่น ทุพพลภาพ แต่นิสัยดี แสดงว่าทำกุศลกรรมไม่ครบทุกอย่าง ใช่มั้ย

ส. สังสารวัฏฏีียดยาวจนกระทั่งทุกคนเคยเป็นทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคนพิการก็เคย เป็นพระมหากษัตริย์ก็เคย เป็นคนรวยก็เคย เป็นคนไม่รวยก็เคย เคยทั้งหมด แต่ไม่ซ้ำกัน เพราะภพหนึ่งชาติหนึ่งสั้นมาก และจะไม่ย้อนกลับมาเป็นบุคคลนี้อีก

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า คนพาลเห็นชาตินี้เป็นปกติ และบัณฑิตเห็นอย่างไร

ส. บัณฑิตก็ต้องคำนึงถึงชาติต่อไปหรือโลกหน้าด้วย ไม่ใช่แต่เฉพาะชาตินี้ เช่น โภกมูลจิตที่ติดในลาภ ในสรรเสริญ ในยศ ในสักการะ ถ้าเป็นบัณฑิตก็จะคิดว่าถ้าไม่รีบละเสียตั้งแต่ในชาตินี้ ชาติต่อไปจะลำบากสักแค่ไหน แต่ถ้าเป็นคนพาล ลาภเท่าไรก็ไม่พอ ต้องทำทุจริตกรรมเพื่อที่จะให้ได้ลาภอย่างนั้น ๆ หรือว่าสรรเสริญก็ติด ต้องการได้รับการสรรเสริญมาก ๆ ซึ่งการที่จะเป็นบุคคลนี้เป็นช่วงระยะที่สั้นมาก สรรเสริญในการเป็นบุคคลนี้ไม่เท่าไร ก็ต้องจากคำสรรเสริญไป และไม่มีวันที่จะได้รับคำสรรเสริญอย่างนั้นอีก เพราะเป็นบุคคลอื่นแล้ว ฉะนั้น ผู้ที่เป็นบัณฑิตย่อมเห็นว่าอกุศลแต่ละขณะที่เกิดขึ้นจะสะสมสืบต่อไปถึงชาติต่อ ๆ ไปด้วย

ถ. มีด เป็นรูปารมณหรือเปล่า

ส. ใครเห็น

ถ. จักขุวิญญาณเห็น

ส. ทุกอย่างที่เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ เป็นรูปารมณ

ถ. ในรูปพรหมภูมิ มีมีดไหม

ส. น่าสนใจเหลือเกิน ไปถึงรูปพรหม มีตาไหม

ถ. ไม่มี

ส. เพราะฉะนั้น จะมีดสักแค่ไหน นี่คือคำตอบ เมื่อไม่มีตา ก็ไม่เห็น

ลองคิดว่า คนที่มีตาอยู่ในห้องมืดยังเห็น คือ เห็นสิ่งที่มีมืด เห็นความมืด เห็น
ราง ๆ เพราะมีจักขุวิญญาณและมีรูปารมณฺ์ เพียงแต่แสงสว่างไม่พอจึงไม่สามารถเห็น
ส่วนละเอียดของมหาภูตรูปต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่อาศัยเกิดของรูปารมณฺ์ลักษณะต่าง ๆ ได้

แต่คนที่ไม่จักขุรูปาสาทเลย ไม่มีจักขุวิญญาณเลย ไม่มีแม้แต่แสงราง ๆ หรือที่
จะเห็นความมืด เพราะฉะนั้น จะเข้าใจลักษณะของมโนทวารได้จริง ๆ ว่า เมื่อแยก
มโนทวารออกจากจักขุทวาร โสทวาร ฆานทวาร ชิวหาทวาร กายทวารแล้ว
ลักษณะของมโนทวารล้วน ๆ จะมีแต่ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ โดยที่อย่างอื่น
ไม่ปรากฏเลย กลัวไหม

ถ. ไม่กลัว

ส. ที่จริงน่ากลัว เพราะสูญไปหมดทุกอย่างที่เคยมี ถ้าปัญญาไม่พอ
จะต้องไหวหวั่น

ถ. พระอรหันต์ไม่ไหวหวั่น

ส. แน่นนอน ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาแล้ว ปัญญาไม่ใช่สภาพที่ไหวหวั่น
ปัญญาทุกระดับไม่ไหวหวั่น ขณะที่ไหวหวั่นขณะนั้นไม่ใช่กุศล ขณะนั้นเป็น
โทสมูลจิต เป็นอกุศล

ถ. บุคคลในรูปพรหม ไม่สามารถอบรมเจริญสติปัฏฐานได้ ใช่ไหม

ส. ถ้าจะเป็นพระอริยบุคคล หมายความว่า ผู้นั้นต้องเป็นพระโสดาบันจาก
ภูมิที่มีขั้น ๕ ภูมิใดภูมิหนึ่งก่อน เพราะการดับกิเลสของพระอริยบุคคลต้องดับ
อนุสัยกิเลส ถ้ายังมีความพอใจในรูป ไม่ว่าจะรูปของมนุษย์ในภูมิของมนุษย์ หรือ
รูปในสวรรค์ หรือรูปในพรหมโลก ก็ยังเป็นความพอใจ เพราะฉะนั้น ต้องรู้ความจริง
ของรูปซึ่งเป็นสภาพธรรมที่เกิดและดับอย่างรวดเร็ว จึงสามารถละความพอใจในรูปได้
เมื่อไม่มีรูปปรากฏ ก็ยังคงมีอนุสัยกิเลสที่ยังพอใจในรูปอยู่ จึงไม่สามารถเป็น
พระโสดาบันในรูปพรหมภูมิ แต่ถ้าเป็นพระโสดาบันในภูมิที่มีขั้น ๕ ภูมิใดภูมิหนึ่ง
แล้ว ก็เป็นการแน่นอนว่า บุคคลนั้นย่อมไหลไปสู่การเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น
พระอริยบุคคลในรูปพรหมภูมิก็มี

ถ. โสตปสาทมมี ในขณะที่เดียวกันเสียงก็มี ช่องว่างคืออากาศก็มี จำเป็นใหม่่ว่า โสตวิญญูญาณต้องเกิดขึ้นเสมอถ้า ๓ อย่างนี้มี

สุ. แล้วแต่ภวังคุปัจเจตจะเกิดหรือไม่เกิดด้วย ถ้าภวังคุปัจเจตไม่เกิดถึงแม้ว่าโสตปสาทเกิด เสียงก็เกิด และกระทบ ภวังค์ที่รูปกระทบเป็นอดีตภวังค์ และเป็นภวังคจลนะ แต่ถ้าภวังคุปัจเจตไม่เกิด วิธีจิตที่จะได้ยินเสียงนั้นก็เกิดไม่ได้

ถ. เวลาที่ฟังการบรรยายแนวทางเจริญวิปัสสนาจากวิทยุตอนกลางคืนและหลับไป ดิฉันเชื่อว่าโสตปสาทกำลังเกิดดับ เสียงจากวิทยุก็มีอยู่ ช่องว่างคืออากาศก็มี แต่ดิฉันไม่ได้ยินเลยเวลาที่หลับ ตื่นขึ้นมาอีกที่ รายการก็จบไปแล้ว

สุ. เป็นอนัตตา อยากฟัง แต่ภวังคจิตเกิด โดยปัจจัยต่าง ๆ

ถ. ในขณะที่เป็นภวังค์ ไม่ได้ยินแน่นอน แม้จะมีโสตปสาท มีเสียงมีช่องว่าง

สุ. ถูกต้อง

ก็ได้เข้าใจเรื่องของแต่ละบุคคลที่พบเห็นในทุกวัน ใครมีอดีตกรรมอย่างไรก็มองเห็นได้จากรูปร่างหน้าตา และใครจะมีกุศลจิตและอกุศลจิตในอดีตสะสมมาเท่าไร ก็รู้ได้จากการกระทำทางกายและวาจา

ปัจจัยต่อไป โดยอาเสวนปัจจัย คือ โดยการเป็นปัจจัยให้จิตประเภทเดียวกันที่เป็นกุศล อกุศล หรือกิริยาเกิดขึ้นกระทำชวนกิจ โดยเสพคุ้นอารมณ์ เกิดซ้ำในวิถีเดียวกัน นั่นคืออาเสวนปัจจัย เพราะฉะนั้น วิบากจิตทั้งหมด ไม่เป็นอาเสวนปัจจัย

สำหรับโลภมูลจิตขณะที่ ๑ เป็นอาเสวนปัจจัย แต่ไม่เป็นอาเสวนปัจจัย

ชวนจิตดวงที่ ๒ เป็นปัจจัยของชวนจิตขณะที่ ๑ และเป็นอาเสวนปัจจัยของชวนจิตดวงที่ ๓ และต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงชวนจิตดวงที่ ๖ เป็นปัจจัยของชวนจิตดวงที่ ๕ และเป็นอาเสวนปัจจัยให้ชวนจิตดวงที่ ๗

สำหรับชวนจิตดวงที่ ๗ เป็นอาเสวนปัจจัยของชวนจิตดวงที่ ๖ แต่ไม่เป็นอาเสวนปัจจัย เพราะหลังจากนั้นกุศล หรืออกุศล หรือกิริยาจิตไม่เกิด แต่เป็นภวังค์หรือตทาลัมพะซึ่งเป็นวิบากจิตเกิดต่อ

อาเสวนปัจจัย ได้แก่ จิตที่ทำชวนกิจ เพราะฉะนั้น วิบากจิตทั้งหมดไม่เป็นอาเสวนปัจจัย

ปัจจัยที่ ๗ โดยอนันตรปัจจัย คือ เป็นปัจจัยโดยให้จิตและเจตสิกขณะต่อไปเกิดสืบต่อเมื่อจิตนั้นและเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยดับไป ไม่มีระหว่างคันเลย

การเกิดดับสืบต่อของจิตและเจตสิก ก็เพราะจิตทุกดวงและเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยเป็นอนันตรปัจจัย หมายความว่า ทำให้จิตและเจตสิกขณะต่อไปเกิดขึ้นเมื่อจิตและเจตสิกขณะนั้นดับไป สำหรับอนันตรปัจจัยเป็นปัจจัยได้เฉพาะนามธรรมเท่านั้น

เวลานี้มีใครมีอำนาจที่เป็นตัวตนที่จะไม่ให้จิตในขณะนี้ เป็นอนันตรปัจจัยได้ไหม ไม่มีทางเลย ใครที่บอกว่าไม่อยากเกิด ไม่สามารถที่จะทำให้จิตเจตสิกไม่เกิดได้ ถ้าจิตเจตสิกนั้นยังเป็นอนันตรปัจจัยอยู่

เพราะฉะนั้น มีจิตขณะเดียวที่ไม่เป็นอนันตรปัจจัย คือ จุติจิตของพระอรหันต์เท่านั้น คือ เมื่อจุติจิตของพระอรหันต์ดับไปแล้ว จะไม่มีจิตอื่นเกิดสืบต่อเลย

ถ. พระอรหันต์ที่เข้าผลสมาบัติ ขณะนั้นดับจิตเจตสิกหมดเลย ใช่ไหม

ส. ผลสมาบัติไม่ได้ดับจิตเจตสิก ผลสมาบัติมีผลจิตเกิดสืบต่อจนกว่าจะออกจากผลสมาบัติ หรือหมดผลสมาบัติ

ถ. คือ ยังไม่หมดไป แต่ระงับไปชั่วขณะหนึ่ง ใช่ไหม

ส. ไม่ใช่ ผลสมาบัติ หมายถึงโสดาปัตติผลจิต หรือสกทาคามีผลจิต หรืออนาคามีผลจิต หรืออรหัตตผลจิต เกิดดับสืบต่อในระหว่างที่เป็นสมาบัติ จนกว่าจะสิ้นสุดสมาบัติ

ถ. จุติจิตของบุคคลที่จะไปเกิดเป็นอสังขญสัตว์ตาพรหม เป็นอนันตรปัจจัยแก่ปฏิสนธิจิตของคนนั้นหลังจากที่ตายจากการเป็นอสังขญสัตว์ตาพรหม ใช่ไหม

ส. ถูกต้อง

ถ. และจิตของพระอรหันต์ก่อนที่จะเข้านิโรธสมาบัติ เป็นอนันตรปัจจัยแก่จิตขณะแรกที้ออกจากสมาบัติ

ส. ถูกต้อง ถ้าไม่เป็นอนันตรปัจจัย จะไม่มีจิตเกิดแน่ ๆ หลังจากนั้น

ถ. แต่นั่นตรปัจจยเป็นปัจจยที่ทำให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้นทันทีโดยไม่มี
ระหว่างกัน แต่มีช่วงระหว่างตั้งมาก

ส. ที่ไม่มีนามเกิดขึ้นก็ด้วยกำลังของฌาน ยกเว้นเป็นพิเศษ ใครอยากจะทำ
อย่างนั้นก็ได้

ธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถจะกระทำได้จริง ๆ ถ้าเหตุสมควรแก่ผล แต่ไม่ใช่
หลุดตัวเอง ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่นิโรธสมาบัติ ก็คิดว่าเป็นนิโรธสมาบัติ นั่นเป็นความเข้าใจ
ผิด เป็นความเห็นผิด ถ้าต้องการจะกระทำก็ยอมได้ แต่เหตุต้องสมควรแก่ผล

ถ. จะเข้านิโรธสมาบัติได้ ต้องได้ฌานโลกีย์ คือ อรูปฌาน

ส. ผู้ที่จะเข้านิโรธสมาบัติ คือ ขณะที่ตั้งจิตเจตสิก ไม่มีนามธรรมเกิดเลย
ผู้นั้นต้องเป็นพระอนาคามีบุคคลหรือพระอรหันต์ ที่ได้อรุปฌานชั้นสูงที่สุดเท่านั้น
เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ได้อรุปฌานชั้นสูงสุด คือ ถึงเนวสัญญานาสัญญา แต่เป็น
ปุถุชน หรือเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามี ก็เข้าไม่ได้

ถ. หมายความว่า ต้องมีสมถะและวิปัสสนาผล ควบคู่กันไป

ส. ถูกต้อง

ปัจจยต่อไป คือ สมณันตรปัจจย เป็นปัจจยโดยให้จิตและเจตสิกขณะต่อไป
เกิดสืบต่อโดยไม่มีระหว่างกันด้วยดี คือ ตามลำดับ ไม่ก้าวก่ายสับสน เป็นไปตาม
สภาพของปัจจยนั้น ๆ เช่น เมื่อปฏิสนธิจิตเกิดและดับไป ก็เป็นปัจจยให้ภวังคจิตเกิด
หรือเมื่อโลกมูลจิตขณะที่ ๑ เกิดและดับไป ก็เป็นปัจจยให้โลกมูลจิตขณะที่ ๒ เกิด
จนกระทั่งถึงขณะที่ ๗ และเมื่อโลกมูลจิตขณะที่ ๗ ดับไป ก็เป็นปัจจยให้ภวังคจิตเกิด
หรือตทาลัมพนจิตเกิด แล้วแต่สภาพของอารมณ์ที่ปรากฏในขณะนั้น

ปัจจยที่ ๙ คือ โดยปัจฉาชาตปัจจย โลกมูลจิตเป็นปัจฉาชาตปัจจย คือ เป็น
ปัจจยโดยอุปถัมภ์รูปที่เกิดก่อนและยังไม่ได้ดับไป ในขณะนี้จิตทุกดวงซึ่งเกิดที่รูป
ก็อุปถัมภ์รูปที่เกิดก่อนและยังไม่ได้ดับ อยู่ด้วยกันก็ช่วยเหลือกัน อุปถัมภ์กัน แยกจาก
กันไม่ได้

ปัจจัยที่ ๑๐ คือ โดยกัมมปัจจัย ในอกุศลจิตดวงที่ ๑ คือ โสมนัสสสหคตัง ทัญญูจิตสัมปยุตตัง อสังขาริกัง มีกัมมปัจจัย คือ เจตนาเจตสิกที่เกิดกับอกุศลจิตดวงนี้เป็นสหชาตกัมมปัจจัยแก่จิตและเจตสิกอื่น ๆ ที่เกิดร่วมด้วย และเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยแก่อกุศลวิบากจิต ๗ ดวง ที่จะเกิดข้างหน้า

เพราะฉะนั้น เวลาที่อกุศลวิบากจิตเกิด ให้ทราบว่า ใครก็ไม่สามารถทำให้อกุศลวิบากจิตนั้น ๆ เกิดได้ นอกจากกัมมปัจจัยที่ได้กระทำแล้วในอดีต เป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัย

ถ้าเกิดเจ็บป่วยทางกาย มีความทุกข์เกิดขึ้น ในขณะนั้นเพราะกรรมของตนเอง ไม่ใช่เพราะบุคคลอื่นทำให้ ถ้าไม่เคยกระทำอกุศลกรรมมาเลยในอดีตจะไม่มีปัจจัยให้อกุศลวิบาก ๗ ดวงเกิดขึ้น แต่เพราะอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วนั่นเอง ดับไปแล้วก็จริง แต่ก็ปัจจัยทำให้อกุศลวิบากจิต ๗ ดวงเกิด

ซึ่งอกุศลวิบากจิต ๗ ดวงนี้ ได้แก่ จักขุวิญญาณ ๑ โสตวิญาณ ๑ ฆานวิญาณ ๑ ชิวหาวิญาณ ๑ กายวิญาณ ๑ สัมปฏิจฉันนะ ๑ สันตึระณะ ๑

อยากทิ้งไปซะไหม ๗ ดวงนี้ ไม่อยากมีเลย แต่เป็นไปไม่ได้ เพราะกรรมที่ทำให้อกุศลวิบากจิต ๗ ดวงนี้มี ได้กระทำไว้แล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อมีโอกาสที่จะให้ผลเมื่อไหร่ ก็เป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัย ทำให้อกุศลวิบากจิต ๗ ดวงนี้เกิดขึ้น

